

Zpravodaj

Společnosti pro trvale udržitelný život

2/2003

|

1 ZPRÁVY Z VALNÉHO SHROMÁŽDĚNÍ	3
1.1 Usnesení valného shromáždění	3
1.1.1 Volba místopředsedů	4
1.2 Zpráva o hospodaření STUŽ za rok 2002	4
1.3 Rozpočet STUŽ na rok 2003	5
2. CO BUDE	6
2.1 Pravidelné semináře na Novotného lávce	6
2.2 Memoriál Josefa a Petry Vavruškových	6
2.3 Mezinárodní festival ekologických filmů EKOFILM 2003	7
2.4 Pozvánka na pracovní konferenci „SEA v ČR“	8
3. CO BYLO	9
3.1 Konference Johannesburg + 1	9
3.2 Konference „Udržitelná spotřeba – výzva pro 21. století“	10
3.3 Pět let činnosti Evropské křesťanské sítě pro ochranu životního prostředí	12
3.4 Předání Ceny Josefa Vavrouška Ivanovi Ryndovi	15
3.5 Věc: Národní park Šumava, IUCN, kůrovec a kácení	16
3.5.1 Dopis ekologických občanských sdružení premiérovi V. Špidlovi	16
3.5.2 Tisková zpráva Národního lesnického komitétu	19
3.5.3 Dopis Národního lesnického komitétu členům mise IUCN na Šumavě	21
3.5.4 Odpověď premiéra V. Špidly občanským sdružením	25
3.5.5 Odpověď občanských sdružení premiérovi Špidlovi	26
3.6 Česko - slovenská soutěž o nejlepší esej na téma udržitelný způsob života	29
3.6.1 Česká část STUŽe po deseti letech	30
4. NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, ÚVAHY Z PERA ČLENŮ A PŘÍZNIVCŮ STUŽ	32
4.1 Doprava	32
4.1.1 Dálnice nade všechno ?	32
4.1.2 Ochrana nemotorizovaných účastníků provozu v ulicích měst	33
4.1.3 Nerovné ekonomické podmínky mezi pěti základními druhy dopravy v ČR	40
4.1.4 Mobilita pro seniory	42
4.2 Energetika	43
4.2.1 Aktualizace státní energetické koncepce a životní prostředí v České republice	43
4.2.2 Krajské energetické koncepce a SEA	46
6.3 Ochrana krajinného rázu	48
6.4 Kozlové teď budou zahradníky?	54
6.5 NATURA 2000 a ostatní zájmy v území České republiky	55
6.6 O nás ? S námi !	56
5. DOPORUČENÉ KNIHY A ČASOPISY	57
5.1 Bude Evropa patřit Zeleným?	57
5.2 Ohrožená kultura	58
5.2.1 Dávné budoucnosti - recenze	63
5.3 Bedrník pro zdraví	64
5.4 Knižní nabídka z nakladatelství GplusG	65
5.4.1 Ekologie / Sociologie	65
5.4.2 Aktuální téma / Publicistika	66
6. RŮZNÉ	67
6.1 Dny vděčnosti za stvoření	67
6.2 Týden pro les	68
7 AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ	68
7.3 Informace o STUŽ	71

Vážení a milí členové a příznivci STUŽ,

tento Zpravodaj se Vám dostává do rukou v době dovolených. Těm, kdo máte dobu volna teprve před sebou přeji, abyste ji prožili v pohodě, pokud možno „daleko od hlučícího davu“ a abyste se vrátili odpočatí a svěží. Ti ostatní, již asi odpočinutí a svěží jsou, a s radostí se vrhli do nových úkolů.

Letošní léto doufejme přežijeme bez povodní a jiných přírodních katastrof. Vždyť mnozí z nás se ještě nevzpamatovali z těch loňských.

*Na stránkách Zpravodaje naleznete program pravidelných seminářů na Novotného lávce na 2. pololetí. Byl opět připraven na zajímavá aktuální témata. Těším se, že se při těchto příležitostech budeme v co největším počtu každý měsíc setkávat. Dveře všem členům STUŽ jsou také otevřeny v kanceláři v Krátké 26. Zájemci necht' se domluví buď telefonem nebo e-mailem se mnou, případně s Pavlem Šremerem. Býváme tam – kromě prázdnin – nejčastěji v úterý od 17,00 hod. Je zde možnost posedět a číst si v zajímavých knížkách a časopisech – právě došla „čerstvá“ ročenka Encyclopedia Britannica – anebo listovat v internetu. Jen by to chtělo o něco modernější počítač. Budete-li se někdo svého vysloužilého počítače zbavovat, **nevyhazujte jej, ale poskytněte jej kanceláři STUŽ.** Bude jistě výkonnější, než ten, co tam teď je.*

Kancelář je možno také využít ke schůzkám ad hoc ustavených pracovních skupin, případně zde na omezenou dobu využívat pracovní stůl.

Vážení přátelé, snad pro Vás bude i tento Zpravodaj zdrojem zajímavých informací.

Mějte se všichni hezky.

Eva Vavroušková, tajemnice

1 ZPRÁVY Z VALNÉHO SHROMÁŽDĚNÍ

1.1 Usnesení valného shromáždění

Na svém Valném shromáždění dne 4. března 2003 přijala STUŽ následující usnesení:

1) Valné shromáždění schvaluje změnu stanov v následujícím znění:

a) v článku 1 ze mění adresa sídla společnosti na Krátká 26, 100 00 Praha 10

b) článku 7.3.

· 1. věta začíná následujícím textem: „Předsedu, členy předsednictva Společnosti a členy revizní komise (revizora) volí valné shromáždění...“

· Na konec článku 7.3. se doplňuje věta: „Počet členů předsednictva a počet členů revizní komise stanoví valné shromáždění“.

2) Valné shromáždění pověřuje předsednictvo úpravou dalších článků stanov tak, aby byly ve shodě s navrženou změnou.

3) Valné shromáždění stanoví počet členů předsednictva na 10 a počet členů revizní komise na 2.

4) Valné shromáždění vyzývá členy a nově zvolené předsednictvo k vyvinutí úsilí o zvýšení počtu kandidátů na členy předsednictva, předsedu a členy revizní komise. Zároveň upozorňuje na to, že na kandidátce je malé zastoupení žen.

5) Valné shromáždění volí předsedou Společnosti Pavla Šremera, členy předsednictva Jiřího Dlouhého, Karla Jecha, Jiřího Kulicha, Ivana Ryndu, Ondřeje Velka, Ivana Dejmalu, Miroslava Martiše, Martina Bursíka, Miroslava Punčocháře a Jiřího Rotha, členy revizní

komise Jaroslava Mejzra a Hanu Horynovou. Náhradníky předsednictva Jiřího Fencla, Jiřího Nečase, Miroslava Andrta, Tomáše Háka, Zdeňka Joukla a Jaroslava Mentbergra.

6) Valné shromáždění schvaluje zprávu o hospodaření Společnosti za rok 2002, revizní zprávu Společnosti za rok 2002 a Rozpočet na rok 2003.

7) Valné shromáždění STUŽ žádá Radu pro udržitelný rozvoj ČR, aby jako jeden ze svých prvních kroků uvedla v život souhrnný celek indikátorů kvality života a tento celek předkládala v pravidelných intervalech a ve srozumitelné formě veřejnosti.

8) Valné shromáždění doporučuje předsednictvu zabývat se nejen přírodním, ale i umělým prostředím, např. čistotou měst.

9) Valné shromáždění schvaluje zprávu o činnosti Společnosti za rok 2002 a návrh činnosti Společnosti na rok 2003.

10) Valné shromáždění schvaluje vstup kolektivního člena – společnosti „PRO-BIO Liga ochrany spotřebitelů potravin a přátel ekologického zemědělství, o.s.

1.1.1 Volba místopředsedů

Na schůzi předsednictva dne 1. dubna 2003 byli zvoleni místopředsedy Jiří Dlouhý, Karel Jech a Miroslav Martiš.

1.2 Zpráva o hospodaření STUŽ za rok 2002

Konečné zůstatky na bankovních účtech k 31. 12. 2002

Bankovní účet /hlavní účet / 3944349/0800	279.439,07
Bankovní účet /podúčet / 35-3944349/0800	2.624,90
Bankovní účet /podúčet / 107-3944349/0800	1.000,00
Bankovní účet /termín.vklad/ 5231-3944349/0800	199.970,00
Devizový účet /2022-0171542293 3.784,51 USD	114.068,92
/přepočten dle kurzu ČNB k 31. 12. 2002/	
Konečný zůstatek na pokladně k 31. 12. 2002	2.070,30

Konečný stav neuhrazených závazků a pohledávek k 31. 12. 2001

Celkem neuhrazené závazky	22.334,40
Celkem neuhrazené pohledávky	0,00
Celkem nezúčtované provozní zálohy	2.400,00

Prostředky přijaté v roce 2002 celkem: 320.912,90

Přijaté dotace:

Ministerstvo životního prostředí	100.000,00
Nadace Partnerství	40.000,00
Kurzový rozdíl doplatku grantu EU	23.486,75
Celkem	163.486,75

Vydané faktury:

AGNES, občanské sdružení	500,00
Ministerstvo životního prostředí	20.000,00
Univerzita J.E.Purkyně	1.000,00
Univerzita Karlova v Praze	3.000,00
Celkem	24.500,00

Příspěvky od členů	85.520,00
Přijaté dary:	
Tomáš Hakr	5.000,00
Jiří Nečas	1.000,00
TÜV International s.r.o.	35.000,00
Celkem	41.000,00

Bankovní úroky

Běžné bankovní účty	839,95
Termínovaný vklad	5.218,37
Devizový účet	347,83
Celkem	6.406,15

Prostředky vydané v roce 2002 celkem 404.032,67

Kancelářské potřeby	752,00
Drobné provozní vydání a drobný majetek	3.108,20
Odborné publikace	6.796,00
Spotřeba el. energie, vody a plynu	15.305,40
Cestovné	337,00
Náklady na REPRES	128,00
Ostatní služby spojené s realizací projektu	93.868,70
Nájemné / Centrum	108.455,25
Nájemné / Novotného lávky	19.425,00
Nájemné / Ostatní	11.375,00
Tisk	51.370,20
Telefonní poplatky	35.628,06
Poštovné	15.329,80
Bankovní poplatky	6.713,26
Kurzové ztráty	3.994,80
Poskytnuté příspěvky	7.096,00
Pojištění provozovny	2.200,00
Ostatní daně a poplatky	2.150,00

1.3 Rozpočet STUŽ na rok 2003

Příjmy

Příjmová položka	Kč
Grant MŽP – Popularizace výsledků vědy a výzkumu v oblasti ŽP - žádost	100 000,-
Grant MŽP – Evropská unie a ŽP očima nevládních organizací - žádost	300 000,-
Grant REC – Ekologická daňová reforma – 9 750 EUR potvrzeno	292 500,-
Grant Partnerství – Informace o chem. látkách a GMO – doplatek grantu z roku 2002	40 000,-
Příspěvky a dary členů	85 000,-
Pokus o získání prostředků na řešení projektu - téma brownfields	100 000,-
Příjmy celkem	917 500,-

Výdaje

Nákladová položka	Kč
<i>Materiálové náklady, z toho:</i>	83 000,-
knihy, tiskoviny	3 000,-
drobný hmotný majetek	30 000,-
el. energie, voda, plyn	30 000,-
drobný materiál, kancel. potřeby	20 000,-
Služby, z toho:	710 000,-
nájemné (Krátká + Novotného lávka + ostatní)	140 000,-
tisk	170 500,-
telekomunikace	41 000,-
poštovné	40 000,-
konzultační, poradenské, právní, organizační a účetní služby	204 000,-
školení	13 000,-
opravy, údržba	5 000,-
software	5 000,-
cestovné	38 750,-
diety (projekt Ekologická daňová reforma)	12 750,-
tlumočnické služby	10 000,-
překlady	30 000,-
Osobní náklady	103 500,-
projekt Ekologická daňová reforma	103 500,-
Ostatní náklady	21 000,-
Náklady celkem	917 500,-

2. CO BUDE

2.1 Pravidelné semináře na Novotného lávce

září: „Vzorce spotřeby a integrovaná výrobní politika” – garant O. Velek

říjen: „Energetická politika” – garant M. Bursík

listopad: „Národní park Šumava – jak dál?” garant ???

prosinec: „Jak jsme zelenali. Počátky ekologických hnutí” garanti P. Šremer, M. Martiš

leden 2004: „Dopravní strategie ČR. Cesta nikam?” – garanti M. Martiš, J. Zeman.

2.2 Memoriál Josefa a Petry Vavruškových

Vážená přítelka, vážený přítel,

deviaty ročník Memoriálu Josefa a Petry Vavrouškovcov sa uskutoční 12. – 15.9. 2003 na novom mieste: v Chate Spojár v susednej Žiarskej doline (do ústia Jaloveckej je to peso niečo vyše hodiny a autom asi 15 min.). Zariadenie je na veľmi slušnej úrovni, okolie krásne a ceny nie sú vyššie ako vlani: pri účasti 30 a viac ľudí dokonca nižšie (450 Sk za nocľah s polpenziou). Problém je v tom, že predbežnú objednávku musíme poslať najneskôr 10. augusta, a preto Vás dôrazne žiadame o viac-menej záväzné vyjadrenie záujmu o účasť

(závaznú objednávku musíme poslať do 20. 8.). Prihlášku pošleme na základe Vami prejaveneho záujmu. Zároveň Váš prosíme o Vaše pochopenie.

Tešíme sa na stretnutie v septembri a želáme pekný zvyšok leta.

Maňo Huba a kol.

Zatím se zájemci hlase jako každým rokem u Katky Šimončičové, e-mail mvszopk@internet.sk, u Maňa Huby, email geoghuba@savba.sk, prípadně u Evy Vavrouškové v Krkonošské. Obratem dostanete zprávu, kde se

2.3 Mezinárodní festival ekologických filmů EKOFILM 2003

XXIX. Mezinárodní filmový festival o životním prostředí, přírodním a kulturním dědictví EKOFILM 2003 se bude konat **6. – 12. 10. 2003 v Českém Krumlově a v Českých Budějovicích.**

EKOFILM je nejstarší evropskou mezinárodní přehlídkou filmů a videopořadů o životním prostředí. Poprvé se konal v roce 1974 v Ostravě. Zejména za minulého režimu byl Ekofilm jedinečnou příležitostí pro všechny zájemce dozvědět se pravdu o stavu životního prostředí a také se zúčastnit bouřlivých diskusí, které velmi vážně kritizovaly tehdejší poměry.

V roce 1997, po jednorozhodnutí přestávce, byl Ekofilm přenesen do města Český Krumlov, které je na seznamu chráněných památek UNESCO, a koná se již po šesté v krásném prostředí zámku. Změnila se i koncepce festivalu. Současný Ekofilm je nejen přehlídkou filmů a videopořadů o životním prostředí, ale byl rozšířen o tematiku kulturního a přírodního dědictví, včetně ochrany památek. Festival doprovází řada besed, seminářů i zajímavých společenských setkání. V letošním roce se stal vyhlášovatel také Jihočeský kraj, proto se program festival rozšířil do Českých Budějovic.

Festival EKOFILM je členem mezinárodního festivalu festivalů o životním prostředí ECOMove International se sídlem v Berlíně – <http://www.ecomove.de>.

Nad festivalem převzal záštitu ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek, RNDr. Jan Zahradník, hejtan Jihočeského kraje, a Česká komise pro UNESCO.

V době redakce Zpravodaje ještě nebyl definitivně stanoven program besed a seminářů. Účast zatím přislíbili prof. Bedřich Moldan, RNDr. Martin Bursík, Ing. Karel Jech .

Místo konání:

Státní hrad a zámek Český Krumlov - Mincovna (2. nádvoří)

<http://www.ckrumlov.cz>

Jihočeská univerzita, České Budějovice.

Ceny festivalu:

- Velká Cena EKOFILMU
- Ceny v jednotlivých kategoriích:
publicistika, zpravodajství – dokument – vědecký a vzdělávací pořad – volná tvorba
- Cena za režii – Cena za kameru – Cena za scénář
- Zvláštní cena poroty
- Cena Ministerstva životního prostředí (s finančním vkladem pro natočení nového snímku)
- Cena města Český Krumlov
- Ceny sponzorů.

2.4 Pozvánka na pracovní konferenci „SEA v ČR”

V průběhu posledních pěti let bylo v České republice z hlediska životního prostředí posouzeno několik desítek odvětvových a průřezových rozvojových koncepcí a územních plánů velkých územních celků.

I když dosavadní česká právní úprava v oblasti strategického hodnocení vlivů koncepcí na životní prostředí (Strategic Environmental Assessment – „SEA”) je vcelku stručná a poměrně obecná (§ 14 zákona č. 244/1992 Sb.), zkušenost, kterou se podařilo již získat, je zajímavým východiskem pro další období.

V současné době je v jednání nová právní úprava SEA procedury v České republice, která by měla být kompatibilní s příslušnou směrnicí Evropské unie. Lze předpokládat, že v blízké budoucnosti mohou posuzování environmentálních souvislostí podléhat nejen koncepční rozvojové dokumenty přijímané na celostátní úrovni, nýbrž i odvětvové a územní koncepce na úrovni krajů, měst a obcí.

Ústav aplikované ekologie proto v součinnosti s odborem strategické EIA ministerstva životního prostředí připravuje pracovní konferenci **„SEA v ČR - zkušenosti, stav, východiska”**. Tato konference navazuje na panel expertů EU k problematice SEA v ČR z pohledu Evropské unie.

Garantem bloku SEA koncepcí je posuzovatelé z Ústavu aplikované ekologie, garantem bloku SEA VÚC je Ing. arch. Martin Říha, ředitel odboru MŽP, garantem bloku SEA legislativa je Doc. JUDr. Eva Kružíková, CSc. z Ústavu pro ekopolitiku.

Na konferenci zveme všechny dosavadní zpracovatele koncepcí a územních plánů velkých územních celků a posuzovatele vlivů těchto dokumentů na životní prostředí, představitele ministerstev, krajů, měst a obcí, stejně jako reprezentanty nevládních organizací a dalších subjektů podílejících se na SEA proceduře.

Pro účastníky konference chystáme CD, na které se snažíme soustředit pokud možno všechny dosavadní koncepce, jejich posouzení a stanoviska k nim vydaná. Součástí CD bude rovněž česká a anglická verze platné a připravované české SEA legislativy, právní úpravy EU a EHK OSN.

Pracovní konference „SEA v ČR - zkušenosti, stav, východiska” se bude konat ve dnech 25. a 26. září v prostorách zámku v Kostelci nad Černými lesy. Pro účastníky konference je v předvečer konference (24. září) připraveno společenské setkání na naší terénní základně v černokosteleckých lesích a koncert v zámecké kapli s časem pro neformální diskusi se sklenkou vína (25. září). Panel expertů EU bude této konferenci předcházet, přizvaní experti ze zemí Evropské unie se však i konference osobně zúčastní. Tlumočení bude zajištěno.

Veškeré podrobnosti ohledně programu konference, organizačních záležitostí apod. budou postupně zveřejňovány na internetové stránce Ústavu aplikované ekologie LF ČZU <http://kostelec.czu.cz/>. Zde je rovněž k dispozici digitální verze přihlášky k účasti na konferenci.

Vážené kolegyně a kolegové, budeme velmi rádi, když si budete moci pro účast na této konferenci rezervovat svůj čas. Věříme, že konference „SEA v ČR - zkušenosti, stav, východiska” bude pro Vaši další práci cennou inspirací. Prosíme o potvrzení Vašeho zájmu o účast na konferenci mailem (seakonf@kostelec.czu.cz), faxem (321 697 500) nebo telefonem (321 697 500) nejpozději do 10. srpna t.r.

RNDr. Miroslav Martiš, CSc.

Ing. Vladimír Zdražil

Ústav aplikované ekologie LF ČZU

3. CO BYLO

3.1 Konference Johannesburg + 1

Ve dnech 23. – 26. dubna se v Olomouci konala konference Johannesburg + 1 (Směřování k udržitelnému rozvoji) pořádaná českou a slovenskou Společností pro trvale udržitelný život ve spolupráci s Centrem interdisciplinárních studií Univerzity Palackého, Střediskem ekologické výchovy Odboru životního prostředí Magistrátu města Olomouc, Centrem pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a Sdružením pro otevřenou společnost.

Účastníci konference přijali toto doporučení:

Na základě obsáhlé a věcné diskuse týkající se ustavení Rady vlády pro udržitelný rozvoj (dále „Rada“), jakož i vypracování Národní strategie udržitelného rozvoje včetně jejího Akčního plánu se obracíme na vládu ČR s následujícími doporučeními:

- nesouhlasíme s neustálým oddalováním ustavení Rady, a žádáme proto vládu ČR, aby ji v souladu s vlastním Usnesením č. 1286 ze dne 16. prosince 2002 bezodkladně ustavila;
- znepokojuje nás snaha některých členů vlády účelově měnit poměr zastoupení v Radě či redefinovat smysl a obsah její práce (např. prezentovat orgány pro územní plánování pod připravovaným stavebním zákonem jako „rady udržitelného rozvoje“);
- obdobně nesouhlasíme s promítáním principu politické parity do orgánu, jenž má plnit především odbornou poradní funkci; domníváme se proto, že i zastoupení jednotlivých resortů má být dáno jejich klíčovou úlohou ve strategii udržitelného rozvoje, a nikoli politickou příslušností jejich ministrů;
- z uvedeného důvodu doporučujeme, aby ve shodě s původním návrhem předsedal Radě místopředseda vlády, v jehož kompetenci je věda, výzkum a lidské zdroje, a dalšími členy Rady byli především ti ministři, jejichž resortní náplní jsou pilíře udržitelného rozvoje;
- s cílem dosáhnout efektivního fungování Rady navrhujeme ustavit minimálně tyto stálé Výbory Rady:
  - Výbor pro udržitelný rozvoj území ČR
  - Výbor pro udržitelný sociální rozvoj
  - Výbor pro udržitelný rozvoj lidských zdrojů
  - Výbor pro udržitelný ekonomický rozvoj
  - Výbor pro udržitelný environmentální rozvoj
  - Výbor pro indikátory udržitelného rozvoje
  - Výbor Fóra pro udržitelný rozvoj (jako trvalý zprostředkující článek mezi Radou a Fórem, jakož i širokou veřejností);
- žádáme vládu ČR, aby uložila předsedovi Rady svolat ustavující jednání Rady jako veřejné jednání za účasti zástupců hlavních předpokládaných aktérů Fóra pro udržitelný rozvoj (dále „Fórum“);
- žádáme vládu ČR, aby přednostním tématem ustavujícího jednání Rady byl způsob ustavení a mechanismus fungování Fóra, jehož prvé jednání požadujeme předsedou Rady svolat nejpozději do 30. listopadu 2003 jako veřejné jednání, nejlépe v Parlamentu ČR;
- dále žádáme, aby se Rada na svém prvním zasedání zabývala zajištěním a koordinací urychleného vypracování Národní strategie udržitelného rozvoje České

republiky jako zásadního zastřešujícího dokumentu pro veškeré resortní strategie a politiky;

- požadujeme, aby veškeré závěry z jednání Rady včetně jejích pracovních orgánů byly veřejné a dostupné na internetu;
- požadujeme, aby Rada zpracovávala roční Závěrečnou zprávu o činnosti Rady, která by byla podkladem pro výroční jednání Fóra;
- žádáme vládu ČR, aby zabezpečila finanční a organizační předpoklady pro vytváření pravidelných osvětových pořadů k tématice udržitelného rozvoje ve veřejnoprávních médiích.

Jménem účastníků konference

Pavel Šremer, předseda Společnosti pro trvale udržitelný život

V Olomouci 25. 4. 2003

3.2 Konference „Udržitelná spotřeba – výzva pro 21. století“

Ve dnech 29. až 30. 5. proběhla v České republice národní konference „**Udržitelná spotřeba – výzva pro 21. století**“, kterou pod záštitou ministra životního prostředí RNDr. Libora Ambrozka připravil Program OSN pro životní prostředí (UNEP) ve spolupráci se Sítí ekologických poraden (STEP), Českým národním komitétem UNEP a Ministerstvem životního prostředí ČR. Konference proběhla v rámci programu „**Příležitosti udržitelné spotřeby pro Evropu**“ (SCOPE Sustainable Consumption Opportunities) a představila dokument „**Příležitosti udržitelné spotřeby**“ vypracovaný UNEP – Regionální kanceláří pro Evropu a Divizí technologie, průmysl a životní prostředí, který je určen především pro rozhodovací sféru a navrhuje hlavní strategie pro dosažení změny směrem k *efektivní, odpovědné a přiměřené* spotřebě. Udržitelná spotřeba a výroba se týká většiny lidských činností jako jsou využívání a zatěžování přírody a krajiny, čerpání přírodních zdrojů, výroba nejrůznějších komodit zahrnující materiálové i energetické vstupy, spotřebu služby, dopravy, odkládání odpadů a znečištění do prostředí.

Výzva UNEP „Příležitosti udržitelné spotřeby“ navrhuje hlavní čtyři strategie pro dosažení změn:

Efektivní spotřeba vyrobit „z méně více“ je výzva především pro motivaci průmyslu.

Změněná spotřeba je úkol především pro politiky a úřady, aby nastavily legislativně, ekonomicky i vlastním příkladem podmínky a pravidla spotřeby a výroby do trvale se udržujících cyklů. „Zelená státní spotřeba“ (green procurement) je silný nástroj pro veřejnou spotřebu státu, veřejné rozpočty. Ekologická daňová reforma (EDR) je stejně nutný požadavek jako zahrnout udržitelná spotřeba do všech státních strategií (energetické, sociální, dopravní, zdravotní apod.). Sociální a environmentální organizace jsou motorem proměny společenského vědomí a misionářem eticky moderované **odpovědné spotřeby**. Česká společnost musí začít aktivněji diskutovat jak nalézt **přiměřenou spotřebu** České republiky v rámci environmentálního prostoru Evropy i světa.

Strategie udržitelné spotřeby a výroby (SPAC Sustainable Production and Consumption) pokrývá většinu oblastí jako strategie udržitelný rozvoj (SD), ale směřuje pozornost a úsilí z jiného konce. Diskuse strategie spotřeby a výroby podporuje změny ekonomického a sociálního systému přes individuální chování spotřebitelů a občanů či státní správy a tak k prosazení konceptu udržitelného rozvoje přichází z uchopitelné a konkrétnější strany. Přínos iniciativ UNEP je v definování strategie a komunikaci partnerů udržitelné

spotřeby pro udržení kvality života (tj. podpory zdraví, bezpečnosti v komunitě, bezpečnosti práce, kvality veřejného prostoru, příležitostí k inovace...) a v posílení „dematerializovaného“ rozvoje a diverzity individuálních řešení v blízké komunitě (dostatek času na vzdělávání, vztahy, individuální prožitky...).

Česká republika by měla v roce 2003 využít určité politické dynamiky při ustavování Rady vlády pro udržitelný rozvoj (RUR) a formulovat akční plán pro příštích 10 let změn vzorců spotřeby a výroby, jak se k tomu zavázala na summitu v Johannesburgu v roce 2002. Z konference vzniklo prohlášení vládě na zřízení Výboru pro udržitelnou výrobu a spotřebu pod RUR.

Iniciativní neformální skupina kolem Českého národního komitétu UNEP považuje udržitelné vzorce spotřeby a výroby za klíčové téma diskuse o udržitelném rozvoji ČR a chce:

- Šířit myšlenky udržitelné spotřeby a výroby, např. rozšiřováním zprávy Příležitosti udržitelné spotřeby mezi další partnery
- Propagovat téma udržitelné spotřeby a výroby, včetně podpory odbytu výrobků a služeb šetrných k životnímu prostředí
- Ukazovat na konkrétních příkladech pozitivní řešení, která udržitelná spotřeba přináší
- Oslovit ke spolupráci v iniciativě další partnery a vytvořit společnou komunikační síť
- Uspořádat za účasti podnikatelského sektoru obdobné semináře zaměřené na téma udržitelné spotřeby a výroby
- Přispívat k rozvoji udržitelné spotřeby a výroby konkrétními akcemi.

Iniciativa pro udržitelnou spotřebu a výrobu UNEP ČR vítá přípravu Rady vlády pro udržitelný rozvoj v ČR a žádá vládu o zřízení jejího specializovaného Výboru pro udržitelnou spotřebu a výrobu. K praktickým úkolům změny vzorců spotřeby a výroby, před kterými stojí česká společnost, žádá všechny partnery o spolupráci a zejména pak vládu o:

- Zřízení specializovaného Výboru pro udržitelnou spotřebu a výrobu pod Radou vlády pro udržitelný rozvoj.
- Odstranění environmentálně škodlivých podpor a dotací státu a dále o nastavení nižší sazby DPH pro environmentálně šetrné služby, výrobky, obnovitelné zdroje energie apod.
- Zapracování kritérií udržitelné spotřeby do všech sektorových politik.
- Přípravu nového vládního programu „Zelená veřejná správa“ zaměřeného na snižování spotřeby ve veřejném sektoru, podporu odbytu environmentálně šetrných výrobků, služeb a obnovitelných energií, dlouhodobých sociálně citlivých řešení vyšší zaměstnanosti apod.
- Akceleraci existujících programů zeleného zásobování a nakupování (Green Procurement) s využitím pozitivních zahraničních zkušeností a doporučení OECD, UNEP a EU.
- Veřejné vyhodnocení efektivity programu podpory Ekologicky šetrných výrobků ještě v roce 2003.
- Pravidelné vyhodnocování a porovnávání indikátorů úrovně udržitelné výroby a spotřeby v ČR a progresivních zemí (např. „ekologické stopy“).
- Omezování neudržitelné spotřeby a využívání krajiny, růstu měst a znehodnocování venkova.

- Podporu realizace vzorových prakticky zaměřených projektů šetrné výroby a spotřeby zejména na místní úrovni (místní podnikání a spotřeba, výměna lokálních služeb LETS atd.).
- Změny zákonů o ochraně spotřebitele a o reklamě v duchu norem ČSN ISO 14020-25 pro omezení zavádějících informací pro spotřebitelskou veřejnost.
- Větší podporu nevládních, neziskových organizací, které se svou činností zabývají udržitelnou spotřebou a výrobou.
- Další podporu v šíření zprávy UNEP *Příležitosti udržitelné spotřeby* a jejich doporučení.

Konferenci a seminář organizačně zajistili:

Ms. Francoise Belmont, Ms. Rie Tsutsumi
United Nations Environment Programme
(UNEP)
<http://www.unep.org>

Yvonna Gaillyová, Kamila Kanichová
Sít' ekologických poraden (STEP)
step@ecn.cz; tel.: 603449385
<http://www.ekoporadna.cz>

Ondřej Velek
Český národní komitét UNEP
ondrej.velek@ecn.cz
<http://www.unep.cz>

Tiskové zprávy, prohlášení účastníků konference vládě, a v budoucnu i presentace lektorů a sborník budou umístěny na serveru Národního komitétu UNEP www.unep.cz. Řadu hodnotných dokumentů najdete přes stránky OECD, UNEP DTIE www.uneptie.org nebo například nevládní koalici ICSPAC www.icspac.org.

Ondřej Velek

3.3 Pět let činnosti Evropské křesťanské sítě pro ochranu životního prostředí

V době od 6. do 11. května tohoto roku se v řeckém Volosu sešli účastníci 4. konference Evropské křesťanské sítě ochrany životního prostředí (European Christian Environmental Network – ECEN), mezi šedesáti účastníky byli také čtyři zástupci z České republiky. Organizace ECEN vznikla jako odpověď na doporučení druhého ekumenického shromáždění v Grazu (1997). Činnost ekumenické celoevropské sítě osob angažovaných v problematice životního prostředí byla zahájena v říjnu 1998 v České republice na půdě Pravoslavné akademie ve Vilémově. Dnes má organizace více než 100 aktivních členů – duchovních, učitelů a profesionálních pracovníků církví, ale také zástupců různých s církví spojených ekologických skupin. Osou veškeré činnosti ECEN je probouzení odpovědnosti křesťanů za stav světa kolem nás a vytváření kvalitního informačního zázemí pro aktivity církví ve vztahu k okolnímu stvoření. Úloha církví v širokém spektru ekologických hnutí v posledních letech neustále roste. Přirozený důraz křesťanství na skromnost, solidaritu a hodnoty vzdálené těm konzumním prohlubuje filosofii ekologických aktivit a mnoha takto angažovaným lidem otvírá nové pojetí této sysifovské práce. Křesťanství přináší nejen důraz na odpovědnost, který je mezi ochránci životního prostředí nosný a běžný, ale i vědomí svobody a radostnosti dělníků stojících v tomto úkolu. Pro často vyčerpané a frustrované aktivisty, kteří dělají, co mohou a nevidí mnoho odezvy, bývá velmi léčivé křesťanské pojetí svědectví jako srdečného účastenství, které však výsledek přenechává Boží vůli. Křesťané přitom tak často dluží ekologicky angažovaným lidem pochopení a vstřícnost a svým

způsobem života a myšlení jdou přímo proti hodnotám Evangelia a naopak vstříc modernímu božstvu konzumu.

Praktická činnost organizace ECEN probíhá v rámci několika pracovních skupin. V současnosti jsou aktivní tyto: Období pro stvoření, Klimatické změny, Ekologická výchova, Ekologický management, Doprava a mobilita, Trvale udržitelný život a Voda. Potřebě církví slouží aktuální tiskové materiály, které jsou jedním z výstupů práce skupin a jsou běžně dostupné na internetu.

Konference ECEN mají trojí účel: primárně jsou místem setkání lidí z velmi různých sociálních a ekonomických prostředí, což ovlivňuje i důrazy v otázkách vztahu k okolnímu stvoření, jsou prostorem pro často velmi náročnou krystalizaci názorů a přístupů. Za druhé dávají členům pracovních skupin příležitost k intenzivní společné práci, toto osobní propojení je velmi důležité i ve světě s dokonalým elektronickým komunikačním systémem. Konečně jsou konference samozřejmě i prostorem pro reflexi širších témat, která se následně odráží v konkrétních aktivitách pracovních skupin.

Program letošní konference ve Volosu byl zaměřen dvěma základními směry: Prvním nosným tématem byla voda, a to zejména otázky dostupnosti sladké vody - v pořádající zemi velmi palčivé, navíc je voda i v agendě OSN pro rok 2003 tématem ústředním. Druhým pilířem konference byly přednášky a diskuse orientované na otázky udržitelnosti života, rozvoje a udržitelného modelu společnosti.

Trvale udržitelný život

Potřeba orientovat se v často bezbřehých polemikách o trvalé udržitelnosti pod zorným úhlem křesťanské etiky a reflektovat takto i výsledky jednání Světového summitu o trvale udržitelném rozvoji v Johannesburgu vedla k zařazení tohoto tématu do programu konference. Hlavním řečníkem byl holandský politik Jan Pronk, speciální vyslanec generálního sekretáře OSN na Summitu. Ve své přednášce orientované na otázky globalizace několikrát zdůraznil nutnost globální odpovědnosti a solidarity. Roli křesťanských církví vidí právě v rozšiřování pocitu sounáležitosti s oběťmi neudržitelného vývoje v chudých zemích, který vede k humanitárním a ekologickým katastrofám.

Někteří členové ECEN se osobně zúčastnili Summitu a přinesli do diskuse další zajímavé podněty. Několikrát byla například zmíněna tendence Johannesburgu snižovat význam dříve dohodnutého, například požadavek zásady předběžné opatrnosti (precautionary principle) posunout k méně závaznému a ještě vágnějšímu přístupu předběžné opatrnosti (precautionary approach). Křesťanské církve, ke kterým se v Evropě hlásí obrovské množství občanů, by měly hrát roli určité paměti a svědomí těch, kdo činí rozhodnutí. Zároveň jsou církve povolány přispět k chápání pojmu trvale udržitelného vývoje a pomoci jej chránit od zjednodušujících interpretací beroucích v potaz pouze vzrůstající ekonomickou prosperitu. Trvale udržitelný život či trvale udržitelná společnost mohou být realitou při respektování biblického „života v plnosti“, tedy ne v nadbytku ale v dostatku pro všechny. Ačkoli tyto pojmy mohou znít utopicky, kdo jiný než církev Ježíše Krista by měl mít srdce hořící pro jejich naplnění?

Voda

Čistá sladká voda, základní podmínka zdravého života na Zemi, se pro stále větší skupiny lidí stává nedostatkovou komoditou a přístup k ní je pro velmi mnohé otázkou života a smrti. Ačkoli se Summit v Johannesburgu usnesl do roku 2015 snížit počet lidí bez přístupu k vodě a hygienickému servisu (sanitation) na polovinu, nebyly odsouhlaseny žádné zásady vedoucí

k tomuto cíli a výsledek je tedy více než nejistý. Pro konferenci ve Volosu byly předem připraveny materiály poskytující dobrý přehled o problematice sladké vody v dnešním světě a odrážející význam vody v biblické tradici (Prof. Lukas Vischer: Water – Why should we be concerned? a Springs of living water). Tyto materiály jsou k dispozici na internetové stránce www.ecen.org.

Hlavními řečníky konference byli Dr. Fritz Brugger, nezávislý expert pro otázky vody ze Švýcarska, a prof. Konstantin Garagunis, který je odborníkem na problémy spojené se zajištěním sladké vody v Řecku, a mohl tedy velmi konkrétně ukázat modelový příklad země zápasící s nedostatkem vody.

Pro církve není voda jen pouhou komoditou, je to Boží dar, zcela nepostradatelný pro život, a má tedy být dostupný pro všechny lidi. Církev má tudíž přímo povinnost účastnit se veřejných jednání o vodě. Ať už se jedná o vodní zdroje ve veřejném či soukromém vlastnictví, je nutné dbát na dodržování určitých pravidel v hospodaření s vodou. Konference navrhla tato základní pravidla: princip předběžné opatrnosti, průhlednost managementu, účast spotřebitelů v rozhodovacích jednáních, nutnost veřejné kontroly, nutnost zajistit vodu pro zanedbávané skupiny obyvatel, nutnost zajišťovat dostatečnou ochranu proti znečištění.

Období pro stvoření

Již ekumenické shromáždění v Grazu v roce 1997 doporučilo zařadit do církevního kalendáře den věnovaný oslavě Božího stvoření. Tímto dnem se stalo 1. září – Den stvoření (Creation Day) a posléze do kalendáře mnoha evropských církví vstoupilo Období pro stvoření (Creation Time) slavené od 1. září do první neděle v říjnu. Pracovní skupina tohoto zaměření vedená paní Isolde Schönstein z Vídně se soustavně věnuje propagaci této myšlenky, připravě liturgických materiálů, které jsou opět dostupné na stránkách ECEN (www.ecen.org), i organizaci ekumenických bohoslužeb, odborných přednášek a nejrůznějších akcí. Období pro stvoření postupně nachází místo i v našich českých podmínkách, počet akcí organizovaných jednotlivými sbory a farnostmi pomalu, ale jistě narůstá. Letošním hlavním tématem je „voda“. Ekologická sekce České křesťanské akademie spolu s Ekumenickou radou církví v ČR připravuje v Praze bohoslužebné shromáždění a výstavku dětských prací k tomuto tématu.

Ekologicky odpovědné řízení v církvi (Environmental Management)

Je velmi nepravděpodobné, že by se doporučení a požadavky církví v oblasti péče o životní prostředí setkávaly s respektem, pokud by se církev nesnažila při své činnosti uplatnit principy trvalé udržitelnosti. Dodržování zásad uvědomělé skromnosti, dobrého hospodaření se zdroji, kvalitního managementu budov i okolního prostředí je základem, na němž může vyrůst skutečně hluboká ekologická angažovanost církví. Pracovní skupina zabývající se eko-managementem v církvi vedená Dr. Hansem Hermannem Böhmem chystá na letošní podzim brožurku se základními informacemi o této problematice, měla by sloužit hlavně sborům a farnostem, které s eko-managementem začínají a bude přeložena i do češtiny. Příkladem hlubinně ekologického životního stylu křesťanského společenství je pravoslavná řeholní komunita v klášteře sv. Jana Křtitele nedaleko Larissy, který měli účastníci konference možnost navštívit. Řádové sestry se kromě kontemplací a malby ikon věnují také zemědělské práci, zpracování produktů a péči o zvířata. Budovy kláštera fungují velmi úsporně a šetrně k okolnímu prostředí. Podle slov řádových sester život v klášteře probíhá s důvěrou, že Bůh přijímá modlitbu práce stejně laskavě jako modlitbu slova.

Výchova k odpovědnosti za životní prostředí (Environmental Education)

Výchova a vzdělávání dětí i dospělých má provázet všechny další ekologicky orientované aktivity; bez důrazu na výchovu je velmi těžké uskutečňovat přesah do budoucnosti a rozšiřovat okruh lidí ochotných obětovat svůj čas a síly. Zvláště podstatné je v této době vzdělávání vychovatelů: duchovních, studentů bohosloví, katechetů a dalších učitelů. Pracovní skupina se snaží soustředit co nejvíce osvědčených podnětů pro ekologickou výchovu na různých úrovních. Od podzimu letošního roku se příklady efektivních vzdělávacích projektů a programů budou objevovat na internetu a bude tedy možné porovnávat, co se ve které zemi osvědčuje. Paní Ruth Conway, která činnost skupiny zabezpečuje, může již nyní pomoci mnoha informacemi a kontakty při výchovné práci na jednotlivých místech. (Kontakt lze opět nalézt na webové stránce ECEN).

Změna klimatu (Climate Change)

Od počátku je problematice klimatických změn věnována velká pozornost, členové pracovní skupiny se opakovaně účastní „Konferencí stran“ (Conference of Parties – COP 1-8) Dohody o klimatických změnách. Skupina má bohatou publikační činnost a je na vysoké odborné úrovni. V listopadu 2001 byla v Ženevě uspořádána mezinárodní konference Solidarita s oběťmi klimatických změn, velmi zajímavé texty z tohoto setkání jsou rovněž k dispozici na internetu. Propojení problematiky klimatických změn s ostatními otázkami životního prostředí je hlavním motivem práce skupiny.

Doprava a mobilita

Otázky dopravy, zvláště motorizované, a skutečné mobility osob i zboží byly zpracovány v souboru textů *Mobile but not driven*, který skupina vypracovala v loňském roce. Dopravní situace v různých zemích Evropy je velmi různorodá, bývalé země komunistického bloku vykazují silnou tendenci k opakování chyb svých západních sousedů. Ve městech se často chodec kvůli množství dopravních prostředků stává takřka imobilním. Síť veřejné dopravy se v mnoha zemích rozpadá, silniční lobby prosazuje drahé a ekologicky velmi sporné stavby komunikací. V čem je za této situace odpovědnost křesťanů za okolní svět? Pracovní skupina se snaží hledat cesty k popularizaci a odpovědnému řešení těchto otázek.

Evropská křesťanská síť ochrany životního prostředí se za pět let činnosti stala organizací s velkým odborným zázemím, vytvářející základ pro mnohé ekologické aktivity církve. Jako nezisková nevládní organizace se právě nyní probojovává velkými finančními těžkostmi s důvěrou, že problémy budou překlenuty a započatá práce bude úspěšně pokračovat.

Ilona Mužatková

3.4 Předání Ceny Josefa Vavrouška Ivanovi Ryndovi

27. května byla v Zrcadlové síni Klementina Ivanovi Ryndovi předána cena Josefa Vavrouška za rok 2002. Laudatio napsal předseda poroty Pavel Nováček.

Nadace Charty 77 se v letošním roce rozhodla udělit Cenu Josefa Vavrouška panu Ivanu Ryndovi za cílevědomou, dlouholetou a odborně vysoce fundovanou práci při formulování, prosazování a popularizaci udržitelného způsobu života v České republice. Porota a Nadace Charty 77 ocenili přínos doktora Ryndy v oblasti výuky a výchovy k udržitelnému rozvoji, zejména pak založení studijního oboru „Sociální a kulturní ekologie“ a Katedry sociální a kulturní ekologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Ivan Rynda vystudoval filozofii a češtinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde také získal v roce 1985 doktorát. Předtím si však prošel řadu manuálních povolání, živil se jako sanitář, montér, myč oken a knihovnik, později jako programátor a systémový analytik. Zájem o politiku a věci veřejné jej dovedl k problematice ochrany životního prostředí. Po revoluci mohl čas věnovaný této problematice záručit. V letech 1990 – 92 byl předsedou Výboru pro životní prostředí Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, v letech 1992 – 94 se stal poradcem ministra zemědělství České republiky. V dalším období se orientoval více na komunální politiku. V letech 1994 – 98 byl zastupitelem městské části Praha 10 a v roce 1998 členem zastupitelstva hlavního města Prahy.

Od léta 1992 působí Ivan Rynda na Karlově univerzitě jako zástupce ředitele Centra pro otázky životního prostředí. V roce 2000 spoluzaložil Fakultu humanitních studií a stal se zde vedoucím Katedry sociální a kulturní ekologie. Jeho zásluhou byl záhy otevřen studijní obor "Sociální a kulturní ekologie". Přednáší zejména problematiku udržitelného rozvoje, sociální a kulturní ekologii. V roce 1994 působil jako hostující člen Fakulty sociálních a politických věd na Cambridge University ve Velké Británii.

Ivan Rynda se kromě politického a akademického života věnuje také aktivitám v nevládním sektoru. Je spoluzakladatelem a dlouholetým místopředsedou Společnosti pro trvale udržitelný život, členem České asociace Římského klubu a řady dalších nevládních organizací, poradních orgánů a komisí. Odborně se podílí na činnosti Rady pro trvale udržitelný rozvoj Ministerstva životního prostředí České republiky. Propagaci udržitelného rozvoje se věnuje, kromě univerzity a nevládních organizací, ve sdělovacích prostředcích, zejména v oblasti rozhlasové a televizní popularizační publicistiky. Od roku 2000 je stálým spolupracovníkem Českého rozhlasu s pravidelným pořadem.

Všemi těmito aktivitami doktor Ivan Rynda navazuje na dlouholeté úsilí a odkaz Josefa Vavrouška a je nám potěšením, že letos se naprosto po zásluze stává držitelem ceny Josefa Vavrouška právě on.

RNDr. Pavel Nováček, CSc.

předseda poroty pro udělování Ceny Josefa Vavrouška

3.5 Věc: Národní park Šumava, IUCN, kůrovec a kácení

V březnu t.r. se STUŽ připojila spolu s několika dalšími ekologickými organizacemi k dopisu premiérovi Vladimíru Špidlovi iniciovanému Hnutím DUHA. To vedlo k rozhořčení zástupců Národního lesního komitétu, kteří vydali tiskovou zprávu a uvědomili dopisem IUCN. Premiér Špidla na dopis odpověděl, na jeho odpověď opět reagovala občanská sdružení.

V následujícím celou korespondenci k této problematice přetiskujeme.

3.5.1 Dopis ekologických občanských sdružení premiérovi V. Špidlovi

13. března 2003

Vážený pane předsedo vlády,

naléhavě se na Vás obracíme ve věci ochrany přírody v Národním parku Šumava, která bezesporu patří mezi nejkontroverznější ekologické problémy v naší zemi. Žádáme Vás, abyste se v diskusi s Liborem Ambrozkem zasadil o razantní změnu péče o národní park a o výměnu jeho vedení, zejména dnešního ředitele.

Minulý týden byla zveřejněna závěrečná zpráva expertní mise Světového svazu ochrany přírody IUCN, která Šumavu navštívila v září loňského roku. Do národního parku ji pozval bývalý ministr životního prostředí Miloš Kužvart, protože představuje mezinárodní špičku v odborné ochraně přírody a těší se respektu i důvěře všech stran sporu. Členem IUCN je rovněž Česká republika.

Zpráva IUCN je alarmující. Otevřeně varuje, že Šumava nyní vůbec nesplňuje mezinárodní kritéria pro národní parky: „*Národní park by měl být klasifikován jako IUCN kategorie IV [obhospodařované chráněné plochy] nebo V [chráněná krajinná oblast]*“ (str. 8).

Tento stav diskredituje chráněné území mezinárodně i na domácí scéně a potenciálně ohrožuje statut národního parku. Protože „*snížení stupně jeho ochrany na vnitrostátní úrovni změnou jeho kategorie národního parku by*“ podle IUCN „*mělo určitě katastrofické následky pro ochranu této velmi hodnotné oblasti*“ (str. 8), zpráva doporučuje péči o národní park přizpůsobit mezinárodním standardům.

IUCN svá zjištění opírá o několik vážných nedostatků, které mise v národním parku objevila:

První zóny parku jsou roztrženy do desítek izolovaných ostrůvků. Malé plošky ekosystému nejsou samostatně životaschopné. Národní park podle zprávy „*vyžaduje vyhlášení velké, kompaktní a nenarušované jádrové zóny*“ (str. 8). Proto první zóna „*musí být reorganizována do několika kompaktních bloků*“, a to během 3-5 let (str. 15).

Dokonce i uvnitř prvních zón se kácí kůrovcové stromy. Přitom by zde měla být příroda ponechána přirozenému vývoji, jehož je kůrovec součástí stejně jako třeba vichřice nebo lavina. „*Jedinou přijatelnou činností v centrálních oblastech národních parků s ohledem na kůrovce je stále monitorování, výzkum a případně instalace lapačů s feromonovými návnadami, které slouží zejména k monitoringu. Okamžité kácení nebo dokonce holoseč a asanace lokalit v centrálních oblastech s výskytem kůrovce nejsou přijatelná opatření.*“ (str. 6) Zásahy tak brání základnímu účelu národního parku, totiž ochraně přírodního vývoje horského pralesa.

Zpráva upozorňuje, že je rozdíl mezi hospodářským lesem a první zónou národního parku, tedy mezi lesnictvím a ochranou přírody. Kácení napadených stromů či postřik insekticidy jsou totiž opatření „*z pohledu lesnictví...profesionálně přijímaná a mohou být prováděna při péči o lesy mimo chráněné oblasti.*“ (str. 5-6)

IUCN také poukazuje na to, že dokonce i ve druhých zónách kůrovec paradoxně pomáhá řešit problém smrkových monokultur: „*kalamity vedou ke zničení převážně stejnověkých lesů a porostů s umělou druhovou skladbou. Nový les, který vzniká přirozenou regenerací, bude bližší přírodnímu složení.*“ (str. 17)

Stávající vedení správy národního parku je odborně nekompetentní - tvoří jej odborníci na hospodářské lesy, nikoli na ochranu přírody: „*Správa národního parku vykonává svou práci velmi svědomitě, avšak ve stylu typickém pro lesní hospodářství.*“ (str. 2) „*Zaměstnanci národního parku mají dobré vzdělání v lesním hospodářství, ale nemají přehled o managementu přírodních zdrojů, přírodních procesů, interních standardech pro chráněná území a socioekonomickém zázemí, které jsou nezbytné pro přípravu plánu péče o NP.*“ (str. 15)

Plán péče, základní strategický dokument chráněného území, existuje pouze na papíře a skutečné hospodaření je s ním v rozporu; v národním parku navíc panuje zmatek. „*Plán péče sám o sobě je dobrým výchozím dokumentem...Avšak krátkodobé a střednědobé cíle a strategie vedoucí k jejich dosažení jsou v naprostém chaosu. Dlouhodobé cíle jsou v případě lesního hospodářství v nesouladu s krátkodobými cíli a s praxí, která se v NP Šumava uplatňuje.*“ (str. 12)

Konkrétní opatření správy národního parku přímo poškozují chráněné území. „V NP Šumava byl prováděn zásah podle schématu, kterému vnější pozorovatelé mohou jen obtížně porozumět. I v některých nejvyšších lokalitách v samém centru národního parku podél hranic byly provedeny holoseče.“ (str. 7) „Zásahy těžkou mechanizací, které zanechají trvalé poškození v krajině, prováděné v 'bezzásahové' zóně (= v místech nepřístupných pro návštěvníky), se jen obtížně dají akceptovat!“ (str. 12)

Ničení unikátní přírody největšího českého národního parku není jen nevyčíslitelnou ztrátou kulturní a vědeckou. Zároveň poškozují perspektivu šumavských obcí. Dobře řízené parky, které přitahují turisty a podnikání, v evropských zemích znamenají pro region důležitý hospodářský přínos - podstatně větší, než jaký může na Šumavě zajistit třeba komerční těžba dřeva. Stačí se ostatně podívat na ekonomické výsledky národního parku na bavorské straně hor ve srovnání s okolními německými regiony.

Šumava už vinou řízení, které neodpovídá mezinárodním kritériím pro národní parky, ztratila příležitost zapojit se do prestižního evropského systému PAN Parks, zaměřeného právě na přitahování turistů do místních obcí a podporu podnikání. Pokud by navíc přestalo být respektováno jeho zařazení do kategorie národních parků, zájem zejména zahraničních turistů se ještě sníží.

Řízení národních parků spadá plně do kompetence ministra životního prostředí. Důvěřujeme schopnosti Libora Ambrozka odpovědně se tohoto úkolu zhostit a zajistit promítnutí doporučení IUCN do každodenní šumavské praxe. Na druhé straně ovšem správa tohoto národního parku se stovkami zaměstnanců patří mezi největší státní úřady u nás. Zaslouží proto pozornost vyšší než pouze na ministerské úrovni.

Obracíme se na Vás proto se žádostí o intervenci v této věci.

Dovolujeme si Vás požádat, abyste se v diskusi s ministrem životního prostředí zasadil o změnu péče o národní park podle doporučení IUCN, včetně výměny vedení národního parku. Pro odvolání stávajícího ředitele hovoří čtyři důvody:

diskreditace národního parku na domácí i mezinárodní scéně;

odborná nekompetentnost dnešního vedení, kterou konstatuje i zpráva IUCN;

nutnost razantních změn v péči o národní park, především zřízení kompaktních prvních zón a jejich důsledná ochrana: stávající vedení, které několik let v médiích i jinde intenzivně přesvědčovalo o nesprávnosti takových opatření, jej sotva bude moci věrohodně realizovat, prosazovat a obhajovat před veřejností. Z dosavadních vystoupení ředitele Ivana Žlábků naopak vyplývá, že doporučení mise IUCN a ministrem deklarovaný záměr zastavit

nepřijatelné kácení v prvních zónách akceptovat nehodlá. Dále trvá na požadavku kácet a používat insekticidy v prvních zónách parku v letošním roce.

soustavné porušování zákona o ochraně přírody a krajiny i rozhodnutí státní správy (nálezy České inspekce životního prostředí), ilegální odvozy dřeva, ke kterým byly v rozporu s pravidly pro nakládání se státními prostředky použity dotace Státního fondu životního prostředí (nálezy České inspekce životního prostředí), policejním posudkem prokázané špatné vedení evidence vytěženého a prodaného dřeva.

Hrozí nebezpečí z prodlení. Razantní změna poměrů v národním parku by měla přijít bezodkladně. Navíc výsledky expertní mise IUCN mohou rychle zapadnout, aniž by se situace v národním parku výrazněji změnila. Vše by se tedy vrátilo do starých kolejí. Pokud se tak nemá stát, musí být reakce na zprávu včasná a důsledná.

Doufáme ve Váš zájem o tuto věc.

S pozdravem

Petr Hrdina
Arnika
Pavel Doucha
Ekologický právní servis

Simona Jašová
Děti Země
Martin Ander
Hnutí DUHA

Petr Štěpánek
Oživení

Edvard Sequens
Sdružení Calla

Pavel Šremer
Společnost pro trvale udržitelný život

Radek Hromádka
Suchopýr

Za správnost:

Martin Ander
Hnutí DUHA
Bratislavská 31
602 00 Brno

3.5.2 Tisková zpráva Národního lesnického komitétu

k mediální kampani Hnutí DUHA ke zprávě o výsledcích mise IUCN v národních parcích pohoří Šumava, uskutečněné na pozvání ministra životního prostředí ČR Libora Ambrozka v září 2002

Národní lesnický komitét (NLK) - jakožto nevládní organizace zabývající se péčí o lesy v celé šíři jejich funkcí pro společnost, včetně jejich vazbou na tvorbu životního prostředí a ochranu přírody - **zásadně nesouhlasí s interpretací zprávy Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN)¹ tak, jak ji prezentuje ve svých tiskových zprávách Hnutí DUHA². Tato zpráva** v souladu se zadáním MŽP pro misi IUCN v září 2002 a s jejími

¹ <http://www.env.cz/Aktuality>

² http://www.hnutiduha.cz/Tiskove_zpravy_ze_6.3.2003_a_19.3.2003

závěry, předloženými začátkem března 2003, **má být podkladem pro nastoupení cesty další široké konstruktivní diskuse všech zainteresovaných subjektů k Plánu péče Národního parku Šumava (NPŠ).**

NLK proto považuje za velmi nešťastné zahájení tohoto kýženého dialogu prostřednictvím tiskových zpráv a kampaní v masmédiích, nátlakově směřovaných k odvolání ředitele NPŠ, a to tím spíše, že zpráva IUCN před tímto postupem varuje, nekonstatuje žádné zásadní pochybení ze strany vedení parku a navrhuje možné varianty řešení sporných otázek v konsensu všech dotčených partnerů.

Zároveň upozorňujeme, že Ministerstvo životního prostředí (MŽP) při přípravě a realizaci mise IUCN odmítlo přizvat k jednání s experty IUCN mezinárodně uznávaného odborníka univ. prof. ing. Jana Jeníka, CSc. (mimo jiné člena Světové komise pro chráněná území IUCN - WCPA), navrženého NLK a Českou komisí mezinárodní organizace Člověk a biosféra (MAB). Dle našeho názoru nepřizvání zástupců nevládních organizací s odlišným názorem může být signálem, že iniciátoři mise IUCN od počátku hodlali zprávu IUCN použít jako záminku pro nátlakové akce k odvolání vedení parku, což následné kroky v médiích jen potvrzují.

Důrazně upozorňujeme, že opětovné ponechání vývoje kůrovců bez odpovídajících obranných opatření i při současném relativně příznivém stavu vývoje jejich populací v lesích Šumavy může v horizontu 10 – 15 let vést k jejich opakované gradaci a k rozpadu smrčín v horských polohách i dalších kulturních smrkových porostů na rozsáhlých plochách. Takovéto důsledky jsou dle našeho názoru v přímém rozporu s posláním ochrany přírody definované zákonem, neboť to těžko přispěje k „udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás a k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji“ (§ 1 zákona č. 114/1992 Sb.). Naopak hrozí výrazné poškození životního prostředí jak národního parku, tak kulturní krajiny v podhůří Šumavy.

Žádáme rovněž předsedu vlády ČR pana Vladimíra Špidlu a ministra životního prostředí pana Libora Ambrozka, aby při svém politickém rozhodování velice pečlivě uvážili a vyhodnotili argumentaci vytrhaných vět z kontextu litery a ducha zprávy IUCN v dopisech³, žádajících okamžité odvolání vedení Správy NP a CHKO Šumava, svědčící o dovedné manipulaci s fakty v zájmu mediálního nátlaku určitých zájmových skupin bez širších odborných posouzení celé zprávy IUCN, jak to připravuje Ministerstvo životního prostředí.

Upozorňujeme na to, že nedávno ve vztahu k lesům vláda přijala Národní lesnický program České republiky⁴, zpracovaný v konsensu obou hlavních dotčených resortů Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí a obsahující též kapitulu 7. „Lesy ve zvláště chráněných územích“ s konkrétními návrhy opatření v péči o lesy i v národních parcích. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR dále projednává ve 2. čtení vládní návrh novely zákona⁵ č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny při absenci zákonů o Národním parku Šumava a dalších dvou národních parcích v ČR. Toto jsou závažné okolnosti tématicky se vztahující k vyhodnocení závěrů zprávy mise IUCN a k zvážení možností jejich realizace v zájmu ochrany tohoto vzácného území.

NLK v minulosti nabídl, v četných expertizách realizoval a stále nabízí odpovědným orgánům moci zákonodárné a výkonné v České republice odborný potenciál výběrového nezávislého občanského sdružení v zájmu věci a dosažení racionálních řešení složité problematiky péče

³ <http://www.czp.cuni.cz/stuz/view.php?cislocclanku=2003031501>

⁴ Usnesení vlády České republiky ze dne 13. ledna 2003 č. 53

⁵ Sněmovní tisk č. 130/0

o lesy s respektováním zásad trvale udržitelného rozvoje. Tato řešení nejsou jednoduchá a radikální, a proto ani mediálně zajímavá. To však není důvodem k tomu, aby NLK a jiné lesnické a environmentální organizace byly v diskusi o NP Šumava systematicky přehlíženy.

V Praze dne 31. března 2003

Za předsednictvo Národního lesnického komitétu

ing. Bohuslav Vinš, CSc.
tajemník

ing. Vladimír Krečmer, CSc.
předseda

3.5.3 Dopis Národního lesnického komitétu členům mise IUCN na Šumavě

Messrs

Pierre Galland and Martin Solar,
IUCN Mission's Members in the NP Sumava,
David Sheppard, IUCN HQ,
Roger Crofts, IUCN/WCPA Regional Vice-Chair

Copy to WWF International:

Marc Niggermeyer, WWF Austria, Observer of IUCN Mission in NP Sumava
Magnus Sylven, Director of Europe/Middel East Programme WWF International

Dear Colleagues,

Representatives of the National Forest Committee (hereafter NFC) of the Czech Republic have received the report resulting from the IUCN Mission in the Sumava National Park (hereafter SNP) conducted in September last year. We do appreciate the comprehensive document resulting from only a three-day-long field experience and further readings of available materials. We also appreciate your understanding of the sensitive socio-economic issues resulting from differences in national and international rules referring to management and conservation of large-scale national parks. As did the earlier UNESCO's MAB Programme and recent the Ramsar Convention Mission, the IUCN thus has contributed to the introduction of international standards in conservation in the Bohemian Forest (Sumava Mts.) in a borderland of three Central European countries.

Regretfully, from the start the sensitivity of IUCN Mission's agenda has been enhanced by national organizers who deliberately selected some non-governmental organizations represented by individuals (1) denying active near-nature management and reasonable sanitation of spruce stands infested by bark beetle, and (2) conducting a biased fight against the SNP's administration. Rather unilaterally, the organizers from the Czech Ministry of the Environment selected Messrs J. Blaha, M. Vlasin and F. Krejci, the NGO representatives who notoriously underestimate all forest educated experts as incompetent and publicly propose dismissal of top managers of the SNP administration. Misusing mass media and campaigns, the above named gentlemen address the both national and international community, and lodge complaints and accusations which are sooner or later suspended as groundless by relevant criminal proceedings. Other non-governmental and non-profitable organizations were not accepted as regular members of the IUCN Mission - a fact later openly admitted by Mr. L. Ambrozek, the chief of the above named ministry. The NFC was among those rejected groups, in spite of the long-term involvement of its members in theoretical expertise and

experience with regard to mountain ecology and the bark beetle overpopulation in Bohemian Forest in the period between 1985 and 2002.

Members of the NFC, in agreement with the prevailing academic staff of three relevant universities and research institutes, repeatedly raised the principle of preliminary caution in the management and conservation of human altered and deteriorated forests ecosystems of the SNP. We have been permanently frustrated by irresponsible standpoints spread in mass media, occasionally supported by a few individuals whose scientific work lies far beyond the complexity of a forest ecosystem and mountain landscape. Many attempts to invite these opponents to a professional forum and discuss the available scientific data at a broader scale always failed, so far. Instead of serious exchange of views we have met merely repeated „proclamations and appeals” advocating strict non-intervention in Czech national parks and refusing active near-nature management and reasonable bark beetle control in altered and stressed mountain forests.

In IUCN Mission’s report, the opinion that ”calamities have been totally overlooked by scientists and founders of the SNP” refers only to less informed community and voluntary conservationists. Many forest and ecology scientists warned of the potential danger and consequences due to the uncontrolled bark beetle overpopulation in the newly established SNP. Their view received irrational response in some mass media, particularly in a much frequented TV program called ”Nedej se” (Do Face It) whose repeated mistreatment of the event in the SNP has been ultimately evaluated as a seriously biased program violating the Czech television law, according to an expert analysis of the Center for Media Studies, Charles University in Prague, Faculty of Social Sciences.

The Czech Republic is a country housing many experts in bionomy of the bark beetle and its rational control in both cultivated and near-nature forests. These specialists performed numerous studies and published adequate evidence of the successful measures which enabled to preserve the infested old-growth stands. Remarkably, this ”autochthonous” experience never faced a serious discussion at a conference, and the liberal non-intervention approach was never published in a coherent scientific treatise. None of the critical notes paid actual attention to a variety of environmental and socio-economic risks connected with the bark beetle overpopulation in a national park covered mostly by single-dominant, man-altered spruce stands composed of physiologically weakened trees, much defoliated due to air pollution. Also, management and conservation in the SNP cannot escape the responsibility with regard to private properties in the surrounding woodlands on the territory of the whole Bohemian Forest.

Did anybody from the critics mention to the IUCN Mission the names of the Czech forest entomologists and ecologists, such as J. Bohac, A. Kalandra, V. Kalina, J. Komarek, J. Kristek, V. Martinek, V. Skuhavy, A. Pfeffer, M. Stolina, P. Zahradnik, V. Zumr? These renowned scientists performed long-term field and laboratory studies and produced large monographs about the bark beetle, especially with regard to its reproduction and control in forests of Central Europe. Right at the beginning of the outbreak of bark beetle calamity in the Bohemian Forest; these specialists warned of the danger of the decline of the man-induced single-dominant spruce forests in mountains, which are largely allochthonous and weakened by defoliation and soil degradation after several decades of air pollution; small remainders of old-growth-forests are far from their natural status, and over the majority of SNP’s area the beech and fir must be reintroduced by skillful near-natural silviculture. In IUCN Mission’s report we read the emphasis on ”natural processes”, however, in the current Bohemian Forest pure natural events take place only within the physical world and at the lower levels of biotic complexity (e.g. molecular, organismal and population level); the wildlife status only seldom

exists at the level of communities and ecosystem complexities (e.g. some untouched mires, glacial corries, etc.) while essential nature is entirely missing at SNP's landscape/geosystem level. Reading the report of IUCN Mission we lack the opinion with regard to balanced relationships between non-intervention and near-nature management which is highly needed even in strictly preserved forests affecting the neighbouring landscape, private property and assets of a variety of stakeholders; for example, mesoclimatic and hydric function of forests in the mountain watersheds can never be underestimated.

Under the patronage of the NFC, a deeper analysis of SNP's management and measures adopted in the bark beetle calamity has been compiled by a broad group of experts in the second half of the nineties, and published by the Ministry of Environment, Czech Republic in 1999. This interdisciplinary work, based on authentic experience and widely documented by both the unpublished documents and available literature, brought about a set of recommendations which were. However these proposals were never seriously discussed by local opponents, and even ignored by the protagonists of the non-intervention. In the absence of NFC's representatives, the above publication was handed to you, dear colleagues, at the beginning of the IUCN Mission; we regret that its conclusions and proposals did not find a response in the report, although both English and German summary were available.

As soon as in the period 1993-2000, a few specialized seminars and conferences were held on the conservational issues in Bohemian Forest; only in 1997 three scientific conferences have been organized, one of them on international level in Vimperk, SNP. In 1999 an international Czech-Austrian-German workshop, organized by the ministries, scientific institutions and expert groups of three countries, took place in Srní, Czech side of the Bohemian Forest. Extensive negotiations with some jointly agreed recommendations were never respected by the advocates of the strict non-intervention. Moreover, false information has been spread with regard to the new territory in the Bavarian Forest NP where active sanitation of infested forests was introduced since 1997 and establishment of the enlarged non-intervention core zone was postponed until 2017. We regret that these facts are not mentioned in your report, thus enabling the opponents of the Czech national park to describe the Bavarian counterpart as a model of a non-intervention policy and to fight irresponsibly against all procedures adopted on the Czech side.

We have also noted that IUCN Mission's report and its Czech translation contain several mistakes or omissions which do not reflect SNP's reality and even neglect the Czech legislation. We appreciate, however, your conclusion that professional issues linked with the management and conservation in the SNP, should not be ultimately resolved via mass media. Nevertheless, at a press conference of the Ministry of the Environment, the critical views contained in your report were immediately misinterpreted and presented in mass media by Mr. J. Blaha as an absolute victory of the non-intervention policy of the DUHA movement. Shortly after the translation and publication of IUCN Missions's report on the Internet page, a press release of the DUHA movement was distributed among the numerous Czech newspapers, containing a strong appeal to the Prime Minister and pertinent Minister, calling for dismissal of the existing SNP management on the grounds of current IUCN criticism. Thus, right at the beginning the fruitful idea of a renewed professional discussion has been annihilated.

In spite of the above events, the NFC, a voluntary and independent civic association of experts in forestry and environment, has accepted the invitation of the Vice-Minister of the Czech environmental affairs, to take part in further discussions inspired by the IUCN Mission. We do intend to participate in activities examining the feasible measures in management and conservation of mountain woodlands in the historical and environmental setting of Central

Europe. In accordance with your recommendations, the NFC will stimulate some interdisciplinary meetings. "Treason" (as you mention in the report) and "traitors" should not exist in professional work and both common sense and rational solutions will be in our program.

We regret that your effort did not stop the controversial atmosphere in this country and even renewed the irrational dispute, thanks precipitous activities and desinformations in mass media from above named representatives of some NGO's. We hope, however, that much would be improved in the forthcoming work, including your post-Mission cooperation.

Prague, April 13th, 2003.

On behalf of the National Forest Committee, Czech Republic, signed up by:

Vladimir Krecmer, Chairperson of NFC, former President of the Bioclimatological Society of the Academy of Sciences of the Czech Republic

Bohuslav Vins, Secretary of NFC, former Chief of the Dendroecological Working Group of the Botanical Society of the Academy of Sciences of the Czech Republic

Jan Cerovsky, Honorary Member of IUCN, former Vice-President of IUCN, President-Emeritus of Planta Europa, Member of WCPA/IUCN, Member of NFC

Jan Jenik, former Vice-Chair of the MAB/UNESCO International Coordination Committee, Member of WCPA/IUCN, Member of NFC

Frantisek Urban, former Vice-President of IUCN, Member of WCPA/IUCN, Member of NFC

3.5.4 Odpověď premiéra V. Špidly občanským sdružením

PhDr. Vladimír ŠPIDLA
PŘEDSEDA VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

V Praze dne 11. dubna 2003
K č. j. 25 512/03 - KPV

Vážení představitelé nevládních organizací,

obrátili jste se na mne dopisem ze dne 13. března 2003 ve věci ochrany přírody v Národním parku Šumava se žádostí, abych se „v diskusi s ministrem životního prostředí zasadil o změnu péče o národní park podle doporučení IUCN, včetně výměny vedení národního parku“, výslovně pak o odvolání stávajícího ředitele NP ing. Ivana Žlábka, kterému kladete mj. za vinu diskreditaci národního parku, soustavné porušování zákona o ochraně přírody a krajiny, odbornou nekompetentnost a setrvávání na „nesprávném“ přístupu k řešení kalamity kůrovce.

Spor o přístup ke kůrovcové kalamitě však rozděluje naše i evropské odborníky a ochranářskou veřejnost a v jistém zjednodušení se dá charakterizovat jako polarita mezi „bezzásahovostí a intervencí do vývoje ekosystémů chráněných částí přírody“. Stanuli v něm proti sobě významní vědci i respektovaní představitelé ochranářské obce. Z obou stran bylo sneseno mnoho argumentů. Odpovědné orgány státní správy – MŽP a Správa NP a CHKO Šumava – se po jejich zvážení v roce 1999 rozhodly pro selektivní intervenci a opět rozšířily zásah proti kůrovci i do vybraných I. zón, kde se zásahy před několika lety přestalo.

Zpráva IUCN, na kterou se ve svém dopise odvoláváte, se nikterak z těchto polemických zápasů nevymyká. Ministerstvo životního prostředí, které se v novém personálním obsazení neztotožnilo s přístupem předchozího vedení, odmítlo k jednání s experty IUCN přizvat prof. Jana Jeníka, který je stejně jako autoři zprávy členem Světové komise pro chráněná území (IUCN–WCPA), neboť se v otázce kůrovce kloní k aktivním zásahům. To samozřejmě do značné míry předurčilo i výsledek mise.

Zpráva však přesto po odborné diskusi volá a k současné podobě „dialogu“ poznamenává: „Skutečná a profesionální komunikační strategie schází. Obě strany spolu bojují přes sdělovací prostředky, což je obvykle zárukou, že budou deformovány argumenty, zkracovány a z kontextu vytrhávány citace a vznikne verbální násilí.“

V odborném sporu je nutné zůstat u argumentů. Ani mediální kampaň, ani otevřená či zákulisní intervence o sesazení protivníků však mezi ně nepatří. Role vlády a jejího předsedy je právě v tom, že se mocensky nepřikloní na jednu či druhou stranu odborného sporu.

Přestože zpráva IUCN „doufá, že mise pomůže nastartovat základní debatu na úrovni odborníků“, byl jsem informován, že ředitel ing. Žlábek již byl odvolán a na obsazení místa ředitele NP Šumava bude vypsáno výběrové řízení. Ujišťuji Vás, že budu sledovat, zda při této personální výměně jde o posílení odborné správy, či o vyřizování osobních účtů a likvidaci protivníka.

S pozdravem

Vážení

Petr Hrdina, Arnika; Pavel Doucha, Ekologický právní servis; Petr Štěpánek, Oživení; Simona Jašová, Děti Země, Martin Ander, Hnutí DUHA; Edvard Sequens, Sdružení Calla; Radek Hromádka, Suchopýr

3.5.5 Odpověď občanských sdružení premiérovi Špidlovi

Vážený pane ministerský předsedo,

děkujeme za Vaši odpověď, datovanou 11. dubna t.r. a uvedenou č.j. 25 512/03-KPV, na náš dopis ze dne 13. března ve věci ochrany přírody v Národním parku Šumava a práce vedení jeho správy.

Vážíme si Vaší upřímné odpovědi i pozornosti, kterou tomuto problému věnujete. Musíme se však ostře ohradit proti Vaší poznámce o „vyřizování osobních účtů a likvidaci protivníka“ a odkazu na „otevřené či zákulisní intervence o sesazení protivníků“. Nemůžeme uznat označení kritiky špatně fungujícího úřadu státní správy ze strany občanů a úsilí o nápravu za snahu o vyřazení protivníka ve sporu. Prezentační celou debatu jako osobní hádky mezi dvěma skupinami lidí, ke které se - jak dokumentují jeho tiskové zprávy a vyjádření v médiích - v

posledních týdnech uchyluje vedení Správy NP a CHKO Šumava, rozhodně nemůžeme přijmout.

Ekologické organizace usilovaly o nápravu poměrů v národním parku po více než půl desetiletí a striktně se omezovaly na věcnou stránku problému. Personální změny navrhly až v posledních měsících v reakci na důsledky konkrétních rozhodnutí vedení parku.

Požadovat změnu vedení správy národního parku - zdůrazňujeme, že se netýkal pouze ředitele Ivana Žlábka osobně - jsme se rozhodli zejména až v reakci na jeho odmítnutí respektovat doporučení mise IUCN. Správa přes výslovné doporučení zastavit zásahy v prvních zónách nestáhla žádost o povolení kácení a postřiků insekticidy. Rovněž další důvody pro odvolání vedení parku, které jsme v našem dopise uvedli, jsou věcné a nikoli osobní. Ani Vy jste je ve své odpovědi nezpochybnil.

Obáváme se rovněž, že jste byl nepřesně informován o průběhu této mise.

Především nemůžeme přijmout její interpretaci jako dalšího z řady příspěvků do „polemických zápasů“ o řešení poměrů v národním parku. Mise IUCN byla na Šumavu pozvána po vzájemné dohodě ekologických organizací, vedení správy národního parku a tehdejšího ministra životního prostředí Miloše Kužvarta z března 2000. Všechny strany se tehdy shodly, že letitý spor by mohlo vyřešit pozvání mezinárodní organizace uznávané za odbornou špičku ve světové ochraně přírody, jejímž členem je i Česká republika. Návrh vycházel ze všeobecné shody, že Národní park Šumava by měl splňovat mezinárodní kritéria pro národní parky stanovené IUCN. Názory se rozcházely v otázce, zda kácení kůrovcem napadených stromů v prvních zónách je s těmito kritérii v souladu. Ministr proto požádal IUCN, aby problém posoudilo a doporučilo další postup. Dohoda předpokládala, že strany sporu budou doporučení IUCN respektovat. Litujeme, že nyní správa národního parku odmítá výsledky mise akceptovat, dokonce devaluje její smysl a konflikt tak dále pokračuje.

Pokud se vládní administrativa rozhodla Vašimi ústy změnit stanovisko a ustoupit od původně dohodnutého účelu mise, nemůžeme se zdržet pochybností o účelnosti vynaložených prostředků a především lítosti nad ztrátou času, která vznikla čekáním na stanovisko IUCN namísto hledání jiného řešení sporu.

Zpráva přitom není soukromým názorem dvou odborníků. Martin Solar a Pierre Galland byli na Šumavu vysláni, aby na místě shromáždili údaje a vyslechli stanoviska stran sporu. Doporučení ale samozřejmě vznikala ve spolupráci širšího týmu členů WCPA (Světové komise IUCN pro chráněná území) a reprezentují oficiální stanovisko IUCN. Za zmínku stojí, že k podobným závěrům došla také další mezinárodní organizace, Světový fond pro ochranu přírody (WWF): kopii jeho stanoviska si dovoluujeme k tomuto dopisu přiložit.

Možnosti českých účastníků ovlivnit výsledky mise byly přitom minimální. Jejich úkolem bylo sdělit zástupcům IUCN názory a seznámit je s fakty. Ze zadání mise i z průběhu návštěvy na Šumavě bylo zřejmé, že zástupci IUCN neposuzují situaci podle názorů stran na účelnost toho či jiného řešení, nýbrž podle pevně stanovených kritérií IUCN pro jednotlivé kategorie chráněných území.

Podobně nepřesné informace máte bohužel také o výběru českých účastníků mise.

Ve svém dopise uvádíte, že MŽP, „které se v novém personálním obsazení neztotožnilo s přístupem předchozího vedení, odmítlo k jednání s experty IUCN přizvat prof. Jana Jeníka,

kteřý je stejně jako autoři členem Světové komise pro chráněná území (IUCN-WCPA), neboť se v otázce kůrovce kloní k aktivním zásahům.“

Oba zástupce WCPA v misi jmenovala přirozeně IUCN a nikoli MŽP. Považujeme za naprosto pochopitelné, že přípravu stanoviska svěřila zahraničním odborníkům, kteří nejsou v české diskusi o NP Šumava osobně zainteresováni.

Na složení českých odborníků v misi se strany předem dohodly určením spravedlivého klíče: 3 zástupci správy národního parku, 3 zástupci ekologických organizací – oponentů kácení v prvních zónách, 2 nezávislí odborníci nominovaní správou národního parku, 2 nezávislí odborníci nominovaní ekologickými organizacemi a 3 zástupci MŽP. Dodatečně byl doplněn předseda Rady parku. Správa se rozhodla profesora Jeníka nominovat mezi nezávislymi odborníky až na čtvrtém místě, tedy jako druhého náhradníka. MŽP její návrh respektovalo.

Ze stejného důvodu - kvůli omezenému počtu míst - se mise nemohla účastnit také řada předních českých odborníků, kteří kácení oponují, například profesor Karel Prach nebo magistr Martin Konvička.

Dodatečný návrh Národního lesnického komitétu (NLK) doplnit takto složenou misi o profesora Jeníka by tedy MŽP mohlo akceptovat pouze za cenu porušení dohodnutých pravidel a spravedlivého klíče. Navíc by takový krok ostatním účastníkům mise obtížně zdůvodňovalo, protože NLK už měl mezi českými účastníky minimálně tři své členy (náměstka ředitele správy Vladimíra Zatloukala, profesora Radomíra Mrkvu a předsedu Rady NP Šumava Františka Urbana).

Přes respekt, který k profesoru Jeníkovi chováme, považujeme za těchto okolností postup MŽP za správný.

V případě pochybností si tato fakta prosím ověřte u Libora Ambrozka.

Spor o péči v národním parku není sporem technickým, nýbrž principiálním. V klíčovém bodě, totiž debatě o kůrovci, není předmětem diskuse, jakým způsobem jej vhodně potlačovat, nýbrž zda se o jeho potlačení vůbec snažit. Zpráva IUCN upozorňuje, že působení kůrovce je v prvních zónách národních parků považováno za součást přirozených proměn přírodního ekosystému podobně jako třeba laviny nebo vichřice. Účelem prvních zón je uchovat vzorek přírody, kde tyto děje člověk přímo neovlivňuje.

Oponenti zásahů se nedomnívají, že správa národního parku čelí kůrovci v prvních zónách špatně. Vytýkají jí, že se mu zde vůbec snaží čelit. Stejně tak by jí kritizovali, kdyby se zde třeba snažila stavět větrolamy nebo protilavinové zábrany, aby se zabránilo polomům, či chtěla osázet světlinu vzniknou pádem stromu.

Zaráží nás v této souvislosti Vaše slova, že tento spor „rozděluje naše i evropské odborníky a ochránářskou veřejnost“. Až na vzácné výjimky je v evropských národních parcích (kategorie II chráněných územích podle standardizace IUCN) samozřejmostí v prvních zónách proti kůrovci nezasahovat. Ze sousedních států takovou výjimku představuje slovenská strana Tater (kde totiž o lesy vůbec nepečuje správa parku, protože podléhají běžnému hospodaření státních lesů); v Rakousku, Německu a Polsku se nekácí.

Panuje přitom shoda o tom, že Šumava národním parkem - tj. územím s ochranou podle kategorie II standardů IUCN - má být, a to ve svém dnešním rozsahu. Jiný názor má pouze Miroslav Beneš, další jeho kolegové z ODS a podle průzkumu veřejného mínění, který provedlo CVVM, rovněž dalších 7 % českých občanů.

Vážíme si Vašeho rozhodnutí „sledovat, zda při této personální výměně [ředitele správy národního parku] jde o posílení odborné správy“. Doufáme, že Váš dohled zabrání případným politickým vlivům při výběru nového ředitele.

Dovolujeme si Vás rovněž požádat, abyste podobně dohlédl rovněž na vyřešení doposud neobjasněných kriminálních kauz a porušování rozhodnutí státní správy v národním parku. S respektem sledujeme, že tak činíte v dalších oblastech veřejného života.

S pozdravem

3.6 Česko - slovenská soutěž o nejlepší esej na téma udržitelný způsob života

Tlačová správa

V januári 2003 Spoločnosť pre trvalo udržateľný život v Slovenskej republike, Společnost pro trvale udržitelný život v České republice, Regionálne environmentálne centrum Slovensko a redakcia Týždenníka Mosty vyhlásili **II. ročník česko-slovenskej súťaže o najlepšiu esej na tému: udržateľný spôsob života** (pri príležitosti 5. Paneurópskej konferencie ministrov životného prostredia ktorá sa bude konať v máji 2003 v Kyjeve a 10. výročia vzniku Spoločnosti pre trvalo udržateľný život)

Akcia sa konala pod záštitou Regionálneho centra Rozvojového programu OSN v Bratislave a Tematickej skupiny Európskeho EcoFora: Hodnoty pre udržateľnú budúcnosť a s podporou Českého centra v Bratislave

Zúčastniť sa mohol ktorýkoľvek riadny poslucháč univerzít na Slovensku alebo v Českej republike. Esey o rozsahu 5 – 7 rukopisných strán v slovenskom alebo českom jazyku bolo treba doručiť organizátorom súťaže do 30.4.2003.

Kritériami hodnotenia boli:

- aktuálnosť zvolenej témy,
- originalita spracovania,
- schopnosť zaujať a presvedčivo vyjadriť vlastný názor,
- seriózna práca s prameňmi,
- literárna hodnota,
- návrhy riešení (aplikabilita).

Medzinárodná porota súťaže v zložení Tenley A. Dalstrom, Soňa Čechová, Eugen Gindl, Mikuláš Huba, Vladimír Hudek, Vladimír Ira, Juraj Mesík, Pavel Nováček, Pavel Šremer, Eva Vavroušková a Rastislav Vrbenský mala k dispozícii 70 prác, z ktorých 42 spĺňalo formálne kritériá. Z nich porota najskôr vybrala 13 finalistov (6 z Česka a 7 zo Slovenska),

spomedzi ktorých vzišli víťazi na prvej až tretej priečke ako aj dvaja nositelia cien za publicistický prínos.

Pre zaujímavosť, najviac prác pochádza z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, konkrétne z jej Fakulty Prírodných vied so sídlom v Banskej Štiavnici.

Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže sa uskutočnilo v Českom centre v Bratislave na Medzinárodný deň životného prostredia, 5. 6. 2003.

Študentské eseje zaujali rôznorodosťou prístupov i zvolených žánrov (od vedeckého štýlu, cez filozofické úvahy až po Sci-fi). Autori prác dokumentovali schopnosť vidieť realitu vlastnými očami, zaujímať netradičné postoje a navrhovať originálne riešenia. Práce dokumentujú vzácnu rovnováhu medzi kritickým prístupom k svetu a snahou okolitý svet zlepšiť a urobiť život na ňom udržateľnejším.

Prvá cena putuje do Bratislavy a jej držiteľkou sa stala Monika Záviš – Rajčan z Evanjelickej bohosloveckej fakulty UK.

Držiteľom druhej ceny je Pavel Skála z Fakulty humanitných štúdií v Prahe a tretej Bratislav Chrenka z Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave.

Okrem toho porota udelila dve ceny za publicistický prínos. Jej laureáti, Katarína Korytárová z Piešťan, posl. Ekonomickej univerzity v Bratislave a Roman Elner z Moravskej Třebovej, poslucháč Pedagogickej fakulty KU v Prahe spolu s ňou získali ročné predplatné na týždenník Mosty. Všetci finalisti získali navyše umelecké diela mladých výtvarníkov z ZUŠ Kulíškova.

Vladimír Hudek, REC Slovensko

Mikuláš Huba, STUŽ/SR

3.6.1 Česká část STUŽe po deseti letech

Slavnostního vyhlášení výsledků a připomenutí si 10. výročí založení STUŽ se z české STUŽ zúčastnili Pavel Šremer, Ivan Rynda, Jiří Dlouhý a Karel Jech. Pavel Šremer přednesl toto zamyšlení:

Vzpomínání je - ať tak či onak - poznamenáno vzpomínajícím. Volím záměrně výraz část, neboť tehdy při vzniku STUŽe jsme chtěli, aby to byla více či méně jedna organizace, která se ovšem dělí na dvě části vlivem tehdejší danosti politického oddělení dvou republik. Jedním z nejdůležitějších faktů je, že i po deseti letech nedošlo k odcizení, i nadále jsme v kontaktu a máme i nadále některé společné akce - některé však ubyly, aby je nahradily jiné.

České STUŽce se podařilo alespoň zčásti překonat smrt svého charismatického předsedy, nerozpadla se, pociťuje však nedostatek takové osobnosti. Podařilo se přečkat dobu politiků, kteří byli byt' jen k myšlence trvale udržitelného způsobu života nepřátelští. Byli jsme tehdy tou nepřízní Klausovy vlády více stmelení. Následovalo další uvolněnější období, v kterém došlo v rámci organizace k velkým diskuzím, jak dál. Několik kolegů nespokojených s málo radikálními metodami STUŽe odešlo, činnost STUŽe se navrátila více k expertní činnosti, jak tomu bylo před roztržkou. Je otázkou, co je radikálnější - zda vystupovat v jednotlivých kauzách tak radikálně, až ztratíme přirozené spojence z větší části veřejnosti, anebo zda máme své síly věnovat raději radikálním koncepcím dalšího rozvoje České republiky, potažmo i světa, čímž pomůžeme našemu cíli daleko více. Vybrali jsme si druhou možnost.

Obdobně došlo k diskuzím, zda má Česká republika vstoupit do Evropské unie a jaký to bude mít vliv na život české společnosti i životního prostředí. Navzdory pesimistům začala STUŽ velký projekt týkající se veřejnosti, nevládních organizací a životního prostředí v Evropské unii, stali jsme se členy sítě nevládních organizací Evropské unie European Environmental Bureau a měli s tím tak např. možnost vyjádření se k 6. akčnímu plánu EU.

V mnoha případech STUŽka probojovávala nové úhly pohledu, ať již to bylo v případě GMO a klonování, integrované prevence, indikátorů udržitelného rozvoje, ekosystémového přístupu, politiky ŽP, či dokonce strategie udržitelného rozvoje ČR.

V některých případech však docházelo k ujasnění situace a reagování až teprve po diskuzích se zpožděním - to je např. případ hospodaření v Národním parku Šumava.

K některým palčivým otázkám jsme dodnes nezaujali jednoznačné stanovisko, např. v případě využívání jaderné energie. To, co se může zdát jako slabina, však může naopak vypovídat o demokratickém charakteru organizace, která se v případě, že názory většiny nejsou dostatečně v převaze, k takovým otázkám nevyjadřuje.

Nebylo však všechno takové, jak bychom si přáli. Oproti původnímu nasazení Josefa Vavrouška, jsme např. neudrželi barokní domeček v Podolí. Vůbec otázka finanční, získávání grantů a přípravy projektů je v organizaci hluboce podceněna - jak pak máme obhajovat trvale udržitelný způsob života, když nám stále hrozí nebezpečí finančního kolapsu? Z několikamilionového rozpočtu jsme se dostali až o řád níže....

S tím souvisí i otázka profesionalizace. Na úrovni celé organizace nemáme nyní ani jednoho profesionálního pracovníka, všechno děláme dobrovolně a často podle toho naše aktivita i vypadá. Útěchou je životaschopnost některých poboček s profesionálními pracovníky (TUŽ se Broumovsko a Jihočeská v Táboře).

Stále se nám nedaří získat mladé lidi do naší organizace, jako tomu bylo před pár lety, kdy u nás aktivně působilo Studentské forum. Dochází poněkud k paradoxu - na jedné straně stále více mladých lidí si přichází např. vyslechnout naše diskuze, ale organizačně nepomáhají. Je to na zamyšlení z opačného úhlu pohledu - uvážit, co bychom mohli mladým lidem nabídnout.

Daří se nám organizovat diskuze (např. na tu pražskou přichází každý měsíc cca 60-80 členů a příznivců), obdobně je tomu i s konferencemi. Troufám si říci, že tyto diskuze udávají směr environmentálnímu hnutí v Praze a díky našemu Zpravodaji šíříme povědomí o důležitých problémech i do celé republiky. Dokážeme vydat hodnotná stanoviska k aktuálním problémům, nedokážeme je však prodat masmédiím a nedokážeme vést kampaň tak, jak už si to některé nevládky osvojily.

V organizační oblasti máme úspěchy i neúspěchy. Vznikly nové pobočky, některé velmi aktivní, jiné se inaktivovaly. Velmi znepokojující je absence poboček na Moravě (resp. je zde jen jedna) a ve Slezsku. Dokázali jsme využít e-mailových možností k urychlení komunikace i diskuzí a zaujímání stanovisek. Nepodařilo se nám změnit organizační uspořádání, které poněkud kopíruje „učenou společnost“, předsednictvo je voleno z vážených členů, kteří však mají minimum času na organizování činnosti. Při neexistenci profesionálního aparátu to pak vede k malé/pomalé aktivitě celé organizace. Na druhé straně je však třeba přiznat, že organizátory bychom zatím mezi našimi členy těžko hledali.

V mezinárodní spolupráci jsme několikrát zabodovali (např. se Světovým ústavem zdrojů-WRI, EEB apod.), chybí nám však systematičnost takové spolupráce a zapojení více našich členů.

Do nového desetiletí přeji české i slovenské STUŽce zbavení se dětského věku a přiblížení se našemu dalekému cíli-trvale udržitelnému způsobu života.

4. NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, ÚVAHY Z PERA ČLENŮ A PŘÍZNIVCŮ STUŽ

4.1 Doprava

4.1.1 Dálnice nade všechno ?

Tak už je to tady zase. Někteří regionální politici tím vyhrožovali už na podzim minulého roku, ale dokud to nebylo černé na bílém, nevěřili mnozí z nás, že se může opakovat bezpříkladné „legislativní řešení“ potíží investora se získáním povolení ke stavbě obchvatu dálnice D5 kolem Plzně ještě jednou a v mnohem širší podobě. Ale jak se říká, „nic není nemožné“. Tak začal po e-mailu republikou kolovat návrh zákona o výstavbě dálnic a rychlostních silnic, které jsou „šmahem“, bez ohledu na to, v jakém stádiu je jejich územní a projektová příprava, všechny prohlášeny za „veřejně prospěšné“. Úřadům se příkazují poloviční lhůty na správní řízení, v povolovacím řízení se správním úřadům, zúčastněným v řízení o umístění stavby v rozporu s jinými zákony odpírá součinnost, práva účastníků vě. majitelů pozemků a staveb v trase a veřejnosti se drasticky omezují (podání opravných prostředků ani obrácení se na soud nemají odkladný účinek!), prostě „investorská balada“! To vše údajně „ve veřejném zájmu“, deklarovaném podle navrhovatelů dostatečně právě tímto zákonem.

Nikdo si teď už nemusí lámat hlavu, kudy trasy vést, vybírat z variant, vážit, jak se to dotkne obyvatel, osídlení, přírody a krajiny. Všechny legislativní nástroje k ochraně těchto dlouhodobých a skutečně „veřejných“ (neboť nás všech, nejen automobilistů a nejen člověka, ale i ostatního života) zájmů jsou novým návrhem zrelativizovány. Neschopnost úředníků dotáhnout investorskou a projektovou přípravu staveb do obecně přijatelné podoby naší dopravní sítě se řeší násilnický. Investorská mašinérie, vystrašená v minulosti statečnou paní Regecovou z Přerova a environmentálními aktivisty za současné neschopnosti některých správních úřadů problémy pružně a účinně řešit, zvolila metodu „parní válec“.

Páni poslanci a paní poslankyně jsou stavařsko – silniční lobby žádání prohlásit za „veřejný zájem“ dnes dálnice a rychlostní silnice, zítra průmyslové zóny (ano, takový zákon se už také rodí) a pozítří podle toho, kdo víc zaplatí, budou tlačeni do toho prodat ochranu soukromého vlastnictví a národního bohatství přírody, krajiny, kultury i sídel podle hesla „po nás potopa“, jako za „reálného socialismu“.

Nebo se vzchopí a nezvednou pro tuto obludnost ruku? Důvodů by se našlo dost. Jednak si těmito „výstřelky“ moc zákonodárná přisuzuje ústavní pravomoci exekutivní a začíná vládnout přímo místo vlády. Také tím krátí na ústavních právech majitele pozemků a staveb v trasách koridorů budoucích dálnic a rychlostních silnic (lze je vyvlastnit a nemohou se bránit ani sousedství komunikace, snižující hodnotu jejich staveb pro bydlení či rekreaci a sport, ale i pozemků pro zemědělskou produkci, honitby atd.). A také tím degraduje na „Potěmkinovu vesnici“ právní řád, zejména zákon o územním plánování a stavebním řádu, zákony na ochranu životního prostředí, přírody, krajiny, ovzduší..., vydávané tímž Parlamentem. Je to dokonce „v souladu s Ústavou“ („občanská práva jsou zaručena...lze je

omezit jen zákonem” – no tak tohle je on! A basta!). Pokud se dobře vzpomínám, ze zákona o obchvatu Plzně se dělalo v minulosti špatně i tehdejšímu předsedovi Poslanecké sněmovny Parlamentu a dnešnímu prezidentovi Václavovi Klausovi, ačkoliv měl k Plzni a jejím problémům pochopení. Podepíše jako prezident zákon, proti kterému byl obchvat Plzně svým územním dosahem „brnkačka”? Uvidíme.

Třeba se konečně probudí i širší občanská veřejnost, ne jen environmentální aktivisté. Zákon se totiž týká omezení práv teď už statisíců voličů. Dnes jedněch, zítra možná dalších. Veřejnost by měla rozhodně dát najevo, že „tudy cesta nevede” a trnitá cesta investorů po úřadech a radnicích, schůzích občanů a odborných institucích není samoučelná, ale chrání nás všechny před špatnými a nevratnými rozhodnutími.

Důvod k zamyšlení však mají i úřady, chránící „veřejné zájmy” podle zvláštních zákonů a konec konců i environmentální iniciativy. Měly by zpytovat svědomí, zda nesmiřitelnost, neschopnost komunikace, nechť k hledání přijatelných kompromisů a udělování výjimek i tam, kde by k žádné podstatné újmě nedošlo nebo byla kompenzována zlepšením jinde nejsou to, co žene investorskou stranu k tak zoufalým činům, jako je tento návrh zákona, opakované návrhy na okleštění zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a dalších předpisů.

To, co představuje tento návrh zákona, je dokladem, že veřejná správa bohužel nefunguje. Mimo jiné proto, že v právním řádu naší země neexistuje definice, co to je „veřejný zájem” a kdo ho smí deklarovat, takže si jej přisvojují různé orgány, aniž je stanovena nějaká hierarchie, stratifikace „veřejných zájmů” dílčích a „zastřešujících”, které by měly mít přednost. Pokus učinit tak v novém zákonu o územním plánování a stavebního řádu naráží na tuhý odpor právě oněch držitelů „dílčích veřejných zájmů”, kteří by přišli o absolutní moc cokoli vetovat. Bylo by na čase zamyslet se nad tím v kontextu Ústavy a Listiny základních občanských a lidských práv znovu právě teď, když je ve hře i uvažování o dělbě moci s nadstátními institucemi Evropských společenství. Abychom neudělali nějaké osudné chyby.

Martin Říha

4.1.2 Ochrana nemotorizovaných účastníků provozu v ulicích měst

Ministr vnitra informoval v květnu 2003 na tiskové konferenci média, že tento rok byl vyhlášen „Rokem ochrany nemotorizovaných účastníků silničního provozu”, proto by se jejich pozornost měla obrátit tímto směrem.

Seznámil je se *Statistikou nehodovosti v silničním provozu v ČR* za rok 2002 a za období leden až březen 2003. Upozornil na problém, že značná část řidičů stále překračuje rychlostní limity zejména v obci a ohrožuje tak ostatní účastníky silničního provozu. Nejvíce zranitelnou a napadnutelnou skupinou jsou staří lidé, děti a mládež. Následky rychlé jízdy mají často tragické důsledky. V roce 2002 bylo nepřiměřenou rychlostí způsobeno 26 275 dopravních nehod a při nich bylo usmrceno 556 lidí. Celkem bylo na území ČR v roce 2002 nahlášeno 190 718 nehod, při kterých bylo usmrceno 1 314 osob, 5492 těžce zraněno a 29 013 osob zraněno lehce. Porovnáním s rokem 2001 je zaznamenán nárůst v kategorii – počet nehod o 2,7 %, počet usmrcených o 7,8 %, počet lehce zraněných o 2,5 %. Pokles byl zaznamenán jen v kategorii těžce zraněných o 0,02 %.

Za první čtvrtletí 2003 je zaznamenán další nárůst oproti stejnému období v roce 2001. A to v kategoriích – počet nehod o 5,4 %, počet usmrcených o **7,2 %**. Pokles zaznamenáváme v kategorii – počet těžce zraněných o 2,7 %, počet lehce zraněných o 0,9 %.

Vytváření urbánního prostředí pro seniory, děti a mládež a ostatní zranitelné účastníky silničního provozu

Doprava - jako nevyhnutelná část městského života – má mnoho negativních dopadů na obyvatele i životní prostředí města a tím přispívá k jeho degradaci. V poslední době vzrůstá snaha eliminovat negativní dopad dopravy a využít zkušenosti různých evropských zemí, které vedly k určitým opatřením ke snížení negativních dopadů dopravy. Mezi ně patří zejména:

- omezení užívání soukromých automobilů ve městech,
- podpora veřejné hromadné dopravy zejména pro delší cesty,
- podpora nemotorizované dopravy pro kratší cesty,
- integrace všech druhů dopravy tak, aby se využilo synergického efektu.

Současné působení těchto opatření má rozmanitý a pozitivní dopad. Redukci znečištění vzduchu a znečištění hlukem, zabezpečení plynulosti provozu na komunikacích, zlepšení dostupnosti a bezpečnosti a upravení zdravotních podmínek prostředí pro nejvíce zranitelné účastníky silničního provozu a tím snížení sociálních nákladů.

V euro-americké společnosti podíl starých lidí se neustále zvětšuje jak v relativních, tak v absolutních hodnotách. Lidé třetího věku potřebují pro udržení vysoké kvality života autonomii a mobilitu. Pro zajištění mobility starých lidí je důležité, aby se na veřejných prostranstvích, ulicích a silnicích cítili bezpečně. Hlavní závěr, který je možno získat z analýzy nehodovosti v Evropě je, že ve srovnání s ostatními uživateli silnic mají staří lidé dvojnásobnou pravděpodobnost, že budou zabiti následkem silniční nehody. Jsou totiž zranitelnější a křehčí, než mladí. V situaci, kdy u mladého člověka při nehodě dojde jen k lehčímu zranění, starý člověk umírá. Týká se to především chodců: zatímco pouze 2 % lidí ve věku od 20 do 50 let umírá následkem silniční nehody, u osob starších 80 let je to 9 %.

Rostoucí skupina starých občanů, kteří se jako chodci účastní provozu v ulicích, dosud nebyla vnímána jako dostatečně významná při vytváření prostředí města⁶. Nemá silné finanční zázemí a proto nebyla uznávána jako významná skupina pro ovlivňování a vytváření rozhodnutí. Teprve v poslední době se jí věnuje větší pozornost vzhledem k tomu, že evropské společenství financuje v oblasti rámcových programů výzkumné programy, inovativní strategie a postupy pro trvale udržitelný urbánní rozvoj. Mnoho výzkumů je v současné době zaměřeno na podporu takových druhů dopravy, které nahradí užívání soukromých automobilů. Mezi důležité projekty v tomto ohledu patří projekty WALCYNG, ADONIS a PROMISING.⁷ Programy WALCYNG a ADONIS jsou zaměřeny na zvýšení výběrů pěší chůze a jízdy na kole místo užívání automobilů na kratší cesty. Poskytují identifikaci problému, vyhodnocují nejlepší praktická řešení a na jejich základě doporučení a normy pro zvyšování podílu pěší chůze a jízdy na kole. Stejně tak PROMISING byl určen pro zvyšování mobility chodců, má zajímavý přístup a zahrnuje různé aktivity a prostředky v různých regionálních podmínkách.

Ve všech těchto projektech byl kladen důraz na bezpečnost provozu na ulicích. To se zvláště týká projektu PROMISING, který se soustřeďuje na zranitelné účastníky silničního provozu.⁸

⁶ Předpokládá se, že vlivem vývoje zdravotnictví a životních podmínek vůbec bude mít příští stará generace jiné charakteristiky, než ta současná. Velká část starých osob bude – předpokládá se – v relativně dobrém fyzickém a duševním stavu a soběstačná ještě dvě až tři desetiletí poté, co dosáhne důchodového věku. Staří lidé budou daleko více informovaní, budou mít více peněžních a jiných zdrojů, budou vést dynamický život.

⁷ IV. a V. rámcový program Evropského společenství

⁸ *Typy nehod starších uživatelů silnic* jsou v zásadě odlišné od nehod mladších osob. Výsledky výzkumu ukazují, že:

Zklidňování dopravy tzv. „traffic calming“ a integrovaná síť pěších stezek byly identifikovány jako klíčové prvky. Zlepšení bezpečnosti chodců se ukázalo jako nezbytné, ale zároveň nedostatečné pro podporu nemotorizovaných druhů dopravy. Ukázalo se, že je potřeba jako doplněk zlepšení komfortu a atraktivity prostředí pro pěší a vybudování kvalitních bodů přestupu mezi jednotlivými módy dopravy. Také velmi významně přispěla integrace různých přístupů. Je možné navázat na diferenciaci kategorie chodců a individualizaci jejich potřeb tak, jak to bylo stanoveno v projektu WALCYNG a nadále je zpřesňovat. Analýza projektu WALCYNG se týkala prostorového a sociálního prostředí, které by mělo být integrováno s dalšími aspekty urbánní struktury urbanistickým návrhem. Je přitom dobré vycházet z individuálních percepčních zkušeností z urbánního prostředí. Mělo by se vyjít ze všeobecných zjišťování k velice specifickým analýzám. Bude nutné zohlednit úlohu kultury, klimatu, atd. Je dobré zvážit, jak teplota vzduchu, vlhkost, sluneční záření, vítr a tradice v oblékání definují lidský bioklimatický komfort a tak ovlivňují v urbánním prostředí chůzi.

V budoucnosti bude nutno věnovat větší pozornost integraci územního plánování a dopravní politiky a zvážit, jak většinou oddělené sektorové politiky v urbanismu a dopravním plánování by mohly být integrovány. V tomto smyslu by mohlo být možné najít novou odpovídající politickou linii k podpoře pěší chůze ve městech a zlepšit trvalou udržitelnost městské dopravy jako celku.

V těchto intencích byla vytvořena akce COST „plánování měst a infrastruktury pro bezpečnost chodců a urbánní kvalitu“, který začal v roce 1996 a jehož hlavním cílem bylo vytvoření bezpečnosti a urbánní kvality pro chodce, zejména ty, kteří zasluhují specifickou pozornost, tj. děti, seniory a handicapované. Má se to dít vytvořením prostředků plánování a dalších technik, které by byly zaměřeny na zvyšování urbánní kvality. Celá řada případových studií ukazuje na to, jakým způsobem je možné postupovat.

Potřeby chodců

Všechny správní celky musí privilegiovat chodce a jejich potřeby. Mezi jiným musí dbát na to, aby chodníky nebyly zataraseny zaparkovanými auty, cyklisty nebo kolečkovými bruslaři, náhodnými prodejci nebo čímkoliv jiným. Zvláštní pozornost je třeba věnovat přechodům z jednoho chodníku na druhý a křižovatkám. Zavádějí se snížené obrubníky, vybavené dotykovým a signalizačním zařízením pro osoby se zrakovým postižením, výška chodníků by měla být upravena tak, aby se po nich mohl pohybovat i člověk s chodící ohrádkou nebo jinými pomůckami pro usnadnění chůze, nebo vozičkář.

Správní celky musí dbát na vztahy mezi chodci a řidiči automobilů. Někde je třeba na křižovatkách instalovat světelná signalizační zařízení, kde to nejde, měla by být starým lidem (ale i maminkám s kočárkem a invalidům) dáována přednost při přechodu vozovky. V některých zemích se uvažuje o prodloužení časového intervalu ve prospěch chodce z toho důvodu, že staří lidé chodí pomaleji. Možná bude někde nutná instalace ostrůvků uvnitř vozovky, protože starý člověk nestačí celou šíři vozovky přejít během stanoveného časového

-
- ve srovnání se střední věkovou kategorií jsou to častěji staří lidé, kteří způsobí silniční nehodu
  - staří řidiči jsou více zapojeni do nehod, kde figuruje více vozidel, méně do situací, kde jde o nehodu jen jednoho vozidla
ke zranění starých osob dochází především v sídelních aglomeracích, nehody mimo aglomerace jsou však většinou vážnější staří lidé jsou ohroženi kolizemi s auty podobně jako děti, a to z důvodu snížené schopnosti reagovat na danou situaci
  - pokud jde o staré řidiče, nejčastějšími nehodami jsou nedání přednosti v jízdě tam, kde je to stanoveno, důležitým faktorem jsou zpomalené reakce, nikoliv agresivita, jak je tomu u příslušníků mladé generace.

intervalu.⁹ Správní celky budou muset investovat do programů silniční bezpečnosti a do informačních technologií s ohledem na starší chodce tak, jak se to běžně dělá pro děti.

Celostní přístup k urbánnímu prostředí

Centrální myšlenkou těchto projektů je pojetí chůze v prostoru města v kontextu fyzického, sociálního a mentálního systému. V tomto pojetí je bezpečnost jednou z důležitých otázek. Podpora pěšího pohybu musí jít hluboce do rozhodovacích sfér osobnosti. Rozhodnutí jít pěšky místo využití automobilu je založeno mimo jiné na tom, jak individuum pojmá svou současnou situaci. Je to možné zobrazit schématem rozhodování s přijatelnými a nepřijatelnými důsledky. Tato situace je srovnatelná např. se situací hráče her (např. šachu), kdy se rozhoduje nad budoucím tahem. Jsou zde možnosti pouze správných a špatných tahů, ale celá řada dalších tahů s lepšími či horšími důsledky. To znamená, že je nutné při rozhodování zvažovat celou řadu problému simultánně. Některé z nich jsou nezbytné, některé možné. Některé mohou být omezující jiné protivné a další přitažlivé, atd. Klíčovou otázkou je, jak vnímáme tuto problematiku v celku. Na toto téma byla vypracována celá řada studií s tematikou percepce fyzického a sociálního prostředí ve městě a dopravním kontextu (např. Kevin Lynch, Jan Gehl, Arne Branzell, Hermann Knoflacher, Stig-Olof Gummanson).

V zásadě lze prostředí člověka dělit do dvou hlavních kategorií, fyzického prostředí a sociálního prostředí. S těmito typy prostředí probíhá interakce různými způsoby. Prostředí je ovlivňováno lidskými aktivitami. Člověk jedná v intencích tohoto prostředí nebo je mění. Dále toto prostředí člověka ovlivňuje tím, že vytváří určitý dojem. Tyto vlivy jsou vnímány pozitivně nebo negativně. V systému karteziánského myšlení dopad, životního prostředí může být vnímán jako ovlivnění tělesné nebo duševní, i když jsou časté výhrady proti tomuto rozdělení.

Vraťme se však k našemu zájmu, tj. výběru způsobu dopravy. Pro začátek postačuje vzetí v úvahu pouze environmentální dopad. Může korespondovat s určitými lidskými potřebami. Jestliže se zaměříme na pěší chůzi, můžeme definovat některé specifické potřeby, které jsou relevantní. Čím víc by chůze uspokojovala tyto potřeby, tím víc náchylnější je člověk k výběru tohoto způsobu dopravy. Základní potřeby v tomto ohledu mohou být definovány podle tabulky:

	Fyzické prostředí	Sociální prostředí
Tělo	bezpečnost pěší chůze ochrana proti znečištění a hluku zdraví dostupnost místa dostupnost dalších druhů dopravy propojitelnost druhu dopravy docházková vzdálenost bioklimatický a smyslový komfort	bezpečnost (proti kriminalitě) bezpečnost (proti dalším účastníkům provozu) dosažitelnost sociálních aktivit organizace sociálních funkcí distribuce sociálních funkcí sociální viditelnost možnost soukromí
Duše	uchopitelnost, možnost porozumění orientace pocit bezpečnosti rozmanitost a krása identita a sebeidentifikace	kulturní zvyky sociální přijetí sociální kontakty a vztahy účast na sociálním životě stáhnutí se ze sociálního života

⁹ Tyto návrhy Evropské unie ostře kontrastují se zkušeností u nás, týkající se arogantního odstraňování vyznačených přechodů pro pěší poté, co byl uveden v platnost zákon, potvrzující privilegium chodce na přechodu

Studiem vztahů v tabulce docházíme k přesvědčení, že dosavadní výzkum pěšihho pobytu ve městech byl značně restriktivní a dokonce nepřesný. Je nutné vytvořit celostní pohled na problematiku prostředí města a pohybu v něm a vzít v úvahu celou řadu vlivů na člověka, které byly doposud pomíjeny – bioklimatické vlivy a smyslový komfort, bezpečnost i vlivy sociálního prostředí. Všechny tyto vlivy se ale týkají bezpečnosti a některé studie dokazují, že působí simultánně jako tzv. integrovaná totalita. Bude nutné se vypořádat i s protikladnými zájmy a společnými potřebami různých skupin obyvatel a uživatelů komunikací.

Urbanistická struktura

Většina projektů se dosud soustředila na existující města a ne na nové rozvojové plochy. I když právě v novém prostředí by měly být požadavky pěších vzaty v úvahu především. Problémy způsobené motorizovanou dopravou ale ovlivňují především existující města a tam jsou také nové přístupy především vyžadovány. Na druhé straně nemůžeme extenzivně přebudovat existující města, je nutno postupovat krok po kroku. To může být dosaženo např. vytvářením malých „environmentálních ostrůvků“ uvnitř městské struktury a jejich postupným propojováním a vytvářením větších environmentálních sítí. Tyto environmentální ostrůvky jsou prostory určené především pro pěší chůzi, a které vedle toho umožňují další rozmanité aktivity a umožňují různé způsoby mobility aplikovat v jednom prostoru. Tato idea vyšla z myšlenky tzv. pěších ostrůvků, ale je povýšením této myšlenky především v tom, že se snaží o kontinuitu městského prostoru.

Neexistuje ale obecný postup jakým je toho možné dosáhnout. Velmi to závisí na místních podmínkách. Proto je nutné vykonat různé analýzy v lokalitě. Obecné principy a praktické rady musí být vybírány podle těchto analýzy. Takto je možné identifikovat prostředky a způsoby řešení, které jsou vhodné pro reálnou situaci v závislosti na klimatických podmínkách sociálním prostředím, lokalitě – topografie a konstelaci terénu i urbánních podmínkách. Je možné, aby se na řešení účastnili odborníci z různých oblastí tak, aby vytvořili inovativní celkové řešení místních problémů.

Cílem snažení je vytvoření postupu a řešení k podpoře pěší dopravy ve městech. Přístup vždycky musí být podpořen místními analýzami.

Výběr určité aktivity závisí na různých úrovních nezbytnosti a vůle. Úroveň nezbytnosti musí umožnit určitou aktivitu proveditelnou eliminací všech překážek. Potom všem může být dokonce nezbytná. Na úrovni vůle tato aktivita musí být minimálně akceptovatelná, což je možné vytvořit zabezpečením nezbytných podmínek a komfortu provádění. Dále je možné ji utvořit tak, aby byla atraktivní a dokonce odměňující a tímto způsobem přebít alternativní možnosti. Pokud dáme dohromady všechny tyto kategorie a vynecháme povinnost, tak rozhodnutí k cestě pomocí pěší dopravy může být zhuťněno do čtyřech témat. Tato témata jsou:

- bezpečnost,
- dosažitelnost,
- komfort,
- atraktivita.

Každý z těchto bodů je důležitý a samozřejmě velmi důležitá je jejich celková kombinace a její dopad na fyzické a sociální prostředí a uspokojování tělesných a mentálních potřeb. I když působení je vzájemně propojené, pro ilustraci popíšeme dopad jednotlivých částí.

Myšlenka fyzické bezpečnosti byla analyzována v projektech PROMISING, WALCYNG a ADONIS do značné hloubky. Je důležitá i při výběru způsobu dopravy. Některé studie

uvádějí čtyři oblasti, kde je možno změnit silniční síť tak, aby odpovídala potřebám starého člověka. Jsou to:

- signalizace
- značení cesty
- osvětlení
- geometrické uspořádání, zejména křižovatek.

Dostupnost znamená snadný příchod a průchod pěšky do různých zařízení a umožnění přestupu na další způsoby dopravy. Myšlenky o dostupnosti jsou jak na úrovni urbánního celku, tak na úrovni ulice. Urbánní úroveň je nejdůležitější. Krátké vzdálenosti pěšího příchodu stejně jako možnosti pro snadnou a přirozenou kombinaci způsobu transportu při denních cestách jsou nutnou podmínkou pro zvýšení jejich atraktivity. Urbánní úroveň je řešena v intencích územního plánování a zahrnuje servisní infrastrukturu situování jednotlivých zařízení, integraci funkcí, segregaci dopravy, veřejný dopravní systém, parkovací systém, dopravní systémy města v celku a funkční městskou strukturu. Na úrovni ulice se přemýšlení vztahuje například na dostupnost jednotlivých zařízení, vhodnost komunikací pro pěší chůzi a možnost přechodu mezi jednotlivými vertikálními úrovněmi.

Komfortem rozumíme tělesnou pohodu závisící na bioklimatických podmínkách a smyslových vstupech. Komfort můžeme nalézt i na mentální úrovni jako příjemný vjem a orientaci, stejně tak jako snadnost změnit rozsah sociálních kontaktů. Také sociální pocit bezpečnosti je důležitý. Bioklimatický komfort v různých obdobích je možné posuzovat studováním různých aspektů mikroklimatu (teploty, vlhkosti, expozice, slunečního svitu a větrům). Senzorické ovlivňování může být stanoveno měřením jasu nebo kontrastů v prostředí, úrovně hluku, obsahu znečištění ve vzduchu a také například kvalitu povrchu chodníků. Komfortní prostředí pro pěší vyžaduje také kvalitní místa pro odpočinek. Mentální komfort je těžké vyhodnocovat, protože je důsledkem víceméně subjektivních hodnot. Vyhodnocení kvality prostředí a jeho pochopení vyžaduje psychologický přístup. To v sobě zahrnuje analýzu charakteristik urbánního prostoru (typologií a morfologií, konzistence prostoru, osvětlení, urbanistického detailu, atd.). Ocenění nebo vyhodnocení komfortu v oblasti sociální vyžaduje porozumění chování a jeho sociálně psychologickým a kulturním aspektům.

Atraktivita vnějších prostorů je velice komplexní otázka, která nemůže být stanovena pomocí jednoduchých měření. Posouzení je vždy něco subjektivního, ale může být odporováno odbornou znalostí a dotazováním prováděním na místě. Atraktivita je především mentální záležitost, ale těsně souvisí s bezpečností, dostupností a komfortem určité oblasti. Dále musí být vzata v úvahu environmentální rozmanitost, krása a blízkost člověku. Velmi důležitými tématy jsou historická stratifikace místa a architektonická hodnota všeobecně. Také odpovídající osvětlení, barvy, textury, urbanistický detail, vegetace, vodní elementy, umělecká díla, apod. ovlivňují atraktivitu vnějších městských prostorů. Artefakty podporující sebeidentifikaci zvyšují atraktivnost místa. Důležitou součástí, která ovlivňuje touhu se pohybovat pěšky je sociální život generovaný v určité oblasti. Na uliční úrovni budov a ve veřejných prostorech mají být situovány různé přitažlivé a fascinující aktivity. Na druhé straně, prostředí musí zaručovat možnost k samostatnému určování zapojení do sociálních aktivit. Na celoměstské úrovni se atraktivnost vztahuje k návrhu města a jeho image.

Intermodalita znamená integraci pěší chůze s ostatními formami mobility a koexistence různých způsobů dopravy. Intermodalita znamená, že trasa je viděna jako integrovaná cesta,

zahrnující veřejnou dopravu, automobilovou dopravu i pěší chůzi. Intermodalita může být rozdělena na tři aspekty:

- intermodalita mezi pěším pohybem a veřejnou dopravou,
- intermodalita mezi pěší dopravou a jízdou v automobilu,
- mnohočetné užití veřejných prostorů.

Zajímavým aspektem, který se týká chodců veřejné dopravy i osobních automobilů je, že návrh a regulace provozu na nádražích, zastávkách, tramvaje a autobusů i automobilů předpokládá vytváření interferenčních zón s prostorem pro pěší. Předpokládá to vícenásobné využití veřejných prostorů a důležitými tématy jsou podmínky (množství dopravy, rychlostní limity, prostorové podmínky dostupné pro různé druhy dopravy). Na urbánní úrovni jsou důležitými aspekty segregace dopravy, veřejný dopravní systém, parkovací systém a funkční integrace různých způsobů dopravy.

K podpoře dopravy nestačí dobré myšlenky. Důležitá je implementace, kdy se setkáváme s různými druhy překážek při realizaci projektu. Závisí to na legislativě, podmínkách, předsudcích, způsobech chování, hledání zisku, zaručení svobody, atd. Tyto aspekty jsou velmi závislé na místní kultuře. Implementační problémy mohou být řešeny na dvou úrovních:

- jako implementace politiky, která může být viděna jako analýza dialektiky mezi účastněnými hráči,
- jako implementace konkrétních opatření, které vyžadují sociologické, ekonomické a technické vyhodnocení.

Jednoznačná opatření musí být udělána jak před, tak po implementaci. Musí být zaručena sociální akceptace, navrhovaných opatření a politiky stejně jako ekonomická a technická proveditelnost těchto opatření. Implementace je posuzována ze tří různých hledisek, kam patří:

- uživatelé městských prostorů,
- politici a lidé s rozhodovací pravomocí,
- experti v oblasti urbanismu, dopravního inženýrství, dopravní bezpečnosti, technici, výrobci dopravních prostředků a další.

Všechno uvažování musí vzít v úvahu různé kategorie uživatelů. K tomu můžeme přistupovat podle věku (malé děti, školní děti, dospívající, dospělí a staří lidé), podle pohlaví, podle zdravotního stavu event. handicapu (lidé se speciálními potřebami jako jsou pohybově postižení, s vadami zraku a sluchu, matky s dětmi, atd.), zvláštní kategorie. Je nutné zvážit také všechny možné situace a kombinace, které mohou nastat – různé druhy klimatu, kultury, kvality městských center či okrajových poloh, kulturní dědictví (historické stavby, unikátní příroda, atd.).

Závěr

Když dáme dohromady všechna tyto hlediska, získáme obrovskou plochu ke studiu s různorodými dimenzemi. Musíme zjednodušit úkol projektu a koncentrovat se na témata, která doposud byla přehlížena. Doporučuje se zaměřit se především v plánování veřejných prostorů na pohyb v prostoru školních dětí, starých a handicapovaných lidí, chodců s určitými omezeními. Dále je nutné vzít v úvahu vliv klimatických diferencí, podmínky pro pěší pohyb v sídlištích a kulturní difference. Po analýze je vhodné modelovat totální situaci, i když to bude možné jen v hlavních rysech. Práce s mobilitou v urbanistickém prostředí se většinou

provádí na tzv. případových studiích. Jsou to typičtí představitelé (klíma, podmínky kulturní a historické, atd.) lokality.

Karel Schmeidler, Centrum dopravního výzkumu Brno, S15

4.1.3 Nerovné ekonomické podmínky mezi pěti základními druhy dopravy v ČR

Požadavek rovných ekonomických podmínek pro podnikání v jednotlivých druzích dopravy je z hlediska ekonomické teorie neoddiskutovatelný. Vesměs není zpochybňován. V praxi ale vesměs není naplněn. Vážným problémem je vymezení a zejména vyčíslení nekalkulovaných nákladů základních druhů dopravy v ČR + jeho porovnání s jejich nekalkulovanými výnosy. výnosů pěti druhů dopravy v ČR a výsledky jí přinášené.

V tomto příspěvku podávám maximálně stručně výsledky nových výpočtů nekalkulovaných nákladů a výnosů pěti druhů dopravy v ČR v souladu s metodikami EU (tzv. subjektivní metodiky jsou ale odmítnuty) a v rozsahu dostupných dat. Základním výsledkem je tabulka nekalkulovaných nákladů a výnosů pěti základních druhů dopravy v ČR v r. 2001.

Nejzajímavější rozdíl nekalkulované náklady a výnosy silniční a železniční dopravy v ČR v r. 2001 vychází 21,449 mld. Kč, resp. o tolik brala víc silniční doprava než doprava železniční proti běžně uváděným komerčním kritériím.

Tabulka : Nekalkulované náklady a výnosy pěti druhů dopravy v ČR v r. 2001

Druh nákladů	Silniční	Železniční	Vodní	Letecká	MHD	Celkem
Veřejné na dopravní infrastrukturu	19,552	11,883	0,383	0,362	.	32,18
Stát a města na obnovu vozidel	0,362	0	0	0	3,241	3,603
Veřejné na osobní dopravu	2,608	7,292	0	0	10,374	20,274
Výdaje na dopravní policii ČR	2,543	0,005	0	0	0,011	2,559
Daňové úlevy	4,697	0	0,178	2,71	0,39	7,975
Externí škody na zdraví lidí						
Vlivem nehod	26,422	0,01	0,008	0	0,077	26,517
Vlivem hluku	10,081	0,877	0	0,004	2,088	13,05
vlivem emisí CO ₂ ,NO _x ,VOC,SO ₂ ,PM	21,699	0,271	0,018	0,182	2,451	24,621
Emisí CO ₂ celkem	3,855	0,202	0,019	0,444	0,222	4,742
Vraky z aut	0,281	0	0	0	0	0,281
Hrubé nekalkulované náklady	92,1	20,54	0,606	3,702	18,854	135,802
Spotřební daň za pohonné hmoty	45,286	1,9	0,007	0	2,241	49,434
Platby za silnice	6,725	0	0	0	0	6,725
Čisté nekalkulované náklady	40,089	18,64	0,599	3,702	16,613	79,643

Druh doplňujících údajů	Silniční	Železniční	Vodní	Letecká	MHD	Celkem
Náklady na dopravní infrastrukturu celkem	19,552	30,158	0,383	4,699	.	54,792
Škody na vozidlech	8,244	0,112	.	0	0,323	8,679
Zábor půdy v %	77,8	21	0,15	1,05	.	100

Zdroj všech tabulek : MDS, MF, ČD, GI ČD, Policie ČR, vlastní výpočty.

Vývoj rozdílu nekalkulované náklady a výnosy silniční a železniční dopravy v ČR byl v l. 1993-2001 při srovnatelném postupu (s výjimkou výše uvedených chybějících či více nepřesně určených položek) následující: r. 1993 = 9,846 mld. Kč, v. r. 1994 = 15,249 mld. Kč, v r. 1995 = 27,844 mld. Kč, v r. 1996 = 30,056 mld. Kč, v r. 1997 = 29,783 mld. Kč, v r. 1998 = 28,56 mld. Kč, v r. 1999 = 24,149 mld. Kč, v r. 2000 = 24,736 mld. Kč a v r. 2001 asi 21,449 mld. Kč. Pohyboval se tudíž mezi 10 – 30 mld. Kč/rok. Reálně toto saldo bylo ale poněkud vyšší, neboť se řadu objemově menších položek, které produkuje především silniční doprava, nepodařilo vypočítat.

Mám za to, že výše uvedené výpočty i při jistých nepřesnostech a možnostech zpřesnění některých položek (menší u nákladů, větší u odhadů způsobovaných ekonomických škod na životním prostředí) ukazují značně nerovné ekonomické podmínky podnikání mezi základními druhy dopravy v ČR, které zásadně zvýhodňují nejproblematictější silniční dopravu (mírně zvýhodňují též leteckou dopravu) a naopak znevýhodňují šetrnou dopravu železniční. Nejvyšší a nejcitlivější položkou jsou oběti dopravních nehod, kde je bilance silniční dopravy zjevně tristní.

K jakým základním zpřesněním proti starším výpočtům došlo?

Výše ekonomických škod na zdraví lidí je počítána ze základu hrubý domácí produkt, což proti základu – národní důchod – znamená jejich zvýšení asi o 21 %, škody způsobené běžnými emisemi, emisemi CO₂, výnos spotřební daně za pohonné hmoty a daňové úlevy u spotřební daně za pohonné hmoty jsou přepočítány podle nových výpočtů CDV Brno, maximálně je oddělena městská hromadná doprava, aby nezkreslovala silniční dopravu, ostatní zpřesnění jsou dílčí a nepodstatné.

Největší možná chyba je u odhadu škod na zdraví lidí vlivem běžných imisí. Chybí i ekonomická část škod na přírodě (zemědělství, lesy, chráněná území atd.), kterou nejsem s to vyčíslit. Nevím, jak počítat ekonomickou část škod způsobených dělicím efektem komunikací (bránění migrací živočichům, bránění pěší chůzi a jízdě na kole lidem, dělení přírody a u některých dálnic i dělení sídel). V každém případě zde převažují mimoekonomické škody. S danými daty nejsem s to vyčíslit ani ekonomické škody způsobené závadnou likvidací opotřebených akumulátorů (zřejmě nevýznamné), ojetých pneumatik (zřejmě nevýznamné), vyjetých olejů, oděrky z pneumatik, solením silnic proti sněhu, zabíjením a zraňováním zvířete na silnicích auty (nemám dostatečně věrohodné odhady počtu zabitých zvířat) a škody na budovách, způsobené emisemi a vibracemi z dopravy.

Sporným druhem nekalkulovaných nákladů pěti druhů dopravy zůstávají škody a užitky vzniklé zábořem půdy pro výstavbu komunikací, neboť představují metodologicky neřešitelný problém. Z nouze se má za to, že se vzájemně rovnají.

Nekalkulovanými náklady v dopravě nejsou:

škody na vozidlech, způsobené dopravními nehodami, neboť jsou vesměs internatlizovány.

Škody způsobené dopravními kongescemi – zácpami, neboť si je z velké části dělají jednotlivé druhy dopravy sami.

účetní ztráta Českých drah, neboť se silnice a vodní cesty neodepisují a bez odpisů tratí byly České dráhy s výjimkou let 1993, 1996 a 1997 ziskové.

poplatek za přistání a start dopravního letadla, neboť je z něj financován provoz letiště.

Zájemce o podrobnější postup odkazují na svůj článek v časopisu Doprava č. 3/03.

Jan Zeman

4.1.4 Mobilita pro seniory

Pro naše starší spoluobčany je pěší chůze, používání veřejné hromadné dopravy a řízení osobního automobilu nejdůležitější formou mobility při nejčastějších aktivitách jako je nakupování, sociální styk – návštěvy či rekreace.

Vlastnictví řidičského průkazu se snižuje se zvyšujícím se věkem, ale v budoucnosti tento trend nebude tak výrazný právě pro změny, které probíhají v diferencující se skupině seniorů (vzdělávání, feminizace řidičské populace, rostoucí příjem atd.). Staří lidé jsou jednou z nejzranitelnějších skupin v oblasti dopravy, kdy jsou ohrožováni na životě a zdraví při každém způsobu pohybu, zvláště jako chodci. Cítí se ohrožováni rychlou dopravou a nevyznají se v komplexním dopravním prostředí, zažívají nejistotu, a proto se snaží vyhnout se dopravě za obtížných podmínek, což zase snižuje jejich mobilitu. Švédská studie dokázala, že faktor věku není nejsilnějším důvodem pro snižující se mobilitu, ale jsou to právě externí faktory vztahující se k dopravnímu prostředí.¹⁰

Podle empirických výzkumů jednou z nejčastějších strategií starých lidí konfrontovaných s náročnými podmínkami dopravy stažení se z tohoto dopravního procesu, což je následováno redukcí mobility přinejmenším ve sféře dopravy. To ve svých důsledcích vede k redukcí kvality života. Proto omezení ve starém věku jsou také omezením vzájemnému vztahu mezi individuálními schopnostmi na jedné straně a omezujícími externími faktory na straně druhé.

Pozitivní a negativní stránky stávající situace

Problémem je, že staří lidé jejichž schopnosti vzhledem k účasti na dopravě za stávajících podmínek se s věkem snižují jsou nuceni si vybrat ze dvou alternativ. Buď rezignovat na mobilitu nebo se vystavit nebezpečí zranění a úmrtí jako ostatní uživatelé silnic a komunikací. Teprve výzkumná studie může prokázat, že není lineární redukce schopností s výjimkou rychlosti.¹¹ I když i schopnosti vztahující se k vidění reakční době a rozhodování se snižují s rostoucím věkem, jejich využitelnost v dopravě podstatně neklesá.¹² Tzn. že senioři by měli podstatně méně potíží v pomalejším dopravním systému. Byla indikována také ochota a schopnost starých lidí využívat více dopravu v případě, že ty nejhorší limitující faktory budou změněny.

Lidé si stěžují především na tyto problémy:

chodci mají obavy z hrubosti, bezohlednosti ostatních účastníků silničního provozu jako jsou řidiči osobních automobilů a cyklisté, příliš krátké zelené fáze na semaforech, málo časté užívání semaforů, zábrany na chodnících (např. zaparkované automobily), cyklisté na chodnících, znečištěné chodníky a ponechávání ledu a sněhu na chodnících v zimě, co se týče veřejné dopravy, seniorům vadí příliš dlouhé intervaly mezi jednotlivými spoji, problémy s nástupem a výstupem z prostředků hromadné dopravy, různá nebezpečí ve městech při docházce k zastávkám, přeplněné prostředky dopravy jako jsou autobusy, tramvaje a trolejbusy a neurvalí řidiči (zvláště zmiňováno u autobusů), senioři řidiči mají obavy příliš rušné dopravy, nedostatku parkovacích míst, nečitelných značek a označení a bezohlednosti ostatních řidičů.

Všeobecně staří lidé zažívají málo ohledu a pochopení od ostatních. Tzn., že zlepšení situace starých lidí musí být viděno z široké perspektivy, která zahrnuje osvětlení ostatní veřejnosti, informační kampaně a dopravní vzdělávání pro ostatní účastníky silničního provozu.

---

¹⁰ Agneta Ståhl, 1992

¹¹ Ralf Risser a kolektiv, 1998

¹² Steinbauer, 1990

Zlepšení situace je možné

Opatření ke zlepšení je možné rozdělit do dvou skupin. První je apelování na lidi samotné – seniory samotné, ostatní uživatele silničního provozu, zvláště mladistvé. Druhým je zlepšení podmínek dopravy v oblasti legislativy, konstrukce a vybavení dopravních prostředků, návrhu komunikací a veřejných prostranství, ostatních konstrukčních opatření, městského a dopravního plánování. Všeobecně by mělo platit pravidlo, že dopravní systém by měl být přizpůsoben lidem a nikoli naopak a že ti nejslabší by měli být užiti jako měřítko pro další opatření. Např. poklidný a neagresivní styl řízení seniorů může sloužit jako standard. Pozitivního přístupu směrem ke starým občanům od ostatních uživatelů silničního provozu může být dosaženo za pomoci zvýšené komunikace mezi různými věkovými skupinami. Samotní senioři mohou být vybídnuti k realistickému přezkoumání jejich vlastních schopností. Většinou chtějí využívat kompenzačních opatření, ale problém je v tom, že se často přeceňují a domnívají se, že tato opatření dosud nejsou nezbytná. Měli by být informováni o častých a důležitých změnách v zákonu o silničním provozu.

Rychlostní limity mohou být redukovány, vozy upraveny na potřeby starých lidí, zavádějí se nízkopodlažní prostředky hromadné dopravy jako např. autobusy. Konstrukční změny se týkají rekonstrukce silnic a chodníků (okružní křižovatky místo komplikovaných křížení, rozšíření chodníků, atd.). Patří sem také výstavba křižovatek, které umožňují bezpečné přecházení chodců, implementace přímého a bezpečného systému pěších cest, vytvoření pěších zón. Veřejná doprava si vyžaduje redefinování designu dopravních prostředků a jejich zastávek, adaptace jízdních řádů pro potřeby seniorů, trénink zaměstnanců veřejné dopravy vzhledem k potřebám starých lidí, změny legislativy tak, aby zaručila každému uživateli silniční dopravy stejná práva bez preference motorizované dopravy. Všeobecně by tento systém měl být vytvořen tak, aby dovolil lidskou chybu bez trestu smrti.

Zábrany v implementaci

Zkušenost je, že staří lidé neoceňují své schopnosti realisticky a proto se nezúčastňují výcviku a dalších nabízených opatření. Další přístup zdůrazňuje, že staří lidé jsou okrajovou skupinou ve společnosti bez lobování a proto nejsou zahrnuti do rozhodování při plánovacím procesu. Velké asociace těchto lidí území by měly proto spolupracovat, aby vytvořily silnou podpůrnou sílu. Je to například poznání pozitivních opatření tak, aby se umožnila jejich implementace. Technická dimenze zájmu řidičů by měla být vyrovnávána pro aktivním postojem chodců, cyklistů, handicapovaných a starých lidí.

Karel Schmeidler, Centrum dopravního výzkumu Brno, S15

4.2 Energetika

4.2.1 Aktualizace státní energetické koncepce a životní prostředí v České republice

Česká republika vykročila do 21. století s tíživým dědictvím. Postupné zaostávání efektivity v průmyslu po 2. světové válce vedlo k tomu, že na srovnatelný HDP měla koncem 80. let minulého století dvojnásobnou spotřebu energie proti státům OECD, rozdělení Evropy železnou oponou ji učinilo závislou na vlastních zdrojích nekvalitního hnědého uhlí, na nedostatečných vlastních zdrojích uhlí černého, na chudých a drahých ložiscích uranu, z něhož palivo se ovšem vyrábělo v SSSR, na ropě a zemním plynu ze SSSR a zčásti z rozvojových zemí. Energetický potenciál vodních toků je v České republice malý, a až na několik nových vodních děl na Vltavě jeho využití stagnovalo nebo rušením četných dřívějších malých vodních děl a elektráren v době socialismu klesalo, obnovitelné zdroje energie nebyly využívány kromě venkovských domácností vůbec.

Velké energetické zdroje byly až na Jadernou elektrárnu Dukovany založeny vesměs na spalování hnědého uhlí, bez odsíření, bez denitrifikace, jen s elektrostatickými nebo jinými, mechanickými filtry. Většina jich byla soustředěna v prostorech těžby uhlí v tzv. Severočeské hnědouhelné pánvi, na Sokolovsku, Ostravsku – Karvinsku, Kladensku, Trutnovsku, Hodonínsku, později i na Labi jako vodní cestě vhodné pro přepravu uhlí také na Mělnicku a Pardubicku poté, co důsledky koncentrace zdrojů v uhelných pánvích na životní prostředí již překročily únosné meze a začaly se projevovat negativně na zdravotním stavu a době dožití tamní populace. Dlouhodobě byla rozestavěná druhá Jaderná elektrárna Temelín na Českobudějovicku, předběžně vybírány a prověřovány další lokality pro výstavbu jaderných elektráren v severních, východních Čechách a na severní Moravě, neboť po 2. světové válce vnucená reorientace původně převážně lehkého československého průmyslu na hutnictví, těžké strojírenství a těžkou chemii vyžadovaly výstavbu dalších a dalších zdrojů. Ačkoliv analytické práce Prognostického ústavu ČSAV tento negativní vývoj reálně popsaly jako nebezpečný trend, který je třeba změnit, minulý režim toho nebyl schopen. Proto i akutní stav životního prostředí koncem října a začátkem listopadu 1989 přispěl k otevřené revoltě obyvatel na Teplicku proti komunistickému režimu ještě dříve, než známé události 17. listopadu a v následujících týdnech v Praze a ostatních oblastech státu.

Změněné podmínky po listopadu 1989 umožnily jednak vznik Federálního výboru životního prostředí ČSFR a ministerstva životního prostředí ČR od 1. 1. 1990, jednak koncipování nových politik jak v oblasti energetiky, tak v péči o životní prostředí. V letech 1990 – 1992 vznikl a vládou ČR byl schválen Program ozdravení životního prostředí ČR, ve kterém bylo uloženo vybavit do roku 1998 všechny velké energetické zdroje účinnými odlučovacími popílky a odsířovacími zařízeními, byly stanoveny tzv. „územní ekologické limity těžby a energetiky“ jako hranice v územích Severočeské hnědouhelné pánve, na Sokolovsku a na Karvinsku, za nimiž je osídlení, příroda, krajina, dopravní a technická infrastruktura chráněna před důsledky těžby, uloženo zrychlit tempo rekultivací území zdevastovaných těžbou a energetikou, byl zredukován záměr na výstavbu 4 bloků po 1000 MW instalovaného výkonu v JE Temelín na pouze 2x1000 MW a důraz poprvé položen na šetrné využívání zdrojů větší účinností využití potenciálu paliva, snižování ztrát při rozvodech, úspory u spotřebitelů, využití odpadního tepla, obnovitelných zdrojů energie apod. Otevření se na Západ umožnilo snížit závislost ČR na zdrojích ropy a zemního plynu v zemích bývalého SSSR, rozšíření spotřeby zemního plynu při vytápění domácností a tím i další snížení negativních vlivů energetiky na životní prostředí. Všechna tato opatření přinesla spolu s přechodným snížením produkce v průběhu 90. let výrazné snížení produkce znečišťujících látek do ovzduší a „skleníkových“ plynů ze stacionárních zdrojů, bohužel však především nárůst objemů dopravy, a v tom především silniční, vedl k nesnížení produkce oxidů dusíku.

V roce 1999 byla pořízena a následně vládou projednána Státní energetická politika, která kromě potvrzení do té doby politických a nesystémových opatření, nezbytných k rychlému zlepšení situace u nás, již začala řešit i systémové problémy fungování energetiky do budoucna v nových politických a hospodářských podmínkách pluralitní demokracie, privatizace a deetatizace, tržních konkurenčních podmínek, nových mezinárodních souvislostí a vazeb. Nemohla se vyhnout ani otázkám budoucnosti při postupném ubývání životnosti stávajících zděděných velkých zdrojů, po náběhu provozu obou mezi tím dostavěných bloků JE Temelín, budoucnosti JE Dukovany.

Teprve Aktualizace Státní energetické koncepce, ke které Ministerstvo průmyslu a obchodu přistupuje v letošním roce, se může začít zabývat skutečně strategickými výhledy další orientace naší energetiky v naznačených kontextech do roku 2030, ne-li ještě dál, a úlohou

státu v nových podmínkách. Minulá koncepce byla ještě příliš poznamenána starostmi o způsob privatizace Českých energetických závodů a rozvodných soustav, spory o dostavbu JE Temelín, privatizací uhelných dolů, útlumem těžby uranu atd., takže na mnohé jiné aktuální otázky, včetně posouzení vlivů na životní prostředí, uspokojivé odpovědi nepřinášela a byla za to kritizována (MŽP k ní vydalo v prosinci 1999 záporné stanovisko). Ministerstvo průmyslu a obchodu má nové vedení, nový náměstek ministra Ing. Pecina navázal první, tolik potřebné kontakty mezi MPO a MŽP i nevládními ekologickými hnutími, které by mohly přispět ke zkvalitnění Aktualizace státní energetické koncepce.

Zda je to zatím jen „blýskání na lepší časy“, nebo skutečný nástup nového, stálejšího, komunikativnějšího trendu se teprve uvidí, ale na prezentaci tezí aktualizace energetické koncepce byla účastníkům dána možnost vyjádřit se písemně a začít konečně potřebný dialog. Veřejnost totiž zneklidňovaly dosavadní z kontextu vytržené informace a náznaky ve vystoupeních některých politiků a sdělovacích prostředků, tu že se uvažuje o dostavbě dalších dvou bloků v JE Temelín, jindy že mají být „prolomeny“ stanovené územní ekologické limity těžby, zahrnuté již do územních plánů, nebo kde všude se uvažuje, že bude umístěno úložiště vyhořelého jaderného paliva...Nyní lze pojmout konečně energetiku koncepčně jako jeden systém, vycházející z poptávky po energii a zahrnující cyklus od těžby nebo dovozu paliv, jejich dopravu, úpravu, vlastní výrobu, distribuci a spotřebu energie až po nakládání se vznikajícími odpady, to vše v různých variantách a s vyhodnocením vlivů na životní prostředí v souladu se zvyklostmi civilizovaného a vyspělého světa a s žádoucími trendy, reflektujícími identifikované globální hrozby ve vývoji světa. Tuto příležitost bychom si neměli nechat vzít. Blížící se datum vstupu ČR do EU nás všechny zavazuje k tomu, aby Aktualizací státní energetické politiky vznikl materiál, radikálně se rozcházející s tendencí k setrvačnému pokračování v trendech založených za komunistického vládnutí nebo dokonce návratu k nim. Potřebujeme moderní energetickou politiku státu, zajišťující určitou existenční jistotu podnikatelům v energetice, o možné legislativní a ekonomické podpoře státu jen v těch směrech, které budou konkurenceschopné a uplatní se v budoucí moderní společnosti, šetrné při čerpání přírodních zdrojů a ohleduplné k přírodě, krajině, životnímu prostředí a lidskému zdraví, respektující zákony a předpisy této země i naše mezinárodní závazky.

Ministerstvo životního prostředí k tomu hodlá aktivně přispět co nejužší spoluprací s Ministerstvem průmyslu a obchodu při posuzování aktualizace státní energetické politiky z hlediska jejích vlivů na životní prostředí podle zákona č. 244/1992 Sb. a Směrnice EU 2001/42/EC, od posouzení již formulovaných vstupních tezí až po dokončení a schválení koncepce vládou. V souladu s tím zaslala sekce technické ochrany MŽP 13. června na MPO své stanovisko k již k prezentovaným vstupním tezím MPO s nadějí, že tím přispěje ke kvalitě dalších fází práce na koncepci tak, aby splnila očekávání a nebyla dalším zklamáním, jako koncepce z roku 1999. Koncepčně zaměřené stanovisko zpracovala o týden později i sekce politiky životního prostředí. Pokud MPO nebude trvat na neměnnosti předloženého materiálu, doplní a upraví jej podle došlých stanovisek MŽP, dalších odborníků i environmentálních hnutí a nebude trvat na již nereálném harmonogramu projednání vč. SEA do konce listopadu tohoto roku, budou vytvořeny předpoklady pro konečně uspokojivý návrh energetické koncepce nejen pro energetiky, ale i pro obyvatele z hlediska jejích dopadů na životní prostředí a v evropském i globálním kontextu.

Martin Říha

4.2.2 Krajské energetické koncepce a SEA

Zpracování krajských energetických koncepcí ukládá nový energetický zákon, žádný zákon České republiky však zatím neukládá, aby byl posouzen jejich vliv na životní prostředí, to učiní teprve připravovaná novela zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. Teprve jí bude do českého právního řádu implementována Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/42/EC o posuzování vlivů některých plánů a programů na životní prostředí, kterou se povinnost podstoupit proces SEA rozšiřuje jednak na další obory, jednak z celostátních koncepcí a územních plánů velkých územních celků i na regionální a lokální koncepce.

Přesto některé osvětenější kraje, zpracovávající své krajské energetické koncepce, je podrobují SEA procesu dobrovolně. Je to jednak výraz vědomí si odpovědnosti vůči vlastnímu obyvatelstvu, že aktivity s možnými výraznými důsledky na životní prostředí je důležité z tohoto hlediska korigovat, jednak jsou si jistě vědomy toho, že při jakékoliv žádosti o finanční příspěví z fondů EU na opatření a záměry, obsažené v koncepci, je posouzení vlivů na životní prostředí nezbytnou podmínkou, bez které není žádost přijata.

Jak takové energetické koncepce zpracovávat a jak zajistit co nejlepší výsledky i z hlediska posouzení vlivů koncepce na životní prostředí? Lze se poučit např. z Metodiky posuzování vlivů regionálních rozvojových koncepcí na životní prostředí, vydané MŽP v edici Planeta č. 3/2001 a zpracované ve spolupráci s REC, s několika osobami s oprávněním pro posuzování vlivů na životní prostředí, se zástupci environmentálních hnutí a s MMR. Tato metodika je sice vázána na zkušenosti s dosud platnou domácí právní úpravou, danou zák. č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí, v platném znění, ale zobecňuje dostatečně praktické zkušenosti za 11 let používání § 14 zákona a předjímá mnohé z toho, co obsahuje i zmíněná směrnice EU, takže postup nebude nutno po přijetí novely zák. č. 100/2001 Sb. zásadně měnit.

Aby se v metodice popsany postup posouzení vlivů na životní prostředí dal optimálně uplatnit, především by posuzovaná koncepce měla mít standardní a logickou strukturu, tzn. analytickou část, popisující výstižně výchozí stav a trendy, právní a ekonomické „okolí“, dále tzv. SWOT analýzu, která charakterizuje silné a slabé stránky, potenciály (příležitosti) a ohrožení, pak by měla následovat návrhová část, obsahující jakousi „vizi“ žádoucího vývoje, který může být zpracován ve více variantách. Podle nich pak stanoví strategické cíle (věcné i regionálně diferencované), rozpracované pak do konkrétnějších opatření a programů, kterými se koncepce realizuje. Nedílnou součástí dobré koncepce je i navržení systému monitorování skutečných dopadů koncepce v území pro zajištění zpětné vazby a včasných korekcí při nepředvídaných negativních důsledcích realizace navržených opatření a také volba výstižných indikátorů pro toto monitorování. Samozřejmou součástí je implementační plán, doplněný o návrh finančních zdrojů k realizaci koncepce a určení konkrétní odpovědnosti za úspěšnou realizaci jednotlivých opatření i celkovou koordinaci.

Pokud koncepce má tuto strukturu, odpovídající i chronologii logicky na sebe navazujících kroků při zpracování koncepce, dovoluje práci na jejím vyhodnocení z hlediska vlivů na životní prostředí nedělat až nakonec, nad hotovým dílem, ale „prolnout“ ji výhodně k oboustrannému prospěchu s jednotlivými fázemi zpracování vlastní koncepce „per partes“. Není to sice při dobře zpracované koncepci nezbytné, ale takový postup zajišťuje, že se včas odhalí chyby každé dílčí fáze zpracování koncepce hned v zárodku, lze je včas napravit a nepokračuje se ve vadné práci, což by se vymstilo na jejím konci. Pokud se vyhodnocení vlivů na životní prostředí zadá až po skončení práce na koncepci, může vyhodnocení vytknout nedostatky a chyby, které vrací práci daleko zpět, rostou časové ztráty a intenzita

nedorozumění mezi předkladatelem koncepce a zpracovatelem vyhodnocení vlivů na životní prostředí, roste necht' něco zpětně korigovat a tím obvykle vyhodnocení a stanovisko příslušného orgánu o vlivech na životní prostředí je kritičtější a v krajním případě až záporné.

Při souběžném zadání práce na koncepci a tzv. „SEA-týmu” může tento tým posoudit úplnost a správnost analytické části, výběr variant, vizi, strategické cíle i navržená opatření vždy hned poté, co jsou vypracována jejich pracovní znění, a může tak přispět rozhodující měrou k tomu, aby environmentální hlediska a souvislosti nebyly opomenuty nebo podceněny v žádné fázi práce na koncepci. Po těchto korekcích lze organizovat k jednotlivým fázím i dílčí veřejná projednání. Výsledkem v optimálním případě je, že koncepci nelze z hlediska hodnocení jejich vlivů na životní prostředí nic vytknout a vyhodnocení i stanovisko příslušného orgánu jsou kladná bez připomínek nebo jen s nepodstatnými podmínkami.

Tato obecná zkušenost z posuzování regionálních rozvojových koncepcí v minulosti je plně aplikovatelná i na územní energetické koncepce. Tam, kde jsou orgány kraje zvyklé přibírat odborníky na životní prostředí, zástupce environmentálních hnutí do samotných týmů zpracovatelů koncepcí a jednat s veřejností již v průběhu prací na koncepci mají výsledky zřetelně lepší, než tam, kde se vyhodnocení provádí až na konci nebo vůbec. Z krajů, se kterými přichází pracovníci odboru strategické EIA při takových příležitostech do styku je to opakovaně kraj Plzeňský, který se dobrovolně podvoluje procesu SEA na svých koncepcích nad rámec zákona a tuto zásadu dodržuje, v poslední době i kraj Jihočeský, Jihomoravský požádaly o „dobrovolnou SEA” na své koncepční materiály, ač to podle zákona není nutné. Na druhém „pólu” je kraj Zlínský, který si od Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně nechal zpracovat rozklad, zpochybňující i posuzování územních plánů velkých územních celků poté, co jejich pořizování přešlo z MMR na kraje.

Metodicky zajímavá je i pro nás právě projednávaná krajská energetická koncepce Jihočeského kraje a její SEA. Jednak svým „indiferentním” vztahem k JE Temelín a snahou pokrýt energetické potřeby kraje i bez něj, se zajímavým zdůvodněním, že kraj tímto zdrojem nedisponuje a v případě ohrožení válečným konfliktem nebo teroristickým útokem by musel být preventivně odstaven a nepřispěl by tak k spolehlivosti dodávky energie právě v době potřeby, jednak významným důrazem na obnovitelné zdroje energie, zejména využití potenciálu kraje v tvorbě biomasy, dále pak použitím početného týmu odborníků a multikriteriálním vyhodnocením k stanovení priorit, opatření a realizačních programů i jejími výsledky. O tom by tu však měli hovořit spíše její autoři ze CityPlanu a V.I.P. Také tam se podařilo zatáhnout čilá environmentální hnutí již do dílčích fází zpracování koncepce a je to na ní znát. Pro zájemce sdělují, že je nyní zveřejněna na www – stránkách Jihočeského kraje a její SEA tamtéž a navíc i na stránkách MŽP. Je zřejmé, že se žádoucí principy pro hodnocení vlivů koncepcí na životní prostředí snáze dostávají do života tam, kde mají orgány veřejné správy blíže ke konkrétnímu regionu a jeho obyvatelům a předmět posouzení je konkrétnější, než celostátní, mnohdy příliš obecné, abstraktní a na území vzdáleně vázané koncepce, zpracovávané ústředními orgány státní správy.

Ještě jeden aspekt důležitý pro úspěšnou SEA krajských energetických koncepcí bych rád zdůraznil. Kraje podle nových zákonů zpracovávají nejen energetické koncepce, ale i koncepce ochrany ovzduší, odpadového hospodářství, spolupracují na plánech povodí, pořizují územní plány velkých územních celků. Pro mnohé z těchto oborů existují i celostátní oborové či resortní koncepce a samozřejmě i Státní politika životního prostředí a Státní program ochrany přírody a krajiny ČR. Zpracovatelé krajských energetických koncepcí a SEA týmy by měly usilovat o to, aby všechny tyto koncepce, programy a plány, týkající se

téhož správního území, byly vnitřně provázány, nebyly navzájem v rozporu, což by snížilo jejich věrohodnost a realizovatelnost a důvěru občanů ve schopnost krajských zastupitelstev odpovědně a kvalifikovaně vládnout. Mělo by to patřit ke stavovské cti těch odborníků, kteří pro tato zastupitelstva pracují.

Martin Říha

6.3 Ochrana krajinného rázu

Návrh metodického pokynu pro důsledné využívání ustanovení § 12 odst. 1 a 2 zákona 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny kompetentními orgány s přihlédnutím k ustanovením a tendencím o spoluúčasti veřejnosti na rozhodovacích procesech v EU.

A) Návrh metodického pokynu. Úvod do problematiky.

Dlouhodobá absence prováděcího předpisu k ochraně krajinného rázu jednoznačně přispívá k jeho porušování. Vzhled do problematiky krajinného rázu dle § 12 zák. 114/1992 Sb. místně, věcně a funkčně příslušnými orgány ochrany životního prostředí státní správy je i dle současné právní úpravy i praktických zkušeností ovšem možný a nutný. Krajinný ráz je sice nesnadno stručně definovatelný, ale vizuálně dobře vnímatelný a tedy i hodnotitelný, takže příležitostné námitky o jeho neexistenci a tedy i nevymahatelnosti dle zákona jsou irelevantní. Pojem „kulturní krajina“ není sice v zák. 114/1992 Sb. přímo zmíněn, ale je v podstatě obsažen v ustanovení § 3 odst. k), který definuje pojem „krajina“(14). Dle tohoto ustanovení je krajina „část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů s civilizačními prvky.“ Zákon z krajiny nevyčleňuje urbanizovaná území, tj. také intravilány měst a obcí. Násilné zprůchýznění kontinuity vývoje, vazeb člověka k jeho prostředí a k jeho minulosti vede ke ztrátě identity, k vykořenění a povrchnosti. Nevzhledná a zmrzačená krajina není vhodným místem pro život, pouze pro přežívání. Pro hodnocení krajinného rázu je podstatná, kromě odbornosti i přítomnost žádoucích morálně-volních vlastností posuzovatele. Prozatímní neexistence prováděcího předpisu není důvodem pro neresppektování citovaného platného zákonného ustanovení. V praxi dochází k úplnému či částečnému popírání ustanovení § 12, což je třeba změnit, neboť vzniklé ztráty přírodních a krajinářských hodnot a nemovitých kulturních památek jsou prakticky vždy nevratné.

Zásahy, uskutečňované podle kritérií omezených na produkci a konzum, bez uplatnění dalších hledisek činí z krajiny tuctové neosobní, pouze funkcionalisticky (viz např. bezohlednou dominanci infrastruktury) vytvářené prostředí, doplňující podobnou panelizovanou industriální výstavbu minulého období s příspěvkem tzv. boxismu (krabicovosti) současnosti.

Je zřejmé, že úroveň znalostí orgánů ochrany přírody (státní správy obecně) o aspektech ochrany kulturní krajiny a kulturního dědictví musí být zvyšována trvalým proškolením a důrazem na praktickou aplikaci při formulování vyjádření, stanovisek a rozhodnutí.

Podstatná je trvalá spolupráce mezi místně, věcně a funkčně příslušnými orgány státní správy a samosprávy a jejich včasná a úplná vzájemná informovanost a probuzenost.

Prováděcí předpis k ustanovení § 1 a 2 zákona 114/1992 Sb. neexistuje od nabytí účinnosti zákona 114/1992 Sb. v r. 1992. Zákon o státní památkové péči 20/1987 Sb. takové ustanovení neobsahuje bohužel vůbec a je třeba jej i v tomto ohledu novelizovat. Občasná snaha o vydání příslušného prováděcího podzákonného předpisu v resortu životního prostředí nebyla úspěšná, patrně také z důvodu příliš proklamované abstraktnosti úkolu a nikoliv pouze z důvodu

nezájmu příslušného ústředního orgánu státní správy – MŽP. Snaha využít citovaného ustanovení zákona v praxi naráží často na neznalost, nekompetentnost, nezájem, subjektivní výklad uvedených ustanovení nebo je odmítáno využití ustanovení s odkazem na neexistenci prováděcího předpisu, přičemž text § 12 odst. 2 uvádí pouze, že „Podrobnosti ochrany krajinného rázu může stanovit Ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.” Pokusy využít k podpoře ochrany krajinného rázu § 80 zák. 114/1992 Sb. se z důvodů, které se nabízejí (určují je pravděpodobně praktické okolnosti života), zřejmě nevyskytují. Takže využít ustanovení § 12 o ochraně krajinného rázu alespoň nepřímo příslušnými orgány státní památkové péče a dalšími z popsanych důvodů rovněž selhávají.

Krajinný ráz (tvářnost krajiny), kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa nebo oblasti a tvoří jej všechny prvky krajiny vč. staveb, je dle uvedeného ustanovení zákona chráněn před činnostmi, snižující jeho hodnotu. Ustanovení zákona vychází z celoevropsky přijatého standardu, viz např. (1,2), že existuje celoplošný zájem na zachování krajinného rázu, jako součásti kulturního dědictví minulosti, přítomnosti a příznivého životního prostředí budoucích generací. Jeho hodnocení se nevztahuje pouze na uvedené složky, chráněné složkovými zákony, ale i na jejich vzájemné vztahy, a proto je integrovanou, interdisciplinární – mezirezortní záležitostí (9). Příslušné orgány jsou povinny respektovat související zákonná ustanovení :

dle článku 35 ústavní listiny základních práv a svobod „Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství, přírodu a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.”

V souvislosti se zákonem stanovenými relevantními právy a povinnostmi orgánů ochrany životního prostředí jde o ustanovení :

- zákona 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny § 90 odst. 4, který je vůči ostatním zákonům, např. stavebnímu zákonu, zákonu o vodách, zákonu o lesích, ZPF atd. zákonem speciálním.
- zákona 2/1969 Sb. (kompetenční zákon), který v § 19 odst. 3 uvádí, že „K zabezpečení řídicí a kontrolní činnosti vlády ČR MŽP koordinuje ve věcech ŽP postup všech ministerstev a ostatních ústředních orgánů státní správy ČR.”
- zákona 17/1992 Sb. o životním prostředí, který v příloze 2 bod III. písm. b) uvádí jako součást ŽP i kulturní památky
- zákona 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí, viz § 2 Rozsah posuzování - dtto
- zákona 244/1992 Sb. o posuzování vlivů rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí, viz část C bod II. 6, bod IV - dtto
- zákona 50/1976 Sb. (stavební zákon), viz např. § 2 odst.1 písm.d), § 32 odst. 1 písm c), § 92 odst. 1, § 94 odst. 1, § 126 ochrana složek životního prostředí a jiných zvláštních zájmů, § 131 odst. 2.
- dle ustanovení stavebního zákona 50/1976 Sb., viz § 136 „Řešení rozporů” jsou řešena rozdílná stanoviska jednotlivých dotčených orgánů státní správy dohodou.

Jako užitečné, v praxi ale ne vždy realizovatelné se jeví dosáhnout již předem shody s místně a věcně příslušnými orgány státní správy, prvoinstančními i druhoinstančními v oblasti ochrany životního prostředí a státní památkové péče, s hodnocenými charakteristikami krajinného rázu dle § 12 čl. 2.

Cílem příslušného orgánu je rozhodnout, zda je vůbec možno posuzovaný záměr v daném místě provést.

Je-li tento záměr přípustný, pak vlastní způsob ochrany krajinného rázu je založen na stanovení kontrolních regulativů, limitů a vyvolaných opatření, nutných pro realizaci záměru.

Obecná část

Čl. 1

Účel metodického pokynu

Účelem metodického pokynu je zajištění jednotného postupu jednotlivých orgánů ochrany přírody a krajiny a architektury (nemovitých památek) při rozhodování o aplikovatelnosti ustanovení § 12, odst. 1 a 2, ostatních relevantních zákonných ustanovení, a to v plné šíři jejich litery i ducha, s cílem, minimalizovat nevratné ztráty přírodního a kulturního dědictví České republiky, vč. kulturní dominanty krajiny. Příslušný správní orgán musí v řízení zkoumat, zda k negativnímu zásahu do krajinného rázu může dojít či nikoliv a vydat jednoznačné stanovisko.

Hodnocené charakteristiky krajinného rázu

Čl. 2

A) Přírodní charakteristika oblasti či místa

Geomorfologické utváření území, přírodní ekosystémy, klimatické podmínky

Vodní plochy a toky : přírodní, technicky upravené, charakter břehové linie a vegetace

Vegetační kryt : horizontální a vertikální členitost, rozptýlená zeleň, vegetační doprovody, rozmanitost druhová, prostorová i barevná u lesů věkové složení, převažující dřevinná skladba a členitost okrajových linií

Přítomnost zvláště chráněných území : evidovaných významných krajinných prvků, zóny zvláště chráněných území, přírodních parků, památných stromů, historických parků a zahrad, krajinných kompozic apod.

Přítomnost ÚSES nadregionálních, regionálních i místních, přítomnost území, spadajících pod soustavu chráněných území evropského významu Natura 2000 nebo EECONET (Panevropská ekologická síť).

B) Kulturní charakteristika oblasti nebo místa

Zastoupení přírodních kultur : lesů, lomů, pastvin, orné půdy, vinic, chmelnic, sadů, parků; převažující velikost a tvar pozemků, jejich mozaikovitost a orientace, event. barevnost, a členitost okrajových linií

Charakter osídlení a zástavby : typ a zachovalost historické podoby sídel, rozptýlená zástavba, zapojení sídel do krajiny, charakter okrajů a podíl zeleně v nich ; charakter zástavby (charakteristické formy, měřítko a barevnost materiál), přítomnost charakteristické siluety

Rekreační lokality a zahrádkářské kolonie mimo zastavěná území obcí

Drobná kultovní architektura v krajině : kapličky, boží muka, kříže, vč. předkřesťanských artefaktů.

Krajinné dominanty smíšeného a kulturního charakteru

Místa významná z hlediska kulturního vývoje, odraz estetických a přírodních hodnot krajiny ve významných uměleckých dílech

Charakter vizuálně vnímaných prostorů : otevřený, uzavřený, s průhledy, ohraničený terénem, lesním porostem, s dominantou uvnitř nebo na horizontu apod.

C) Historická charakteristika oblasti nebo místa :

Přítomnost krajinných památkových zón, vesnických památkových zón, ochranných pásem městských památkových rezervací, kulturních památkových objektů, technických památek
Ostatní historické parky a zahrady, krajinné kompozice, archeologická naleziště
Jiné objekty kulturního dědictví místního významu (oficiálně nechráněné)
Místa historických událostí, souvislosti dané krajiny s historicky významnými událostmi nebo osobnostmi

Závaznost metodického pokynu

Čl. 3

Místně, věcně a funkčně příslušný pracovník orgánu ochrany životního prostředí postupuje při použití uvedených ustanovení v plném rozsahu, ve všech definovaných aspektech a s přihlédnutím ke všem konkrétním okolnostem v souladu s relevantními ustanoveními uvedených zákonných i podzákonných předpisů.

Nevyužívání uvedených ustanovení v plném rozsahu je v rozporu s cílem jmenovaných ustanovení, povinnostmi pracovníka dotčeného orgánu a zásadami kontrolní a inspekční činnosti s důsledky z toho vyplývajícími, viz Statut, či jiné vnitřní předpisy dotčené organizace, např., že „v případě hrozící škody je orgán oprávněn nařídít omezení, případně zastavení škodlivé činnosti až do doby odstranění jejich nedostatků a příčin, dozírá v rozsahu své působnosti na dodržování obecně závazných právních předpisů a rozhodnutí správních orgánů ve věcech životního prostředí, provádí kontrolu uložených opatření” atd.

Příslušný orgán v zákoně 114/1992 Sb. uvedené instituce je dále citovaným zákonem oprávněn v případech hrozící škody nařídít omezení, případně zastavení škodlivé činnosti až do doby odstranění jejich nedostatků a příčin – viz ustanovení zák. 114/1992 Sb. § 80 odst. 2 a související ustanovení odst. 1. (11), (12).

Orgán ochrany přírody je oprávněn stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody nebo takovou činnost zakázat – viz ustanovení zák. 114/1992 Sb. § 66 omezení a zákaz činnosti.

Dodržování stanovisek a ostatních relevantních podkladů MŽP je závazné.

Při řešení uvedených případů a v případě pochybnosti je nutno aplikovat princip předběžné opatrnosti.

Ve smyslu tohoto metodického pokynu je za krajinu považováno zastavěné i nezastavěné území.

Příslušný správní orgán musí v řízení zkoumat, zda k negativnímu zásahu do krajiny může dojít či nikoliv a vydat jednoznačné stanovisko.

Zodpovědnost vůči zachování přírodního a kulturního dědictví

Čl. 4

Zodpovědnost místně, věcně a funkčně příslušných orgánů ochrany přírody a krajiny ve věci dodržení uvedených zákonných ustanovení v plném rozsahu je nedělitelná.

Dočasná neexistence prováděcího předpisu není důvodem k nerespektování uvedených zákonných ustanovení.

Dotčený orgán státní správy si před vydáním stanoviska může vyžádat odborné posouzení některé dílčí otázky, mj. tedy hodnocení krajinného rázu, viz např. (9).

Jestliže by plánovaný zásah výrazně ohrozil estetické, historické nebo přírodní hodnoty krajiny, harmonické měřítko anebo harmonické vztahy v krajině, ve smyslu ustanovení § 12 zák. 114/1992 Sb., pak s ním orgán ochrany přírody nevysloví souhlas.

Součinnost a pravomoci ČIŽP

Čl. 5

Spolupráce ČIŽP v rámci jeho kompetencí je definována Statutem ČIŽP.

Inspekce je oprávněna v případech hrozící škody nařídít omezení, případně zastavení škodlivé činnosti až do doby odstranění jejich nedostatků a příčin – viz ustanovení zák. 114/1992 Sb. § 80 odst. 2 a související ustanovení odst. 1.

Z hlediska priorit klade zákon v činnosti velký důraz na složku prevence a s ní spojené restrikce. V případě, že hrozí nedovolená změna obecně nebo zvláště chráněné části přírody ČIŽP vyhodnotí příčiny a nedostatky a je oprávněna odpovědně osobě nařídít omezení, popř. zastavení škodlivé činnosti, a to až do doby odstranění nedostatků a příčin. V těchto případech ukládá ČIŽP konkrétní opatření k odstranění nežádoucího stavu správním rozhodnutím, u něhož může vyloučit odkladný účinek odvolání. ČIŽP může preventivně stanovovat podmínky pro výkon činnosti, která by dle jejího zjištění mohla způsobit zákonem nedovolenou změnu chráněné části přírody a krajiny. Je oprávněna takovou činnost i zakázat. I toto opatření vydává ČIŽP formou správního rozhodnutí, se kterým zákon povinně spojuje vyloučení odkladného účinku odvolání. (11,12).

Orgán ochrany přírody je oprávněn stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody nebo takovou činnost zakázat – viz ustanovení zák. 114/1992 Sb. § 66 omezení a zákaz činnosti.

B)

Inspirativní podněty pro aplikovatelnou spolupráci mezi institucemi státu a občanskou společností prostřednictvím veřejnosti a nevládních organizací při integrované ochraně přírody, krajiny, architektury a dalších hodnot ve formalizovaných myšlenkových proudech a návrzích v rámci EU.

Legitimita subjektů v prostředí státu neplyne výhradně z přímých voleb, zejména v době, kdy je politická participace na ústupu. Instituce EU jsou velmi dobrým příkladem této rozptýlené a polymorfní legitimacy.

Jeden ze staronových pokusů, jak využít pozitivního usilování veřejnosti při ochraně hodnot přírody, krajiny a architektury, jakož i dalších je využití principu **subsidiarity*, který by neměl být omezen na rozdělení sil a kompetencí mezi EU a členskými státy, ale měl by zahrnovat jednotlivce a občany sdružené v nevládních organizacích v procesech budování EU, jako je plánování, rozhodování, realizace a hodnocení evropských veřejných politik. Tento princip by měl být aplikován na vztahy mezi občany a veřejnými institucemi, kdy občané vykonávají činnosti v obecném zájmu (udržitelném způsobu života, udržitelném rozvoji), což je nazýváno *horizontální subsidiaritou*. Je třeba přimět institucionální moc k podpoře iniciativ občanů, zaměřených na obecný (veřejný) zájem. Princip subsidiarity je uplatňován evropskými institucemi od počátku budování Evropského společenství (ES) a byl formalizován v Maastrichtské smlouvě v r. 1992 (článek G).

(* subsidiarita je označení procesu rozhodování na nejnížší možné úrovni)

Definice principu horizontální subsidiarity :

Profesor Giuseppe Cotturri navrhl ve své stati „Návrh na zařazení principu horizontální subsidiarity do Evropské ústavy“ (listopad 2002) tuto první definici:

„Unie a členské státy podporují autonomní činnosti občanů, jako jednotlivců a sdružení, zaměřené na obecný zájem podle principu subsidiarity.“

a) Definice obecného (veřejného) zájmu

Jedním hlavních rysů horizontální subsidiarity je, že e jednotlivci a sdružení občanů, stejně jako instituce veřejné správy, mohou určit obecný zájem, který budou naplňovat. Toto je patrně jedním z novátorských bodů tohoto principu, a proto také jedním z nejkontraverznějších.

Princip horizontální subsidiarity nedává občanům právo porušovat zákony. Jejich aktivity by měly směřovat k hájení obecného zájmu, který je již definován všeobecnými předpisy, jakými jsou ústava, charta základních práv, složkové zákony, přijaté mezinárodní úmluvy atd. V případě sporu mezi občany a institucemi rozhodují v rámci své kompetence příslušné soudy.

b) Autonomie občanů při naplňování obecného (veřejného) zájmu

Výsledkem principu horizontální subsidiarity je, že sdružení občanů a jednotlivců mají právo realizovat činnosti zaměřené na obecný zájem, aniž by museli žádat úřady o schválení či povolení. To znamená, že by mohli převzít iniciativu v těchto činnostech, zejména v případech, kdy daný obecný zájem:

lze lépe naplnit spoluprací mezi sdruženími občanů a veřejnými institucemi, protože vyžaduje specifické znalosti, know-how, zkušenosti a zdroje obou stran, není dosud vůbec nebo dostatečně naplňován veřejnými institucemi, nebyl dosud jasně definován jako obecný zájem veřejnými institucemi.

Nicméně občané nemají nahrazovat stát či veřejné úřady, když tyto neplní své povinnosti, ale měli by fungovat jako řešitelé problémů a jako nezávislé indikátory opomenutých obecných zájmů. Mohou také předkládat příklady možných činností ve snaze přimět kompetentní instituce ke spolupráci při hledání obecných řešení.

Z tohoto důvodu by mohlo být vhodnější hovořit o „kruhové subsidiaritě“, spíše než o „horizontální subsidiaritě“¹³, protože vztah mezi občany a institucemi musí být trvalý a iniciativy občanů musejí vyvolávat aktivitu institucí a naopak, čímž vzniká mocný kruh. Musí existovat vztah založený na spolupráci a partnerství, v němž jsou vhodné zdroje, znalosti a kompetence každého partnera nezbytné pro optimální realizaci obecného zájmu.

c) „Podpora“ činností občanů ze strany Evropské unie a členských států.

Podpora autonomní činnosti občanů ze strany veřejných orgánů může mít mnoho různých forem, nejen finanční.

V první řadě to znamená, že aktivity občanů nemohou být zakázány nebo omezovány. Instituce naopak musejí vytvářet vhodné podmínky pro rozvoj a výkon těchto aktivit.

Občané například nemohou být pokutováni za svou činnost prováděnou v obecném zájmu, ale musejí být při těchto aktivitách podporováni udělováním ocenění, informačními kampaněmi o pořádaných akcích, přístupem k bezplatným prostorám pro setkávání sdružení, proplácením jejich výdajů atd.

Tato podpora se vztahuje také na spolupráci mezi občanskými organizacemi a institucemi, v rámci které musejí být aktivity občanů zaměřené na obecný zájem podporovány, doplňovány a rozšiřovány pravomocemi veřejných úřadů, jejich lidskými, technickými a finančními zdroji, zkušenostmi, know-how atd. Jak v případě tvorby, tak při novelizaci některých zákonů přetrvávají tendence, které nikoliv náhodně, vytrvale retardují až znemožňují účast nevládních organizací v činnostech o nichž rozhodují nemnozí, ale jejichž realizací jsou většinou, prakticky nevratně, postihovány všechny složky občanské společnosti, včetně subjektů v dané situaci a čase profitujících.

---

¹³ Abychom se však vyhnuli nejasnostem, budeme nadále používat pojem „horizontální“ subsidiarita.

Nezávislá participace na veřejných politikách se má stát zásadní, podstatnou a běžnou součástí evropské demokracie a nejen dodatečným prvkem, který by mohl být kdykoliv bez následků odstraněn.

Literatura :

- (1) Evropská úmluva o krajině
- (2) Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví
- (3) Evropská deklarace urbanistických práv
- (4) Benátská charta
- (5) Florentská charta
- (6) Burská charta
- (7) Úmluva o ochraně architektonickém dědictví Evropy
- (8) Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy
- (9) Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě. Metodické doporučení AOPK, Praha 2000
- (10) Péče o krajinu II. VaV/640/1/99, dílčí projekt 6. Krajinný ráz, metodická doporučení, Löw a kol. 1999
- (11) Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění. Pekárek, M. a kol. Masarykova univerzita Brno, 2000
- (12) Výklad legislativního odboru MŽP č.j. 410/112/97 k § 80 zák. 114/1992 Sb.
- (13) Úvahy nad principem subsidiarity, Bruselská zpráva :Charlotte Roffiaen :Active Citizenship Network, březen 2003
- (14) Děláme dost pro to, aby památky dotvářely kulturní krajinu ? Dočkal, Zb., přednáška 2002

Jiří Fencel

6.4 Kozlové teď budou zahradníky?

Není v této republice mnoho lidí, kteří by měli zažito na vlastní kůži a plíce, jak to dopadne, překročí-li se na dlouhou dobu únosné hranice stressových faktorů útočících na odolnost lidí, rostlin i živočichů, na jejich imunitní systém. Z osmdesátých let minulého století si to pamatují starší obyvatelé Severočeské hnědouhelné pánve, Sokolovska, Ostravska – Karvinska a několika menších lokalit, ostatní to mohli zažít jen při exkursích do těchto oblastí jako exotický zážitek. Lidé, kteří v takových oblastech žili, na to už nikdy nezapomenou. Jsou obzvláště citliví, vidí-li příznaky degradace prostředí jinde daleko dřív, než lidé bez podobných zkušeností. Logicky jich mnoho přešlo na stranu ekologů, environmentalistů, ochránců přírody, do státní správy na úseku ochrany životního prostředí. Pomáhali a pomáhají na svět zákonům, které mají zaručit, že už se nebude opakovat to, čeho byli svědky koncem minulého století. A daleko hůře nesou, vidí-li, jak jejich dílo maří nepoučitelné lobbyistické skupiny „takypodnikatelů“, kteří s vidinou zisku a plnou pusou „sociálních ohledů“ znovu zkoušejí pokračovat ve zhoubném díle devastace. Obnovená diskuse o prolomení územních ekologických limitů těžby, stanovených usneseními vlády z počátku devadesátých let, zpracovávání aktualizace státní energetické politiky bez diskuse výběru variant a bez jejich hodnocení z hlediska vlivů na životní prostředí se širokou odbornou i laickou veřejností, to vše nápadně připomíná „recidivu bolševického myšlení“.

Do tohoto konceptu pak bohužel dobře zapadá i útok Ministerstva průmyslu a obchodu na kompetenci Ministerstva životního prostředí posuzovat rozvojové koncepce, zpracovávané a schvalované na úrovni ústředních orgánů státní správy, z hlediska vlivů na životní prostředí. Podle návrhu MPO si budou resorty jako ministerstvo průmyslu a obchodu, ministerstvo

zemědělství, ministerstvo dopravy, ministerstvo pro místní rozvoj a další samy posuzovat koncepce, podléhající dle Směrnice EU 2001/42/ES takovému posouzení. Že by jim to vyhovovalo, o tom není pochyb. Jak kvalitní by takové posouzení bylo, o tom lze ovšem pochybovat už na základě dosavadních zkušeností s většinou z nich. Jen málokterou koncepci mohlo MŽP svým stanoviskem schválit bez požadavků na přepracování nebo doplnění, dvě pak muselo „pocítit“ dokonce záporným stanoviskem. Budou takto „přísná“ jmenovaná ministerstva sama na sebe? Nebo spíše environmentální hodnocení důsledků svých rozvojových koncepcí budou přizpůsobovat vlastním resortním zájmům, pokud je vůbec budou dělat, jako tomu bývalo před rokem 1992?

Že se MPO s takovým návrhem pokusilo přijít, to nás neudivuje. Co je však naprosto nepochopitelné, je to, že se tento názor podařilo prosadit na jednání vlády 4. června a tato absurdita tedy půjde do Parlamentu České republiky jako vládní návrh novely zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí! A to přes to, že na MŽP to už 11 let rutinně funguje, tento úřad má vybudováno i potřebné odborné zázemí, zatímco všechny tyto ústřední orgány takové útvary budou teprve muset budovat, takže to bude znamenat zvýšené nároky na státní rozpočet, že se tím ztratí jednotné metodické vedení v této oblasti, podstatně zkomplikují informační toky uvnitř i navenek, směrem k orgánům EU, že nelze zaručit kvalitu takových posouzení, neboť MŽP má být opět „degradováno“ na pouhé „připomínající“ místo v rámci běžného připomínkového řízení k materiálům pro jednání vlády a koncepce neschvalované vládou se k němu nemusí dostat vůbec. Dodatek navržený MPO navíc je zcela nespojitelný s ostatními ustanoveními zákona, takže z vlády odchází úplný legislativní zmetek.

Je to jen další krok k postupné „demontáži“ kompetencí MŽP a k jeho „sterilizaci“. Postupně se tak daří za pasivní asistence slabých ministrů životního prostředí přibližovat stav, který tu byl před rokem 1990, kdy žádné ministerstvo životního prostředí neexistovalo „a taky to šlo“. Jak, to jsem popsal na začátku tohoto článku. Teď už nám zbývá jen doufat, že v Parlamentu budou mít poslanci a senátoři více soudnosti, než předvedli členové vlády. Jinak nám pomáhej Bůh.

Martin Říha

6.5 NATURA 2000 a ostatní zájmy v území České republiky

Sečteme-li dnes výměry velkoplošných chráněných území přírody v České republice, jako jsou národní parky a chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace a přírodní rezervace s maloplošnými chráněnými územími a dalšími kategoriemi ochrany přírody podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, s výměrou ploch teprve k územní ochraně připravovanými jako CHKO Poohří a další, dostaneme se již dnes na součet, představující něco mezi 16 – 18 % státního území. Přestože naše právní ochrana přírody a krajiny je velmi kvalitní a v ekosystémovém přístupu podle mého názoru předčí legislativu a praxi mnoha evropských zemí, včetně některých členských zemí Evropských společenství, plně kompatibilní s právem Evropské unie dosud není. Výrazem snahy učinit ji do našeho vstupu do EU plně kompatibilní je návrh novely zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a již probíhající mapování lokalit aspirujících na zařazení do tzv. „evropské sítě chráněných lokalit přírody“ v rámci programu NATURA 2000. Kritéria pro výběr lokalit výskytu ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů a tzv. „ptačích území“ zavádějí toto mapování nejen do území a oblastí již chráněných podle dosavadní „národní legislativy“ ochrany přírody a krajiny, ale i mimo ně. A tady bychom s vědomím věci příštích měli dobře vážit, co z toho, co vzejde z uvedeného mapování, skutečně přihlásíme k ochraně jako součást oné „evropské sítě ochrany přírody“. Nemělo by se nám stát, aby se příliš „velikášský“

program, omezující ostatní aktivity a funkce v území stal další překážkou ekonomického rozvoje, výstavby sídel, potřebné technické a dopravní infrastruktury nad únosnou míru podílu státního území, kterou je podle mého názoru maximálně 20 % státního území. Proto bychom měli nad dnešní rozsah ochrany přihlásit jen ekotopy skutečně unikátní a z těch ostatních, s větší četností výskytu jen ty, které nejsou podle schválené územně plánovací dokumentace velkých územních celků nebo jiných schválených koncepcí v rozporu s jinými územními zájmy, v nich obsaženými a schválenými. Konečný výběr lokalit NATURA 2000 by tedy měl být mimo jiné projednán a dohodnut s orgány územního plánování a regionálního rozvoje krajů a bez příslušných dohod by neměl být postupován „do Bruselu“. Abychom se nedožili toho, že nás bude „Brusel“ drasticky sankcionovat za nedodržování toho, co jsme si sami na sebe ušili, nebo aby se z naší republiky nestaly příčiněm jednostranného preferování zájmů ochrany přírody a krajiny jedna velká přírodní rezervace a skanzen historické architektury.

Přirozeným „kolbištěm“ pro vypořádávání nejrůznějších, často konkurenčních zájmů v území je disciplína územního plánování. Nemělo by se stát, aby v tomto případě byla „obejita“ a k vyhlášení došlo bez participace jejích příslušných orgánů. První obrovské sankce, uvalené na některé členské země EU za narušení území NATURA 2000 investičními záměry, by pro nás měly být dostatečným varováním, abychom se neunáhlili. Za náš systém ochrany přírody a krajiny se nemusíme od roku 1992 stydět a měli bychom si dobře rozmyslet jeho další plošnou extenzi nad politicky a hospodářsky únosnou a přijatelnou míru.

Martin Říha

6.6 O nás ? S námi !

Aneb „Strategie udržitelného rozvoje ČR“ očima aktérů z environmentální, ekonomické a sociální sféry.

Projekt Ústavu pro ekopolitiku.

Realistické (pesimistické) poznámky k předloženému materiálu

Za naprosto prvotní a zásadní východisko všech úvah, vč. témata č. 3 „Klíčové problémy ŽP“ považují prosazení stanoviska, aby udržitelný rozvoj (život) byl bezvýhradně ztotožněn s veřejným zájmem pro zúčastněné ze sfér environmentální, sociální i ekonomické. Dílčí, odlišné „veřejné zájmy“ oddalují příp. znemožňují dosažení udržitelného rozvoje (spíše života). Výraz „udržitelný rozvoj“ je vstřícným terminologickým ústupkem, který má zmírnit střety zúčastněných a trvalé napětí mezi nimi. Dojde-li k formální dohodě v situaci, kdy obsah pojmů bude mít pro zúčastněné strany různý význam (úděl mnoha mezinárodních smluv), bude dosažený efekt velmi sporný, v podstatě kontraproduktivní a rozpory se prohloubí. Bude se, nezávisle na proklamacích, směřovat k trvalé neudržitelnosti. „Veřejný zájem,“ v jeho dobové podobě je něco jako lhář ve fraku. Začíná silit názor, že jde vlastně o různé veřejné zájmy. Bude-li obecně přijat, změní se pouze používané výrazivo a problém zůstane.

Současný systém samosprávy (volby ve čtyřletých obdobích a rozhodující hybné síly voleb, mentální nepřipravenost obyvatelstva) nemohou být, obecně vzato, zárukou přijetí a naplňování principů udržitelného rozvoje. Úloha, či spíše podřízenost státní správy samosprávě (viz např. ustanovení zákona o obcích a řada neformálních vazeb mezi nimi), je zřejmě další systémovou brzdou, nikoliv pouze z hlediska tohoto obecného pojetí, ale i z důvodu kvalitního výkonu funkcí samosprávy i státní správy (nedostatečné vybavení morálně-volními vlastnostmi atd. – soukromé (skupinové) vlastnictví veřejných funkcí).

Další úvahu o třetím pilíři státu moci soudní, si odpustím, neboť jde o problémy rovněž všeobecné známé.

Chceme-li řešit problémy, musíme měnit jejich podstatu. Zatím se soustředujeme na nesystematické odstraňování následků, nikoliv příčin. Nic nového, že ?

Jiří Fencel

5. DOPORUČENÉ KNIHY A ČASOPISY

5.1 Bude Evropa patřit Zeleným?

Pavel Pečínka: *Zelená zleva? Historie ekologických stran v Evropě*. G plus G, Praha. 261 stran. Doporučená cena 249 Kč.

V listopadu 2002 vydalo nakladatelství Fedora Gála G plus G publikaci „Zelená zleva? Historie ekologických stran v Evropě”. Jde o čin velmi záslužný, protože problematiku vzniku a vývoje environmentálně orientovaných stran u nás dosud nikdo nezpracoval. Knížka se pravděpodobně nestane kasovním trhákem, ale jsem přesvědčen, že několik tisíc výtisků i na malém českém trhu své uplatnění najde. Knížka Pavla Pečínky přitom nepotěší jen příznivce Strany zelených, ale zaujme také členy environmentálních nevládních organizací, vysokoškolské studenty i širší veřejnost, které není stav a vývoj životního prostředí lhostejný.

S dvacetiletým zpožděním i u nás začíná být zřejmé to, co poznali obyvatelé Německa, Rakouska, Francie a dalších západoevropských zemí, kde jsou dnes Zelení etablovanou a obvykle parlamentní stranou – že kvalita života nespočívá jen v honbě za vyšším hrubým domácím produktem, ale také v kvalitním životním prostředí. Nebo, jinými slovy, že rozvoj, má-li být dlouhodobě udržitelný, nemá být jen ekonomicky životaschopný, ale také sociálně únosný a vůči životnímu prostředí citlivý. A především i u nás začíná být zřejmé, že k prosazování těchto cílů nestačí jen několik tisíc obětavých aktivistů v nevládních organizacích, ale že je třeba věrohodné a reálné politické síly, která by tyto cíle prosazovala jako prioritní.

Knížka Pavla Pečínky perfektně mapuje situaci v evropských zemích, a to nejen západoevropských, ale i středo a východoevropských, kde často asi nebylo snadné dostat se ke spolehlivým a dostatečně podrobným a aktuálním údajům. Větší pozornost je logicky věnována vývoji Strany zelených v ČR i posledním tendencím, které se do vydání knížky staly (snahy i revitalizaci Strany zelených a obnovení důvěry u environmentální komunity).

V knížce mi schází dvě věci, ale jsem si vědom, že jejich splnění by bylo spíše úkolem pro sehraný a štědrým grantem finančně zajištěný tým řešitelů:

Pozornost je věnována Evropě, mimoevropské strany jsou jen vyjmenovány (výčet pravděpodobně není úplný). Přitom vznik, vývoj a perspektivy „zelených” mimo Evropu, a především v rozvojových zemích, by mohl hodně napovědět, jestli se jedná o politický směr, který má šanci efektivně reagovat na dnešní globální, nejen environmentální, výzvy.

Text je zaměřen analyticky, prakticky schází pokus o zevšeobecnění (syntézu) poznatků a jejich interpretaci. Ale možná by výzva k zevšeobecnění a interpretaci měla být adresována

spíše samotným členům a příznivcům Zelených, kteří mají v rukou úspěch či neúspěch tohoto politického směru v našich podmínkách.

Moje poslední připomínka se týká názvu knihy. Ten jistě zaujme, ale je asi trochu zavádějící. Právě středoevropští a východoevropští Zelení (především v pobaltských státech) by mohli po zkušenostech s reálným socialismem ukázat, že „zelená“ nemusí nutně přicházet jen zleva, jak se to v západní Evropě obvykle dělo. Možná by stálo za diskusi pokusit se vyjasnit, jestli středové, či pravicově orientované strany mohou být vůči životnímu prostředí opravdu citlivé a prosazovat věrohodně udržitelný rozvoj. A pokud ano, proč se to až dosud děje výjimečně? Nebo tato otázka pozbývá smyslu a celé dělení politického spektra na levici, střed a pravici se stává věcí minulosti (viz heslo Zelených „nejsme ani nalevo, ani napravo, ale vepředu“)?

Knížka rozhodně stojí za přečtení a stojí za to si ji koupit. Může sloužit jako „malá encyklopedie“, která v domácí knihovničce může dobře posloužit. Přeji si, aby autor měl dostatek času a také klidu na psaní další, snad obdobně orientované knížky. Věřím, že tvůrčí energie a inspirace k tomu má dost.

Pavel Nováček

5.2 Ohrožená kultura

Helena Norberg-Hodge: „*Dávné budoucnosti*“

Ladakh je oblastí v nejsevernější části Indie. Leží severně od Himalájí v sousedství Tibetské náhorní planiny. Až donedávna byl Ladakh jedním z mála míst nedotčených západní monokulturou, která zaplavila svět; když jsem tam roku 1975 přijela, život na vesnici byl stejný jako před 800 lety.

Navzdory své rozloze (40 tisíc čtverečních mil, tj. cca 90 tisíc km²) má Ladakh jen asi 120 tisíc obyvatel [1,3/km²]. Situován v deštném stínu Velké Himaláje je převážně pouští. To spolu s vysokou nadmořskou výškou působí, že je zde velmi tvrdé podnebí. Od počátku si zde lidé uvědomovali, že příroda má hranice. Aby mohli přežít, rozvinuli tradice, které jim umožnily žít v harmonii a v rovnováze s přirozeným prostředím - tradice, které udržely stabilní populaci a zabránily dělení země. Vesnice jsou soběstačné v mnoha směrech. Jsou modely Gándhiovských demokracií. V oblastech, kde je aluviální ledovcová voda, byla v poušti vytvořena pole, a ta jsou zavlažována. Hlavními obilninami jsou ječmen a pšenice, a ve vrcholném létě roste i nějaká pastva pro ovce, krávy, yaky a dzo (hybrid yaka a krávy). Ladakh přežívá jen díky tomu, že se svými přírodními zdroji nakládá šetrně. Není tam vůbec žádný odpad. Zřídka se vyskytující stromy - meruňka, vrba a topol - se nikdy nepoužívají jako palivo, přestože zimy jsou velmi tuhé, až -40 st. C. Zachází se s nimi velmi opatrně, a jejich dřevo se používá jen na stavby a na pracovní či hudební nástroje. Sušený zvířecí trus slouží jako palivo a lidskými výkaly se hnojí. Každý dům má kompost a odpad se tak recykluje.

Opatrným užíváním zdrojů a životem v harmonii se země vytvořili obyvatelé Ladakhu (Ladačané, orig. Ladakhi) společnost s poměrně vysokou životní úrovní. Uvážíme-li omezení dané extrémní vzácností (scarcity) zdrojů, tvrdým a obtížným prostředím a tím, že zde lidé využívají techniku doby kamenné, je úspěch zdejších obyvatel zcela pozoruhodný. Mnozí lidé ze západu by považovali za nemožná jen pouhé přežití v takových podmínkách. Avšak Ladačané nejen přežívají, oni i prosperují. Skutečně každý je dobře živený a zdravý, a lidé vyprodukují i něco navíc, což jim dovolí koupit si i něco luxusního - jemný brokát, šperky a vzácné kovy. Prakticky veškerá ekonomická činnost probíhá ve velmi krátkém období.

Během čtyř letních měsíců si zajišťují všechny základní potřeby v oblasti potravy, oblékání i bydlení. Dokonce i pletení a předení probíhá převážně v létě. Během zbývajících osmi měsíců je dostatek volného času, probíhají dva týdny trvající svatby, klášterní festivaly, vyprávějí se pohádky a povídky a provozuje se hudba. Jediné práce, které se musí dělat i v zimním období, jsou chození pro vodu a krmení zvířat.

I na vrcholu pracovní sezóny, v době žní, kdy lidé pracují 18 hodin denně, je práce prokládána hrou. Celá rodina i s přáteli jsou pohromadě na poli, všichni - od praprarodičů po prapravnuky si vzájemně pomáhají a společně zpívají. A vždy se najde chvíle na přestávku a společné popití místního ječného piva. Pokud jde o kvalitu života, Ladačané si počínají mnohem lépe, než by člověk očekával od preindustriální společnosti. Mezi všemi členy společnosti je vysoká úroveň kooperace, rozdíly mezi bohatými a chudými, mezi mladými a starými, mezi muži a ženami jsou jen minimální. Role jsou flexibilní. Některé práce dělají více muži, jiné více ženy, avšak s výrazným dělením práce na mužskou a ženskou se nesetkáváme. Specializace je jen malá, a tak práce nebývá ani monotónní, ani nudná. Každý umí pěstovat, každý umí stavět domy, pěstovat muziku i příst. Zločin jakéhokoli druhu je natolik neobvyklý, že prakticky neexistuje. Bez starosti se můžete v noci procházet. Ani když na party přeberou pití, nejsou lidé agresivní.

Spolupráce (kooperace) a nikoli soutěž (kompetice) je u základu ladacké společnosti. Je to vidět ve všech oblastech života, sdílením domácích úkolů a střídáním při pasení ovcí počínajíc a vztahy mezi dětmi končíc. V tomto ohledu jsem udělala jedno velmi zajímavé pozorování: děti v Ladaku se nikdy nedělí do věkových skupin. Naopak, tráví svůj čas mezi různě starými lidmi a jsou s nimi ve stálé interakci. To má významné důsledky. Ladacké děti mají užitek z pomoci a podpory, které jim jejich starší společníci mohou poskytnout. Představte si pokoj s třiceti ročními dětmi. Žádné z nich neumí chodit, všechny zápasí, aby udržely rovnováhu. Jak by mohlo jedno druhému pomoci? Nyní si představme místnost, v níž jsou lidé od jednoho do třiceti let. Představte si ten rozdíl! Představme si, jak různě se budou vyvíjet jedinci, budou-li vyrůstat v tak rozdílném společenském kontextu. To je jen jeden z mnoha důvodů, pro které jsem výrazně změnila své představy o lidské podstatě. Když jsem viděla extrémní rozdíly mezi preindustriální a tradiční společností na straně jedné a společností industriální na straně druhé, dospěla jsem k závěru, že sociální prostředí působí na člověka a formuje ho v ohromné míře, zvláště když jde o tak významné charakteristiky, jakými jsou kooperace a agrese.

Snad nejdůležitější charakteristikou Ladačanů, tou, která nejvíce ovlivnila mé názory o lidské přirozenosti, je jejich pozoruhodná radost ze života. Zprvu jsem si myslela, že se Ladačané hodně usmívají a vypadají šťastnými, avšak jistě že v nitru jsou jako jiní lidští tvorové - s pocity žárlivosti, zlosti a deprese. Avšak když jsem s nimi několik let žila, že onen úsměv hluboce souvisí s vnitřním mírem a spokojeností. Až příliš dramaticky, jak se Ladakh začal měnit pod vnějšími vlivy a začavší modernizací, jak se u lidí v „moderním“ sektoru začaly projevovaly tytéž znaky depresí, neklidu, zlosti a agrese, které jsem dobře znala ze Západu. Pozorování, jak se jednotliví Ladačané měnili s měnící se technikou, ekonomickými tlaky a vzděláním, tedy s měnící se společností, přesvědčivě dosvědčuje, jak silně jsou jednotlivci ovlivňováni společenskými tlaky. A tradiční Ladakh mi ukázal, že je možné mít společnost, která lidské štěstí a spolupráci podporuje.

Ladakh je především buddhistickou oblastí s více než 2000letou tradicí. Znaky Buddhismu jsou všude. Každá vesnice má svůj klášter, při každé cestě jsou modlitební kameny. Je však zajímavé, že je tu i nezanedbatelné množství muslimů a v hlavním městě Lehu v malých

množstvích žijí i hinduisté, křesťané a sikhové - a všechny tyto náboženské skupiny pokojně koexistují.

Domnívám se, že jádrem všech velkých světových náboženství je jednota - vzájemná provázanost veškerého života. Buddhismus opravdu filozoficky klade zvláštní důraz na omezenost světa smyslů (v protikladu k vědě, která přikládá hodnotu jen tomu, co se dá registrovat, vymežit a objektivně měřit). Zatímco se zdá, že věci mají svou vlastní, separovatelnou existenci, jak tomu je na úrovni smyslů, mnohem důležitější, hlubší, transcendentní pravdou je vzájemná závislost věcí a jednota jednotlivce a vesmíru. Jestliže meditujete, jestliže hloubáte, tato jednota se stane zřejmou a iluze oddělenosti věcí zmizí.

Tento světový názor založený na vzájemné závislosti jde ruku v ruce se způsobem života, v němž se vše jeví jako propojené, kdy si lidé jsou vědomi závislosti jednoho na druhém a na zemi a kde odpovídající vztahy jsou zřetelně viditelné a harmonické. Kontrast s naší společností je doslova zarážející. Na Západě vzestup vědy byl provázen poklesem religiosity (orig.: beliefs) (a i jinde na světě má modernizace podobný efekt), a náš způsob uvažování, který se opírá o představu vzájemné oddělenosti věcí vytvořil svět, v němž člověk je oddělen od člověka i od země.

Možná jsem ve vás vzbudila představu, že Ladakh je nebe na zemi, že tam je vše dokonalé. To bychom se však dostali daleko od pravdy - nic není dokonalé. Vždy bude jak věci „zlepšovat“, ať již v oblasti zdraví, zemědělství či architektury. Zvláště fyzické nepohodlí, především způsobené tuhými zimami, je skutečným problémem. Je však důležité neztrácet ze zřetele celistvost. Asi dnes není na světě místo, které by bylo srovnatelné s Ladakhem. Je zde pokojná, usedlá a trvale udržitelná (rovnovážná / sustainable) společnost.

Protože Ladakh je v mnoha ohledech modelovou společností, je tragické vidět mladé lidi, jak začínají svou kulturou pohrdat a považovat ji za primitivní. Jak již jsme zmínila, když jsem tam v r. 1975 přijela, Ladakh byl takřka nedotčen západem (byla to skutečně vzácná situace, uvážíme-li, že Indiáni v obou Amerikách a jiné domorodé národy byli silně evropskou kulturou dotčeni před několika staletími. R. 1960 byla dokončena silnice spojující Ladakh s Kašmírem, avšak tato oblast zůstala stále nezměněna a - ze strategických důvodů, mimo dosah cizinců. Avšak náhle, na podzim r. 1974, se otevřela turistu.

Když jsem přijela, byla jsem pro mnohé lidi prvním západním člověkem, kterého v životě viděli. Mladí i staří byli tehdy hrdí na svou společnost, na to co mají, a považovali se za bohaté. Vzpomínám si, jak jsem jako host přítel Norboo přišla do vsi Hemia Shukpachan. Protože jeho vesnice byla obzvlášť krásná, s velkými palácovými domy, požádala jsem ho, aby mi jako kuriozitu ukázal nejchudší dům ve vsi. Po chvíli přemýšlení odpověděl: „My zde žádný chudý dům nemáme.“ - To bylo před devíti lety. Loni jsem zaslechla, jak Narboo nějakému turistovi říká: „Jen kdybyste nám mohli nějak pomoci. My Ladačané jsme tak chudí.“

Změna, kterou pozoruji, mi rve srdce. Lidé sami sebe vnímají úplně jinak. Kvůli velmi zkruslenému obrazu vnějšího světa, který jim přináší kontakt s turisty, mladí lidé se začínají považovat za chudé a o ošizené (deprived). Od chvíle, kdy se Ladakh otevřel, dochází k invazi asi 15 tisíc bohatých lidí ze Západu ročně. Jde o bohaté lidi, kteří mohou cestovat tisíce kilometrů jen tak, pro potěšení. Přijedou na pár dní a utrácejí řádově 100 liber denně. V subsistentní ekonomice, kdy základní potřeby jsou opatrovány bez peněz, to je asi jako kdyby

Mart'ané přijeli do Bristolu a utráceli tu denně tak 50³ liber. 100 liber je částka, již utratí rodina v Ladakhu za rok, používajíc peníze jen na luxusní předměty.

Dopad na mládež je úděsný. Najednou začínají považovat své rodiče a prarodiče za hlupáky, když těžce pracují a v práci se ušpiní, zatímco kdokoli jiný utrácí spoustu peněz za cestování a při tom nic nedělá. Pro Ladačany, práce znamená fyzickou práci; pojem stresu pocházejícího z duševní práce je zde neznám. Mladí si začínají myslet, že jste-li moderní, tak prostě nepracujete - stroje vykonají práci za vás. Pochopitelně, že pak chtějí dokázat, že oni nepatří do oné primitivní bandy zemědělců, nýbrž že jsou součástí moderního světa s jeans, se slunečními brýlemi, rádiem a motocyklem. Ne že by jeans pro své vlastnosti byly v centru jejich zájmu - často jsou dokonce nepohodlné, avšak jsou symbolem moderního světa. Podobně filmy v kinech, kde se jezdí dokola ve sportovních autech a střílí na lidi - tedy násilí - budí dojem něčeho moderního a stojícího za obdiv.

A tak být Ladačanem jim není dost dobré. Dělá se vše co směřuje k zdání modernosti. Je tragické, že to znamená stěhování z venkova do hlavního města, kde lze vydělávat peníze, za něž lze koupit všechny krásy moderního světa. Základní potřeby tedy nelze získat z místních zdrojů. Musí se dovážet „moderní“ oblečení, v moderních betonových domech se musí jíst moderní potrava; musí se jíst dovážená rýže a mouka. Ony moderní betonové domy jsou důsledky změn v postojích, které jsem právě popsala, kombinované s obvyklou rozvojovou praxí. Tradiční architektura lahodí oku; reflektuje okolí a užívá lokální materiály: hlínu [??], kámen a dřevo. Domy s rovnou střechou odpovídají klimatu v oblasti, kde neprší. Nové budovy v Lehu jsou úplným protikladem - stejné betonové krabice, symboly globální monokultury, jaké jsou ve Florencii, v Pekingu či v Los Angeles. Jsou ošklivé, působí cize a nejsou vhodné do žádného prostředí. říká se, že jsou ekonomičtější, avšak materiály na ně je třeba kupovat, a v případě Ladakhu, doslova vlečeny třemi himalájskými průsmyky. Představuje to dva dny na nákladních autech. Nejhorší však je, že tato orientace na západní materiály a metody vede k centralizaci a k urbanizaci. Aby využili tyto nové rozvojové trendy, musí se lidé tísnit ve městech. Náhle jsou odříznuti od svého přirozeného prostředí. Země, která jim po staletí byla zdrojem na cihly z bláta, je od nich najednou vzdálena, a oni musí platit dopravu stavebních materiálů auty.

I z hlediska ekonomiky Západu jsou nové cesty méně ekonomické než staré. A v širších perspektivách jejich dosahu jsou hrůzně drahé. Zdraví obyvatel ve městech se zhoršuje a objevují se do té doby neznámé žaludeční a jaterní problémy. Změnily se mentální postoje lidí. Alkoholismus je jinou zcela novou hrozbou zdraví. Dříve lidé pili a i se třeba trochu opili při party, ve společensky radostné situaci. Nyní je ve městech dost lidí, kteří snaží utéci před sebou samými a stávají se závislými na alkoholu. Vzrůstá násilí. Jemně, avšak podstatně je stará provázaná společnost narušována a kvalita života klesá. Ženy, které v tradičním sektoru měly silnou, takřka rovnou pozici (almost equal position), si najednou uvědomují, že v nové industrializaci pro ně není místo. I staří lidé jsou vylučováni není pro ně uplatnění ani místo v křečovitém městském prostoru. A muži dělají stále tutéž monotónní práci po jedenáct měsíců v roce.

Současně s industrializací přichází západní systém vzdělání, jehož původ není zřejmý, avšak který je integrální součástí západní monokultury. Přichází ruku v ruce s technikou a průvodním ekonomickým systémem. Děti zápasí s Illiadou, a přitom se neučí, jak děla boty z yačích chlupů nebo jak stavět dům z blátových cihel (adobe house). Pokud se učí jak stavět, tak z inženýrského hlediska s betonem a ocelí. Pokud se učí, jakl dělat boty, tak z plastické hmoty v továrně. Pokud se učí, jak pěstovat ječmen, tak z knih vycházejících ze západního

monokulturního systému, který vůbec nebere v úvahu místní zvláštnosti. Tyto knihy nemají představu o podmínkách ve výšce přes 3300 m n.m. a o širokém spektru druhů ječmene zde pěstovaného. Nemohou říci nic k místním rozdílům v půdě a klimatu, s nimiž místní hospodář musí být v souladu. Důsledkem toho je, že dítě, které prošlo takovou vzdělávací soustavou, nemůže přežít na vesnici. Může žít jedině jako urbanizovaný spotřebitel ve městě. Chce-li další vzdělání, musí jít do Delhi, a když ho získá více, může přežít jedině v Americe nebo v Anglii.

Zorným úhlem Západu jsou všechny tyto změny „pokroky“. Všechny tyto změny zvyšují hrubý domácí produkt, který v tradiční ekonomice je nulový. Západní systém prostě není schopný klasifikovat tradiční subsistentní ekonomiky a považuje je za bezcenné. Např. Bhutan, který jsem navštívila v roce 1984 a který je Ladakhu velice podobný, byl světovou bankou označen jako nejchudší mezi chudými. A nejenže moderní hodnotící metody nemohou vyjádřit cenu tradičních systémů, nýbrž ony také zcela pomíjejí nefinanční náklady systémů nových - ničení lidí a prostředí, psychologické důsledky nezaměstnanosti, znečištění země, vody a vzduchu.

Konvenční rozvoj je jako parní válec pokrývající zemský povrch umělým systémem - životním stylem, který není propojen se zemí a nerespektuje nepřebernou rozmanitost lidských kultur. Tak se „pokrok“ dostává zcela mimo dosah posvátného principu propojenosti všeho života na zemi.

Avšak, musí existovat jiné způsoby rozvíjení, kde je skutečná nutnost změny, způsoby, které respektují naši závislost na zemi. Pokoušela jsem se v Ladakhu dokázat, že existuje alternativa, že je cesta k pozvednutí preindustriálního způsobu života při použití přiměřených technických prostředků. Je šance pozvednout životní úroveň Ladačanů tak, že to bude modelem nejen pro rozvojové země, nýbrž i pro nás na Západě.

V Ladakhu jedním ze skutečných problémů jsou velmi chladné zimy. Tradičně se čas tráví kolem kouřícího hnůj spalujícího topeniště. V hlavním městě ti, kdo si to mohou dovolit, začali topit dováženým uhlím. Aby si mohli dovolit, musí si najít místo v moderní peněžní ekonomice a zřít se práce na venkově. Zde je počátek inflační spirály.

První přiměřená technologie, již jsem pomáhala zavádět, byl systém známý jako TROMBE WALL sluneční vytápěcí systém. Byl to krok velice úspěšný. I když vnější teplota klesla na -15 st. C, uvnitř TROMBE ROOM zůstávala teplota stále kolem +20 st. C, pouze s malými fluktuacemi. Zatím bylo v Ladakhu zřízeno asi 60 těchto systémů; blízko Lehu je nemocnice a Tibetská dětská vesnička, které jsou takto vytápěny, a další jsou rozsety jinde po Ladakhu. Jsou levné - je třeba koupit jen sklo, a to lze udělat v Lehu, a zbývající materiál tvoří tradiční blátové cihly a dřevo. Jako výsledek, ony stěny se velice dobře spojují s tradiční architekturou a okolím, a - co je ještě důležitější - hospodář může zvýšit svou životní úroveň, aniž by narušoval svou vazbu s prostředím.

Toto počáteční úsilí bylo v Ladakhu velice oceněno, a kolem projektu se utvořila místní pracovní skupina, známá jako Ladacká ekologická rozvojová skupina. Nyní má asi 100 členů ze všech oblastí života. V Lehu jsme zřídili středisko pro aktivity této skupiny (většina její práce ovšem stále probíhá na venkově) tak, aby bylo možno uplatňovat vliv na mladé lidi mající moderní vzdělání, kteří představují největší sílu pro změny ve společnosti.

Ve středisku je knihovna, kde Ladačané mohou číst o tom, co Západ říká o zdravých, trvale udržitelných společnostech. Poskytuje alternativní možnosti mladým inženýrům,

zemědělským odborníkům a lékařům, kteří by se jinak dovídali jen o cementu, pesticidech, umělých hnojivech a antibiotikách. Ve středisku jsou také příklady přiměřených technik, které jsme v Ladakhu zavedli.

Jedním z nejdůležitějších záměrů projektu je ukázat, co je na Západě skutečně moderní: že není moderní jíst bílý chléb a bydlet v betonovém domě, nýbrž že ekologie, tmavý chléb a staré kamenné domy jsou moderní. Je velmi důležité, aby v Ladakhu byl znám západ z této strany - je to náš nejpřesvědčivější argument. To, že Západ hledá alternativy k industriální společnosti a že existují paralely mezi jeho ideály a tím, co v Ladakhu je, je přesvědčující. Na západě dávají větší peníze za tmavý chléb, za čistou vlnu a bavlnu, a dokonce jsou s to zaplatit 2 tisíce liber za švédský kompostovací záchod, který je v podstatě právě takový, jaký se v Ladakhu běžně užívá!

Originál otištěn ve sborníku Button, J. (ed.): The Green Fuse. London 1990

Přeložil Jiří Nečas

Česky nepublikováno

5.2.1 Dávné budoucnosti - recenze

Na severu Indie, vysoko na Tibetské náhorní plošině leží asi 100 tisíc kilometrů čtverečních velké území Ladaku, obývané zhruba 130 tisíci Ladačanů. Svě pozoruhodné dojmy a zkušenosti z této staré kulturní oblasti shrnula britská folkloristka a lingvistka Helena Norberg-Hodge do knihy Dávné budoucnosti, přeložené do více než dvou desítek jazyků, mezi nimiž je od letoška i čeština. Vydáním knihy v překladu Jitky Klinkerové obohatilo brněnské nakladatelství hnutí Duha náš knižní trh o hodnotný titul.

Autorka přijela do Ladaku studovat tamní život a kulturu v polovině sedmdesátých let. Tehdy tam prakticky vůbec nezasahoval vliv západní (euroamerické) kultury. Sice drsný, avšak klidný a spokojený život probíhal v Ladaku po staletí v harmonii s přírodním prostředím. Radost ze života, spontánní mezilidská spolupráce, bezpečná ekonomika a absence stresů a zločinnosti byly pro Ladak až do třetí čtvrtiny našeho století charakteristické. Indická vláda ze strategických důvodů udržovala tuto oblast uzavřenou pro cizince. Jakmile se otevřela možnost turismu, nepřipravená ladacká kultura začala být doslova deptána invazí západního životního stylu s reklamou, závislostí na penězích, neustálým pohybem atd. Rovnováha společnosti s prostředím byla narušena, přišly stresy a zločinnost, narušil se duch vzájemné spolupráce, nastoupila konkurence spojená se závistí. Stmelenost rodin přestala být samozřejmostí.

První části knihy popisuje tradiční Ladak, druhá je věnována změnám vyvolaným vstupem západní civilizace. Vyvrcholením Dávných budoucností je poslední, třetí část. Autorka zde uvažuje o další možné cestě Ladaku a Ladačanů, která by spojovala klady tradičního způsobu života s pokrokem. Vede přitom čtenáře k zamyšlení nad naším evropským způsobem života, nad našimi hodnotami, nad naší orientací, nad naší kulturou. Osloví snad každého člověka, kterému není lidský život lhostejný. Pro křesťansky orientovaného čtenáře jsou úvahy o tradičních ladackých hodnotách v konfrontaci s naším euroamerickým životním stylem obzvlášť inspirativní.

Jiří Nečas

5.3 Bedrník pro zdraví...

U zrodu dvouměsíčníku Bedrník stála provokativní otázka (inspirovaná výzkumem provedeným Společností pro trvale udržitelný život): Je česká populace plně gramotná? Máme-li na mysli ekologii, musíme si odpovědět, že není a nemůže být, protože ekologie a environmentalistika jsou oblasti, kde se poznání i praxe prudce vyvíjejí. Bedrník je časopis, který se snaží tuto dynamiku zachycovat a snižovat, tak mezery ve vzdělání. Je to časopis pro ekologickou gramotnost (ekogramotnost) určený především pro učitele, ale také pro každého, kdo se zajímá o ekologii, životní prostředí, udržitelný rozvoj.

Časopis vydává Středisko ekologické výchovy SEVER pro Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina od listopadu 2002. Bedrník se jmenuje podle „čarodějné“ rostliny, jejíž účinky známe ze slov lidové písně: *Pijme pivo s bobkem, jezme bedrník, nebudeme stonat, nebudeme mřít...* Časopis dbá o zdraví ekologické, komplexní, systémové, celostní... Autory Bedrníku jsou zkušení pedagogové středisek ekologické výchovy a odborníci na hledání udržitelného životního stylu a hospodaření.

O čem se v Bedrníku dozvíte, ukažme na příkladech z již vydaných čísel. Inspirativní část nabídla praxi ověřené typy: Jak ve Vsetíně úspěšně realizují program *Škola, místo k životu*, jak ve školách ušetřit energii na osvětlení a zpracovat za účasti dětí malý energetický audit, který může přinést škole odbornou pomoc i peníze. Představil se jičínský *Čtyřlístek* – jedna z nejkrásnějších školních zahrad u nás, dále samota Muchovice v Beskydech, kde za pomoci návštěvníků pěstují v lesní školce původní beskydské dřeviny. Chaloupeckou výzvu *Zachraňte školní zahrady!* doplnil přehled všeho, co se může objevit v zahradách, které mají být radostí pro děti i dospělé. Iniciátorka Květoslava Burešová nabádá: Heslem doby je „Pryč s uklizenou zahradou“. Její článek doplňuje Helena Vlašínová filozoficko-poetickou otázkou: „Rýt, či nerýt, to je oč tu běží.“ Odpovídá, že nerýt, a dává návod, jak to dělat jinak. Pražské sdružení *SRÁZ* neboli *Společně za radostí a zdravím* představilo svůj projekt *Noemova archa*, který zachraňuje původní česká plemena hospodářských zvířat. Ta jsou k vidění v Toulcově dvoře v Praze. O zkušenosti, jak si opatřují biopotraviny, se podělili Ostraváci z občanského sdružení *Vita*. V rubrice *Názory* se čtenáři Bedrníku dověděli, co dělá češtinář a krtek v ekosystému. Reakce přišly hned v následujícím čísle. Čtenář z Liberce na základě své studentské zkušenosti zdůrazňuje význam osobního prožitku ve vzdělávání učitelů. „A to jako fakt musím sníst 16 jablek, když chci osm hodin spát? Já myslela, že když spím sama, tak nic nespotřebovávám, to je fakt šílený...“, shrnula svou zkušenost z lekce o energetických úsporách žačka v Postřezích. Ze stránek Bedrníku se dozvíte i to, že v průzkumu ekogramotnosti v regionu Jaderné elektrárny Dukovany, na Vysočině, pouze 20,5 % z dotázaných slyšelo někdy o pojmu udržitelný rozvoj. V Bedrníku vyšly Útržky z Lesní pedagogiky, ukázky z chystaného překladu rozsáhlé německé příručky pro vzdělávání a smysluplnou zábavu v lese. Články jsou špičkovány semtam kvizem, jindy návodem na hru či jinou prakticky využitelnou aktivitu.

Kromě inspirace z praktické ekologické výchovy Bedrník přináší odborné informace. Mapuje témata systematicky a srozumitelnou formou vždy za spolupráce s předními odborníky, jako jsou prof. Bedřich Moldan z Centra Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, energetický auditor Karel Srdečný z Ekowattu, ekologický architekt Aleše Brotánka, Radomil Hradil ze svazu ekologických zemědělců PRO-BIO, odborníci na udržitelné lesní hospodaření Michal Rezek a Jaromír Bláha či znalec v oboru ochrany přírody Petr Roth z MŽP. Dosud vyšla témata: udržitelný rozvoj, nízkoenergetické domy, biopotraviny, certifikované lesní hospodaření a evropská síť chráněných území Natura 2000. Chystá se doprava a odpady. Tyto přehledy obsahují vždy historické ohlédnutí, charakteristiku současné situace a standardů

v oboru a očekávaný budoucí vývoj. Vzniká tak jedinečná série původních faktografických článků o udržitelných přístupech v jednotlivých oblastech lidské činnosti. Na toto téma v čísle pravidelně navazují rozhovory s dalšími odborníky a stejné téma se vine i praktickými aktivitami a související nabídkou publikací, pomůcek, projektů, exkurzí, filmů, kurzů, cédéček... Každý Bedrník přináší i kalendářní přehled vzdělávacích akcí. Nakonec je nutno podotknout, že Bedrník se vyznačuje citlivou grafickou úpravou na recyklovaném papíru.

Bedrník bezplatně dostávají školy přihlášené do sítě M.R.K.E.V., která podporuje ekologickou výchovu. Další zájemci si mohou zajistit předplatné (35 Kč za jedno číslo, 210 Kč za celý ročník) na adrese SEVER, 542 26 Horní Maršov 89, tel. 499 874 280, e-mail sever@ecn.cz. Na této adrese si též můžete vyžádat ukázkové číslo zdarma.

Hana Kolářová

5.4 Knižní nabídka z nakladatelství GplusG

(Pouze výběr, celý ediční plán naleznete na [www stránkách](http://www.stránkách))

Při objednání knih poštou na dobírku nakladatelství účtuje cenu knihy s 10% slevou (při objednávkě přes internet) + poštovné, balné je zdarma. Internetový obchod je na adrese www.gplusg.cz

Knihovnám, školám a jiným neziskovým organizacím poskytuje nakladatelství slevu ve výši 30 %.

Adresa redakce : Nakladatelství G plus G, Biskupcova 78, 130 00 Praha 3

Tel./fax: 222 587 825, tel. 222 588 001

Mail: gplusg@gplusg.cz

5.4.1 Ekologie / Sociologie

Právo a politika konverzace – Jiří Přibáň

Soubor esejů na téma politické jednoty, rostoucí plurality a vztahu demokracie ke svobodě člověka a lidský právům. V knize se vyskytují odkazy na odbornou literaturu právníkou, sociologickou i filosofickou, ale současně také na beletrii a kulturní kritiku. Tímto zvoleným přístupem chce autor dokázat, že síla a naléhavost probíraných témat spočívá právě v tom, že mají schopnost prosadit se v rozmanitých kontextech naší kultury.

Brož., 112 stran, 169 Kč

Management pro malou planetu - W. E. Stead – J. G. Stead

Popis výrobních, obchodních, manažerských i organizačních postupů, které vedou k nejrůznějším formám šetrnosti k životnímu prostředí.

Brož., 286 stran, 199 Kč

Přemýšlení s Josefem Vavrouškem - Jan Keller

Po smrti významného vědce, ekologa i politika sestavil Jan Keller publikaci, ve které přehlednou a přístupnou formou shrnul názory jedné z českých ekologických veličin na trvale udržitelný život, ekonomické a tržní chování, roli OSN, spolupráci ekologických hnutí atd.

Brož., 180 stran, 70 Kč

Estetika sociálního státu - Zdeněk Konopásek

Sociální stát čelí od poloviny 70. let vážným potížím. Jak je řešit?

Brož., 341 stran, 199 Kč

Korupce na český způsob - Pavol Frič a kolektiv

Vůbec první komplexní publikace věnovaná korupci u nás. Brož., 302 stran, 230 Kč

Dítě v ohrožení - Peter Pöthe

Autor, psychiatr, tlumočí svá setkání s ohroženými dětmi s ohroženými dětmi s nadějí, že nám pomůže chápat jejich strádání a tím i nacházet cesty k řešení jejich problémů.

Brož., 180 stran, 169 Kč

Křižovatky budoucnosti - Pavel Nováček

Směrování k udržitelnému rozvoji a globálnímu řízení.

Brož., 280 stran, 199 Kč.

5.4.2 Aktuální téma / Publicistika

(Anotace naleznete na webových stránkách nakladatelství)

Jsem trans'ák! - Tereza Spencerová

Pohled do světa transsexuálů. Brož., 128 stran, 149 Kč

Chaos totalos. Správa z geta - Ingrid Antalová

Pohled do romské osady na východním Slovensku. Brož., 192 stran, 139 Kč, (slovensky)

Utřete tělesné šťávy- Petra Procházková, Jaromír Štětina

Silné příběhy lidí dohnaných krutostí válečného konfliktu mimo „vlastní“ společnost. Texty poukazují také na vztah mezi západní a islámskou civilizací. Brož., 76 stran, 99 Kč

Strůjci války a míru - Predrag Matvejević, Zlatko Dizdarević, Vidosav Stevanović

Balkánští vládcí, vojevní velitelé a „mírotvorci“: Franjo Tuđman, Alija Izetbegović a Slobodan Milošević, pohledem tří spisovatelů tří národností. Brož., 144 stran, 169 Kč

Za humny nejsou draci - Milena Holcová

Eseje o cestách napříč kontinenty, náboženstvím a kulturou. (připravuje se)

Pomalý potlesk - Ivan Hoffman

Výběr ranních poznámek předního publicisty. Brož., 128 stran, 129 Kč

Děti z planety D.S. - Olga Strusková

Upřímné zpovědi matek dětí s Downovým syndromem. Brož., 166 stran, 189 Kč

Cesty víry -

Lidé různých náboženství, profesí i rozdílných životních zkušeností se zamýšlejí nad vírou a vyznávají se z vlastní „cesty víry.“ Autory esejů jsou Milena Holcová, Jan Špáta, Jan Gogola ml., Jana Hrdá, Tomáš Halík, Ivan O. Štampach, Karol Moravčík, Baruch Myers, Benjamin Kuras. Brož., 160 stran, 169 Kč

Pohlavní štvanci - Leslie Feinberg

Pohled do světa transsexuality a transvestismu. Kniha s podtitulem Od Johanky z Arku až po současnost líčí dramatické osudy lidí, kteří se ocitli za hranicí bipolárního chápání sexuality.

Brož., 176 stran, 189 Kč

Dobří lidé v dobách zla - Svetlana Broz

Triatřicet autentických příběhů lidí, kteří zažili útrapy bosenské války.

Brož., 184 stran, 199 Kč

Únos demokracie - Luba Lesná

Svědectví o zákulisí slovenské tajné služby. Brož., 335 stran, 230 Kč, (slov.)

O jinakosti - Fedor Gál

Knihy esejů o toleranci, česko-slovenské vydání. Váz., 172 stran, 129 Kč

Všem sráčům navzdory - Jan Urban

Reportáže, rozhovory a úvahy na téma válka v Bosně. Brož., 176 stran, 83 Kč.

6. RÚZNÉ

6.1 Dny vděčnosti za stvoření

V křesťanském prostředí je snad stále běžné vědomí, že chléb, jídlo, není samozřejmostí, nýbrž Božím darem. Avšak i tam proniká myšlení dnešní doby, která se na jídlo nedívá jako na dar, nýbrž jako na výrobek. Pojmy rostlinná a živočišná výroba, které vzácnost tohoto daru znevažují, jsou více svědectvím o našem způsobu uvažování než relikty socialismu. I běžný evropský křesťan dnes inklinuje k tomu vnímat potraviny spíše jako zboží než jako výsledek zázraku růstu. Byť nepopírá, že to nejdůležitější probíhá mimo člověka a bez lidských zásluh, v praxi je přijímá jako komoditu získávanou směnou za peníze.

To, že máme co jíst, není samozřejmostí. Samozřejmostí však není ani to, že se máme čím odívat, že máme zdroje energie, že máme střechu nad hlavou. A těch nesamozřejmostí je daleko více. To, že máme kolem sebe lidi, s nimiž se můžeme sdílet, s nimiž si můžeme navzájem pomáhat a spolu se radovat. To, že můžeme vnímat krásu přírody, krásu vesmíru. Není samozřejmé, že svět se vším, co na něm je, vykazuje značnou stabilitu, že v něm fungují vynikající autoregulační mechanismy. To vše je důvod k vděčnosti – k vděčnosti Stvořiteli za celé stvoření.

Vděčnost znamená více než určité konstatování. Skutečná vděčnost ovlivňuje postoje, myšlení a jednání. Přírodovědné poznání nám stále zřetelněji připomíná, že celé stvoření je funkčním celkem, k němuž my, lidé, patříme a který můžeme – zevnitř – ovlivňovat. A to také činíme, avšak žel, že z větší části destruktivně. Spotřebováváme více, než je země s to obnovovat, produkujeme více odpadů, než je země s to absorbovat. Vděčnost za stvoření znamená postavit se vědomě proti tomuto počínání a působit konstruktivně: o stvoření pečovat a vzdělávat je.

Co to však konkrétně znamená? Na tuto otázku neexistuje jednoduchá odpověď. Její hledání je procesem, který nelze soustředit do určitého časového období. Přesto však je užitečné si při určitých příležitostech vděčnost za stvoření spolu s odpovědností z ní vyplývající zvláště připomenout a zdůraznit. Evropská křesťanská environmentální síť vyzývá církev ke konání dnů vděčnosti za stvoření, a to v průběhu září a října. Toto období začíná 1. zářím, které je v pravoslavných církvích „*dnem vděčnosti za veliký dar stvoření a proseb za jeho zachování a obnovu*“, zahrnuje svátek sv. Františka, muže, který předběhl svou dobu o více než osm set let tím, že si už tehdy uvědomoval ohromnou hodnotu Božího stvoření jako celku, a leží v něm i ty neděle, kdy se v evangelických sborech slavívá díkůvzdání za úrodu. Ekologická sekce České křesťanské akademie se od r. 2000 k této iniciativě Evropské křesťanské environmentální sítě připojuje a letos spolu s Ekumenickou radou církví a s Mezinárodním ekumenickým společenstvím vyzývá farní společenství, sbory, náboženské obce, kroužky křesťanské mládeže a další formální i neformální skupiny křesťanů, aby v tomto období pořádaly různé akce vyjadřující vděčnost za stvoření. Může jít o děkovné bohoslužby, mohou to být tematicky zaměřená modlitební shromáždění. Lze konat diskusní a meditační setkání věnovaná našemu vztahu k přírodě a k stvoření jako celku. Užitečné jsou

přírodovědně vzdělávací besedy. A rozhodně stojí za to zamýšlet se nad konkrétními náměty, např. nad omezením cest auty, úsporou energie k vytápění a svícení, omezením odpadu a jeho co nejširší recyklací. Je dobré společně hledat cesty, jak se postavit proti projevům nebezpečného novodobého pohanství, jímž je kult peněz – mamonu, který má negativní dopad na přírodu, na celý systém země. Lze doporučit pořádání konkrétních ochranných akcí v terénu. Při nich mj. vznikají cenné příležitosti pro setkání různých lidí, kteří pracují ve prospěch Božího díla, a to bez ohledu na církevní příslušnost.

Ve vztahu ke stvoření, k přírodě, máme my lidé velký dluh. Je třeba, aby všichni, kdo si tuto skutečnost uvědomují, ať se za křesťany považují či nikoli, ať patří k některé církvi či nikoli, svou lidskou odpovědnost na tomto poli aktivně projevovali. K vděčnosti za stvoření patří i vděčnost za všechny – v duchu sv. Františka řekněme – sestry a bratry, kdo se pro stvoření angažují.

RNDr. Jiří Nečas

6.2 Týden pro les

Hnutí DUHA Vás zve na týdenní pracovní pobyty na horách „Týden pro les“, pořádané ve spolupráci s o.s. Beskydčan, Lesy ČR, s.p. a Městskými lesy Volary. Tyto brigády jsou určeny nejširší veřejnosti a kladou si za cíl pomoci s obnovou přirozených horských lesů. Jen přirozené lesy dokáží účinně zadržovat srážky, a snižovat tak riziko povodní. Ubytování a strava jsou zdarma.

Termíny:

31. 8. - 6. 9. Beskydy, Muchovice pod Lysou horou (ve spolupráci s o.s. Beskydčan)

7. -14. 9. Jeseníky, Holčovice – Spálené (ve spolupráci s Lesy ČR, s.p.)

Bližší informace a přihlášky:

Hnutí DUHA, program Lesy, Bratislavská 31, 602 00 Brno, tel.: 545 214 431,

fax: 545 214 429, kontaktní osoba: Martin Sucharda,

e-mail: martin.sucharda@hnutiduha.cz, www.hnutiduha.cz

7 AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Pavel Šremer, prom.biol.</i> předseda sremer@cizp.cz	Liškova 633 140 18 Praha 4 tel.: 241717987 mobil: 602 455 510	Česká inspekce ŽP Na Břehu 267, Praha 9 tel.: 283 891 564 fax: 283 892 662
<i>Ing. Jiří Dlouhý</i> jiri.dlouhy@czp.cuni.cz místopředseda	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 tel.: 224 320 164 mobil: 603 841 304	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 353 fax: 251 620 441
<i>Ing. Karel Jech</i> karel.jech@ecn.cz místopředseda	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 603 473 425	Ministerstvo ŽP Vršovická 65, 100 10 Praha 10 Tel.: 267 122 419
<i>RNDr. Miroslav Martiš, CSc.</i> martis@ri.ipex.cz místopředseda	Mánesova 1087/7 251 01 Říčany tel.: 323 602 450	Ústav aplikované ekologie 281 63 Kostelec n. Č. lesy tel./fax: 321 697 500

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>PhDr. Ivan Rynda</i> ivan.rynda@czp.cuni.cz	Brigádníků 149/2957 100 00 Praha 10 tel. 274 820 828 mobil: 737 756 429	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 354 fax: 251 620 441
<i>RNDr. Martin Bursík</i> martinbursik@mbox.vol.cz	Sněmovní 147/7, 118 00 Praha 1 tel.: 257 531 655	Ecoconsulting s.r.o. Sněmovní 7, 118 00 Praha 1 tel/fax.: 257 53 2 643
<i>Ing. Ivan Dejmal</i> dejmal@mistral.cz	Kamenická 45, 170 00 Praha 7 tel./fax: 233 382 080	
<i>RNDr. Jiří Kulich</i> sever@ecn.cz	Středisko ekologické výchovy SEVER 542 26 Horní Maršov tel.: 499 874 280, 499 874 326, fax: 499 874 181	
<i>Ing. Miroslav Punčochář</i> punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1995 148 00 Praha 4 tel.: 272 933 906	AV ČR, Ústav chem. procesů Rozvojová 135 165 02 Praha 6 tel.: 220 390 298 fax: 220 920 661
<i>PaedDr. Jiří Roth</i> jiri.roth@worldonline.cz	Jiráskova 4211 430 03 Chomutov tel.: 474 620 843	
<i>Ing. Ondřej Velek</i> ondrej.velek@ecn.cz	V Násypu 3 152 00 Praha 5 tel.: 251 554 712 mobil: 604 334 424	Nadace Partnerství Krátká 26, 100 00 Praha 10 tel.: 274 816 727

Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Ing. Jaroslav Mejzr</i> předseda jaroslav.mejzr@compexdata.cz	Pštrossova 4 110 00 Praha 1 tel.: 224 910 847	Compexdata Bohemia, s.r.o. Boleslavova 38, 140 00 Praha 4 tel./fax: 261 216 677
<i>Hana Horynová</i> hana_horynova@env.cz	U Kombinátu 31 100 00 Praha 10 tel.: 274 820 853	MŽP, Vršovická 65 100 10 Praha 10 tel.: 267 122 913 fax: 267 310 920

Ostatní

Jméno	Adresa
<i>Ing. Eva Vavroušková</i> tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 604 171 921
<i>Dana Kpanicová</i> účetní kpanicova@systemix.cz	Herálecká 1/957, 140 00 Praha 4 tel.: 241 410 138 mobil: 777 696 917

Pracovní skupiny

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
Pro pražské problémy	<i>Jiřina Juláková</i>	Ve Svahu 1, 147 00 Praha 4 tel: 241 431 844
Pro energetiku	<i>Ing. Milan Miessler</i>	Na Stárce 8, 150 00 Praha 5 tel./fax: 257 220 366
EIA sekce	<i>Miroslav Martiš</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro ekolog. výchovu	<i>Ivan Rynda, Jiří Kulich</i>	členové předsednictva – viz adresář
Pro ekozemědělství	<i>Karel Jech</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro dopravu	<i>Jan Zeman</i> zeman@ceu.cz	Český ekologický ústav Kodaňská 10/54, 100 10 Praha 10, tel.: 271 740 867
Pro ochranu lesů	<i>Ivan Rynda</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro odpady	<i>Miroslav Punčochář</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro trvale udržitelná města	<i>Miroslav Petr</i>	Východočeská pobočka – viz adresář
Pro IPPC	<i>Pavel Šremer</i>	předseda – viz adresář

Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Bělokarpatská <i>Ing. arch. Jana Hajduchová</i> stuz@uh.cz	Prostřední 41 686 01 Uh. Hradiště tel.: 572 540 663	STUŽ, reg. pob. Bílé Karpaty Palackého nám. 293 686 01 Uh. Hradiště tel.: 572551637
Chomutovská <i>PaedDr Jiří Roth</i>	člen předsednictva – viz adresář předsednictva	
Českolipská <i>RNDr. Jaroslava Formanová</i> <i>Michaela Komersová (adm.)</i> michaela.komersova@up.mpsv.cz	Dolní Libchava 194 470 01 Česká Lípa	
Jizerskohorská (prac. skupina) <i>Ing. Zdeněk Joukl</i> z.joukl@iol.cz	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 483 383 339	
Východočeská <i>Miroslav Petr</i> mirek.petr@email.cz	Jana Masaryka 1322 500 12 Hradec Králové tel.: 495 212 136	VaK a.s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 495 406 102
Broumovská <i>RNDr. Jan Piňos</i> jan.pinos@quick.cz	Nerudova 46 549 57 Teplice n. Metují tel: 491581239	Správa CHKO Broumovsko Ledhujská 59 549 54 Police n. Metují tel.: 491541084
Karlovarská <i>RNDr. Pavel Žlebek</i> stuzkv@cmail.cz	Mlýnská 58, 360 05 Karlovy Vary mobil: 606 606 599	Západní 22, 360 01 Karlovy Vary Tel.: 353 223 619
Jihočeská <i>Jana Rinkeová</i>	Varšavská 2744 390 05 Tábor	

7.3 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni.

Úřední hodiny předsedy, tajemnice a případně dalších členů předsednictva:

Vždy v úterý (s výjimkou prvního v měsíci) od 17:00 – 19:00 v Centru J.V. v Krátké 26. Návštěvy prosíme předem ohlásit tajemnici telefonem (222 726 909, 604 171921) anebo e-mailem (eva.vavrouskova@ecn.cz).

Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,00 hod. v místnosti č 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem).

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice a v Centru Josefa Vavrouška. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek 100,- Kč.

Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, anebo složenkou C na adresu STUŽ nebo složenkou A-V na účet STUŽ, případně bankovním převodem na účet STUŽ. U bankovního převodu z účtu, který není na jméno člena, prosíme kvůli identifikaci platby poslat e-mailem nebo jinak zprávu. Lze si také napsat o složenku s předtištěným číslem účtu.

Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny, pobočka Praha 2.

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí

Odesílatel

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

Tel./fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

<http://www.czp.cuni.cz/stuz>

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy STUŽ

Adresa redakce a zasílání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

tel./fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: srpen 2003

Titulní strana: akad.malíř Karel Čapek